

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ШУЛЬГА НАТАЛІЯ ВАЛЕРІЇВНА

УДК 343.13

ДИСЕРТАЦІЯ
ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ У РЕЖИМІ
ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Н.В. Шульга**

Науковий керівник **Омельченко Олександр Євгенійович**

кандидат юридичних наук, доцент

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Шульга Н. В. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність (081 – Право). – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019.

У дисертації на основі вивчення законодавства, літературних джерел, результатів узагальнення слідчої та судової практики здійснено комплексне дослідження проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні.

Розглянуто історико-правові передумови становлення та розвитку режиму відеоконференції у кримінальному провадженні.

Вказано, що першість у питаннях розробки та практичного застосування телекомунікаційної технології відеоконференцзв'язку належить США, де у 1964 році компанія AT&T вперше представила систему відеотелефонії. Вихідні ж нормативні згадки про можливість застосування сучасних телекомунікаційних технологій в сфері кримінального судочинства відносяться до 90-х років XX століття і зустрічаються у документах ООН, де передбачається проведення «прямого відеозапису» або «передача по відеозв'язку» для дачі показань свідків, зокрема у справах про злочини стосовно дітей.

Дослідивши поняття і сутність відеоконференції зроблено висновок, що це передбачена КПК України інформаційна технологія, що забезпечує одночасно двосторонню передачу, обробку, перетворення і візуалізацію інтерактивної інформації на відстань у режимі реального часу з допомогою апаратно-програмних засобів обчислювальної техніки.

Розглянуто процесуальний порядок проведення допиту і впізнання в режимі відеоконференції під час досудового розслідування. Узагальнено та обґрунтовано умови проведення допиту та впізнання в режимі відеоконференції, дотримання яких окреслені Законом та визначають допустимість відомостей у подальшому кримінальному провадженні.

Визначено, що положення ч. 1 ст. 232 КПК України передбачають наявність не тільки юридичних, а й фактичних підстав для проведення допиту в режимі відеоконференції, які мають бути втілені у матеріалах досудового провадження. Констатовано, що перелік підстав для проведення допиту у режимі відеоконференції не є вичерпним, але при цьому важливо, щоб ці підстави були належним чином обґрунтовані.

Сформульовано доцільність закріплення вичерпного переліку об'єктів, які можуть бути пред'явлені для впізнання із можливістю пред'явлення даних об'єктів у натуральному вигляді або за зображеннями на відповідних носіях. Зазначено, що таке пред'явлення зумовлює потребу вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням ідентичності об'єктів, які демонструються одночасно у різних місцях.

Обґрунтовано необхідність забезпечити режим відеоконференції таким чином, щоб усі учасники могли вільно спілкуватись один з одним, ставити запитання, отримувати відповіді, передавати документи (нотатки, різноманітні копії, клопотання тощо). Відзначено, що з метою передачі документів рекомендовано використовувати факс.

Аргументовано, що однією з найважливіших вимог під час проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції є інформаційна безпека, яку повинні забезпечувати суб'єкти, що проводять ці дії під час досудового розслідування у дистанційному режимі. Вони повинні забезпечити захищеність інформації та підтримуючої її інфраструктури від випадкового чи навмисного впливу природного чи штучного характеру, що можуть завдати шкоди кримінальному провадженню, призвести до розкриття таємниці досудового розслідування, змісту показань, що були надані під час слідчої (розшукової) дії,

особливо даних про осіб, які знаходяться під державним захистом тощо. Відмічається, що правоохоронні органи повинні бути забезпечені спеціальним програмним забезпеченням та окремою лінією зв'язку, що дозволить забезпечити інформаційну безпеку під час проведення слідчих (розшукових) дій в режимі відеоконференції.

Запропоновано доповнити ч. 3 ст. 232 КПК України положенням, що «Використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку відповідним спеціалістом».

Розкрито особливості проведення допиту неповнолітніх і малолітніх, а також впізнання осіб чи речей неповнолітніми у режимі дистанційного провадження.

Акцентовано увагу на тому, що проведення судових засідань у режимі відеоконференції позитивно впливає на строки судового розгляду кримінальних проваджень, дотримання «розумних строків» судового розгляду у світлі Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також забезпечує можливість повнофункціональної реалізації особою, яка тримається під вартою, права брати участь в судовому засіданні безпосередньо або викласти свою позицію шляхом використання системи відеоконференції зв'язку.

Сформульовано пропозиції щодо удосконалення процесуального порядку проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження.

Обґрунтовано, що допит за допомогою відеоконференції проводиться для запитуючої держави у режимі «реального часу» із дотриманням законодавства цієї держави, з можливістю здійснення контролю за допитуваним та усунення впливу на нього з боку присутніх осіб під час проведення процесуальної дії.

Ключові слова: відеоконференція зв'язок, дистанційне провадження, допит, впізнання, кримінальне провадження, заходи безпеки, слідчий суддя, спеціаліст.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Шульга Н. В. Використання інноваційних технологій у кримінальному процесі. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 6. Т. 2. С. 208–212.

2 Шульга Н. В. Підстави та процесуальний порядок проведення допиту у режимі відеоконференції під час досудового розслідування. *VISERGRAD JOURNAL ON HUMAN RIGHTS*. 2017. № 2/2. С. 183–188.

3. Шульга Н. В. Допустимість відомостей, отриманих за результатами відеоконференції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 5(20). С. 222–225.

4. Шульга Н. В. Окремі питання проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження. *Право та державне управління*. 2018. № 1 (30). С. 221–226.

5. Шульга Н. В. Особливості проведення допиту у режимі відеоконференції у зв'язку із міжнародним співробітництвом. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 1. Т. 2. С. 209–213.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Шульга Н. В. Відеоконференція як сучасна технологія в кримінальному процесі. *Науковий потенціал та перспективи розвитку юридичної науки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 17-18 берез. 2017 р.)*. Запоріжжя, 2017. С. 113–116.

7. Шульга Н. В. Опитування особи у режимі відео- або телефонної конференції. *Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 16-17 черв. 2017 р.)*. Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2017. С. 95–96.

8. Шульга Н. В. Позитивні сторони впровадження режиму відеоконференції у кримінальному процесі. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2017 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. С. Чернявський, Л. Д. Удалова та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 2. С. 96–99.

9. Шульга Н. В. Участь спеціаліста у дистанційному досудовому розслідуванні. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 85-річчя доктора юридичних наук, професора Ніни Іванівни Клименко (Київ, 27 лют. 2018 р.). Київ-Маріуполь, 2018. С. 399–400.

10. Шульга Н.В. Забезпечення прав учасників судового провадження під час проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції. *Особливості розвитку законодавства України у контексті Євроінтеграційних процесів*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 31 трав. – 01 черв. 2019 року). Харків, 2019. С. 102–105.

SUMMARY

Shulga N. V. Conducting procedural actions in the mode of videoconference in criminal proceedings. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; forensic examination; operational search activities (081 – Law). – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2019.

The dissertation basis on the study of legislation, literary sources, the results of the generalization of investigative and judicial practice, a comprehensive study was carried out on the conduct of procedural actions in the mode of videoconference in criminal proceedings.

The historical and legal preconditions of the formation and development of the videoconference regime in criminal proceedings are considered.

It is stated that the priority in the development and practical application of telecommunication technology videoconferencing belongs to the United States, where in 1964 AT & T introduced the video telephony system for the first time. The original normative references to the possibility of using modern telecommunication technologies in the field of criminal justice relate to the 90s of the XX century and found in United Nations documents, which provides for «direct video recording» or «video transmission», in particular crimes against children.

Having examined the concept and essence of the videoconference, it is concluded that this is provided by the CPC of Ukraine information technology, which simultaneously provides two-way transmission, processing, transformation and visualization of interactive information at a distance in real time with the help of hardware-software computer facilities.

The procedure for interrogation and identification in the video conferencing mode during the pre-trial investigation is considered. The conditions of conducting interrogation and search in a videoconference mode, the observance of which are outlined by the Law and determine the admissibility of information in further criminal proceedings, are generalized and substantiated.

It is determined that the provisions of Part 1 of Art. 232 CPC of Ukraine provide for the presence of not only legal but also actual grounds for interrogation in the video conferencing mode, which must be embodied in pre-trial proceedings. It is stated that the list of grounds for interrogation in the video conferencing mode is not exhausted, but it is important that these grounds are duly substantiated.

It is formulated the expediency of consolidating an exhaustive list of objects that can be presented for identification with the possibility of presenting these objects in kind or in images on the appropriate media. It is noted that such a presentation predetermines the need to solve the problems associated with ensuring the identity of objects that are displayed simultaneously in different places.

The necessity to provide videoconferencing mode is substantiated so that all participants can communicate freely with each other, ask questions, receive answers,

send documents (notes, various copies, petitions, etc.). It is noted for the purpose of document transfer it is recommended to use fax.

It is argued that one of the most important requirements during conducting procedural actions in the video conferencing mode is information security, which should be ensured by the subjects conducting these actions during the pre-trial investigation in remote mode. They should ensure the protection of information and its infrastructure supporting against accidental or intentional effects of a natural or artificial nature that may harm the criminal proceedings, lead to the disclosure of the secrecy of the pre-trial investigation, the content of testimony given during investigative (investigative) actions, especially data on persons who are under state protection, etc. It is noted that law enforcement agencies should be provided with special software and a separate communication line, which will allow to provide information security during conducting investigative (search) actions in the video conferencing mode.

It is proposed to supplement Part 3 of Art. 232 of the CPC of Ukraine that «The use of remote pre-trial investigation of technical means and technologies shall ensure the proper quality of image and sound, as well as information security by the relevant specialist».

The peculiarities interrogation of minors, as well as identification of persons or things by minors in the remote procedure are revealed.

The emphasis is placed on the fact that holding videoconferencing sessions positively influences the terms of judicial review of criminal proceedings, observance of the «reasonable time» for a trial in the light of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, and also provides for the full implementation of a person who is being held in custody, the right to participate directly in a court session or to set out his position by using a videoconferencing system.

Proposals on improving the procedural procedure for carrying out procedural actions in the video conferencing mode during the court proceedings are formulated.

It is substantiated that videoconferencing is conducted for the requesting state in the «real time» mode, in compliance with the legislation of this state, with the possibility of exercising control over the interrogators and eliminating the influence on the part of those present during the conduct of the procedural action.

Key words: video conferencing, remote procedure, interrogation, identification, criminal procedure, security measures, investigator judge, specialist.

THE LIST OF PUBLICATIONS OF THE DEGREE-SEEKING STUDENT ACCORDING TO THE TOPIC OF THE DISSERTATION

where the main scientific results of the dissertation have been published:

1. Shulga N. V. Use of innovative technologies in criminal process. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava*. 2016. Vol. 6. T. 2. P. 208–212.

2. Shulga N. V. Grounds and Procedural Procedure for Conducting Interrogation in Videoconference Mode during Pre-Trial Investigation. *VISERGRAD JOURNAL ON HUMAN RIGHTS*. 2017. № 2/2. P. 183–188.

3. Shulga N. V. Admissibility of information obtained by videoconference. *Carpathian legal bulletin*. 2018. No. 5 (20). P. 222–225.

4. Shulga N. V. Separate issues of proceedings in videoconference mode during court proceedings. *Law and public administration*. 2018. No. 1 (30). P. 221–226.

5. Shulga N. V. Peculiarities of conducting interrogation in videoconference mode in connection with international cooperation. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava*. 2018. Vol. 1. T. 2. P. 209–213.

that prove the approbation of the dissertation materials:

6. Shulga N. V. Videoconference as a modern technology in criminal process. *Scientific potential and prospects for the development of legal science: materials of the international scientific and practical conference (Zaporozhye, march 17-18, 2017)*. Zaporizhia, 2017. P. 113–116.

7. Shulga N. V. Interviewing a person in video or telephone conference mode. *Topical issues of the rule of law development in the conditions of modern formation of civil society in Ukraine*: materials of the international scientific and practical conference (Kharkiv, June 16-17, 2017). Kharkiv: NGO «Association of Postgraduate Lawyers», 2017. P. 95–96.

8. Shulga N. V. Positive aspects of video conferencing implementation in criminal process. *Topical issues of criminal procedure, forensics and forensic science*: materials of the international scientific and practical conference (Kyiv, Novem 24, 2017): at 2 am / [editorial: VV Cherney, SS Chernyavsky, LD Udalova and others]. Kyiv: Nat. Acad. Internal Affairs, 2017. Part 2. P. 96–99.

9. Shulga N. V. Participation of a specialist in remote pre-trial investigation. *Theory and practice of forensics and forensics*: Proceedings of the all-Ukrainian scientific and practical conference on the occasion of the 85th Anniversary of Doctor of Laws, Professor N.I. Klimenko (Kyiv, Febru 27, 2018). Kyiv-Mariupol, 2018. P. 399–400.

10. Shulga N. V. Securing the rights of litigants during proceedings in videoconferencing. *Features of the development of the legislation of Ukraine in the context of Eurointegration processes*: materials of the international scientific-practical conference (Kharkiv, May 31 - June 01, 2019). Kharkiv, 2019. P. 102–105.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	13
ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	22
1.1. Стан наукової розробки та історико-правові передумови становлення режиму відеоконференції у кримінальному процесі.....	22
1.2. Сутність та значення науково-технічних засобів й методів під час застосування відеоконференції у кримінальному провадженні.....	38
1.3. Підстави проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції.....	46
Висновки до розділу 1	60
РОЗДІЛ II. ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ .	62
2.1. Підстави та процесуальний порядок проведення допиту у режимі відеоконференції під час досудового розслідування	62
2.2. Процесуальний порядок проведення впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування.....	90
2.3. Допустимість відомостей, отриманих за результатами відеоконференції	105
Висновки до розділу 2	116
РОЗДІЛ III. ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ ПІД ЧАС СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ	119
3.1. Процесуальний порядок проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження.....	119

3.2. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження у зв'язку із міжнародним співробітництвом.....	151
Висновки до розділу 3	165
ВИСНОВКИ	169
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	173
ДОДАТКИ.....	195

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ЖК	Житловий кодекс
КК	Кримінальний кодекс
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
КСУ	Конституційний суд України
НП	Національна поліція України
ОБСЄ	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ООН	Організація об'єднаних націй
СК	Сімейний кодекс
ст.	стаття, статті
п.	пункт, пункти
ч.	частина, частини
ЦК	Цивільний кодекс України

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод гарантує кожному судовий розгляд протягом розумного строку (ст. 6). Судочинство має бути справедливим, а вимога справедливості, чесності стосується всієї процедури, зокрема і часу, який потрібен для розгляду та вирішення справи. При цьому Європейський суд з прав людини, у рішеннях постановлених проти України, підкреслює на затування судового розгляду та прийняття рішення. Одних лише нагадувань, про недопущення тяганини й навіть особистого контролю за дотриманням процесуальних строків та якістю розгляду справ, недостатньо. Важливим фактором розв'язання цієї проблеми стало запровадження системи відеоконференцзв'язку. Нові технології гарантують належні умови фіксування, збереження, поширення й використання інформації, яка відображає процес відеоконференції.

Застосування нових методів боротьби зі злочинністю, зокрема з транснаціональною, а також використання новітніх досягнень науки і високих технологій в даний час набуває особливої актуальності й значущості. Ця проблема не тільки обговорюється публічно, але також закріплюється у нормативних правових актах, покликаних забезпечити захист прав і свобод людини і громадянина.

Тематики використання інноваційних технологій у кримінальному процесі тією чи іншою мірою торкалися у своїх наукових працях такі вчені: Г. К. Авдєєва, О. В. Баулін, П. С. Елькінд, В. А. Журавель, А. О. Ляш, Д. М. Тимчишин, В. Ю. Шепітько, О. В. Фунікова та інші.

Окремі питання застосування відеоконференції знайшли своє відображення у наукових працях Д. Т. Арабулі, Р. С. Абдуліна, К. О. Архіпової, Л. М. Алексєєвої, В. П. Барбари, О. Г. Волеводза, П. В. Волосюка,

Ф. М. Вяткіна, Т. С. Гавриш, І. М. Горбатенкова, Н. С. Карпова, С. М. Карпіка, О. С. Клементьева, Є. І. Кокотової, С. О. Краснопевцева, П. О. Литвишко, В. Т. Малярєнка, В. В. Милинчука, В. В. Мілінчук, В. В. Мурадова, М. І. Пашковського, М. А. Погорецького, М. Я. Сегая, В. О. Семенцова, А. С. Сизоненко, О. Є. Сметанникова, М. І. Смирнова, О. Ю Татарова, Л. Д. Удалової, А. Е. Федюнина, Е. Е. Феоктистова, І. В. Черниченко, С. С. Чернявського, О. Г. Халіуліна, Д. В. Шинкевича, В. А. Шиплюка та ін.

В умовах реалізації положень КПК України проблематиці проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні присвячено ряд наукових робіт, зокрема дисертаційних дослідженнях: М. І. Смирнова «Особливості надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах з використанням методу відеоконференцзв'язку» (2005 р.), Ж. Л. Рибалко «Застосування технічних засобів у кримінальному провадженні» (2014); І. В. Черниченко «Застосування відеоконференції у кримінальному провадженні України» (2015 р.). Проте, у наукових працях не повною мірою знайшли своє відображення питання проведення допиту, впізнання й інших процесуальних дій у режимі відеоконференції під час досудового розслідування, участі захисника у зв'язку із міжнародним співробітництвом та визнання відомостей допустимими отриманих за результатами відеоконференції.

У зв'язку із зазначеними обставинами виникає необхідність комплексного дослідження проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні, що й обумовило обрання теми дисертаційного дослідження та свідчить про її актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження узгоджується з Пріоритетними напрямами розвитку науки і техніки на період до 2020 року (Закон України від 07 вересня 2011 р. № 942), Національною стратегією у сфері прав людини на період до 2020 року (Указ Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015) та Стратегією розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–

2020 роки (Постанова загальних зборів НАПрН України від 3 березня 2016 р.). Дисертаційна робота відповідає Пріоритетним напрямам наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 років (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275) та Основним напрямам наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014–2017 роки, схваленим рішенням Вченої ради НАВС від 29 жовтня 2013 р. (протокол № 28).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 29 листопада 2015 року (протокол № 23).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дослідження є комплексний аналіз теоретичних положень та практичних проблем проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні, а також формування пропозицій, спрямованих на удосконалення кримінального процесуального законодавства України.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі *задачі*:

- окреслити сучасний стан та історико-правові передумови становлення режиму відеоконференції у кримінальному провадженні;
- визначити підстави здійснення процесуальних дій у режимі відеоконференції;
- з'ясувати особливості проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції;
- розкрити процесуальний порядок проведення впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування;
- охарактеризувати критерії допустимості відомостей, отриманих за результатами відеоконференції;
- дослідити процесуальний порядок проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження;
- охарактеризувати процесуальні дії у режимі відеоконференції під час судового провадження у зв'язку із міжнародним співробітництвом;

- сформулювати пропозиції до кримінального процесуального законодавства щодо удосконалення проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції.

Об'єкт дослідження - правовідносини, що виникають під час проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні.

Предмет дослідження - проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні.

Методи дослідження обрані з урахуванням заявленої мети та задач, його об'єкта і предмета. Зокрема, було використано як загальнонаукові методи (спостереження, опису, порівняння, класифікації) з метою виявлення закономірностей, що характеризують проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції (розділи 1–3), так і спеціальні методи, зокрема: *історико-правовий* – для дослідження виникнення та розвитку проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції (підрозділ 1.1); *системно-структурний* – для з'ясування сутності відеоконференції у кримінальному провадженні та її класифікації на підставі різних критеріїв (підрозділи 1.2, 2.3); *формально-логічний* – при розкритті змісту та сутності понять «відеоконференція», «інноваційні технології», та інших дефініцій у межах предмета дослідження (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1); *формально-юридичний* – при дослідженні положень Конституції України, кримінального процесуального законодавства України, рішень Європейського суду з прав людини (розділи 1–3); *порівняльно-правовий* – для зіставлення та аналізу норм кримінального процесуального законодавства України й інших країн (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 3.1); *логіко-нормативний та моделювання* – для формулювання та обґрунтування доповнень до кримінального процесуального законодавства (розділи 2-3); *статистичні* (групування, аналіз кількісних показників) для узагальнення правозастосовчої та судової практики, обґрунтування теоретичних положень роботи статистичними даними (розділ 3).

Емпіричну базу дослідження становлять: узагальнені результати опитування 176 слідчих Національної поліції України в м. Києві, Київської та

Житомирської областей; рішення Європейського суду з прав людини; Конституційного Суду України; узагальнена практика та інформаційні листи Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Верховного Суду України; судові рішення, розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень; статистичні та аналітичні матеріали МВС та Національної поліції України, офіційні дані Державної служби статистики України. Використано власний досвід роботи дисертанта в органах досудового розслідування.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є комплексним теоретико-практичним дослідженням, у якому на монографічному рівні викладено проблеми проведення процесуальних дій в режимі відеоконференції у кримінальному провадженні. У роботі обґрунтовано низку нових положень, висновків і пропозицій, зокрема:

вперше:

– для забезпечення безпеки учасників кримінального провадження обґрунтована необхідність встановлення джерела загрози та впливу її під час проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції;

– запропоновано внести зміни до ч. 1 ст. 232 КПК України новим пунктом з метою доповнення підстав проведення процесуальних дій під час досудового розслідування в режимі відеоконференції, у які передбачити волевиявлення особи щодо відмови у поверненні до України та можливості у зв'язку із цим проведення допиту в режимі відеоконференції;

– доведена необхідність надання можливості потерпілому за його клопотанням брати участь у судовому засіданні з використанням відеоконференції після закінчення його допиту та приймати, таким чином, активну участь у дослідженні інших відомостей, заявляти клопотання, виступати в дебатах;

удосконалено:

– поняття відеоконференції у кримінальному провадженні, під яким розуміється передбачена кримінальним процесуальним законом інформаційна технологія, що забезпечує одночасно двосторонню передачу, обробку, перетворення і візуалізацію інтерактивної інформації на відстань у режимі реального часу за допомогою апаратно-програмних засобів обчислювальної техніки;

– положення про те, що органи досудового розслідування, прокуратура та суди повинні бути забезпечені спеціальним програмним забезпеченням та окремою лінією зв'язку, що дозволить забезпечити інформаційну безпеку під час проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій в режимі відеоконференції;

– наукове бачення до визначення допустимості відомостей, отриманих за результатами відеоконференції, що дає можливість зробити висновок про критерії допустимості доказів до яких необхідно віднести: одержання доказів належним суб'єктом; одержання доказів із належного джерела; дотримання належної процедури одержання доказів; належне оформлення (закріплення) перебігу та результатів дії;

– положення, що визначають підстави для проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції, які мають бути відображені у матеріалах досудового розслідування. Перелік підстав для проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції не є вичерпаним, але при цьому важливо, щоб ці підстави були належним чином обґрунтовані;

– підхід, який полягає у тому, що захисник повинен знаходитись біля особи, яку допитують. У зв'язку із забезпеченням оперативності досудового розслідування іноді відсутня можливість знаходження захисника (особливо який бере участь у провадженні за договором) поруч з особою, яку допитують. Вважаємо, у даному випадку, на необхідність виділення окремого каналу зв'язку для конфіденційного спілкування;

дістало подальший розвиток:

– позиція щодо неможливості наведення у законі вичерпного переліку усіх допустимих науково-технічних засобів у кримінальному провадженні через їх безперервне оновлення;

– наукова позиція, про необхідність поширення практики застосування різноманітних технічних засобів, зокрема на основі Інтернет технологій органами досудового розслідування та суду;

– положення, про те що технічний рівень режиму відеоконференції повинен бути забезпечений таким чином, щоб усі учасники могли вільно спілкуватись один з одним, ставити запитання, отримувати відповіді, передавати документи (нотатки, різноманітні копії, клопотання тощо).

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки і пропозиції впроваджено та можуть бути використані у:

– *практичній діяльності* – для підвищення ефективності роботи співробітників органів досудового розслідування та суду щодо проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції, а також під час розроблення та вдосконалення відомчих нормативно-правових актів та методичних рекомендацій з питань організації досудового розслідування й судового розгляду кримінальних проваджень (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 19 жовтня 2018 р.);

– *освітньому процесі* – під час підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення різних видів занять із таких дисциплін: «Кримінальний процес», «Теорія судових доказів», «Актуальні проблеми застосування кримінального та кримінального процесуального законодавства», а також під час підвищення кваліфікації працівників Національної поліції, прокуратури, суду (акти Національної академії внутрішніх справ від 08 лютого 2018 р. та Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» від 30 травня 2018 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, доповідались та оприлюдненні у виступах автора на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Науковий потенціал та перспективи розвитку юридичної науки» (м. Запоріжжя, 17–18 березня 2017 р.); «Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 16–17 червня 2017 р.); «Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи» (м. Київ, 24 листопада 2017 р.); «Теорія і практика судової експертизи і криміналістики» (м. Київ, 27 лютого 2018 р.); «Особливості розвитку законодавства України у контексті Євроінтеграційних процесів» (м. Харків, 31 травня – 1 червня 2019 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із анотації, списку опублікованих праць, вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (208 найменувань на 22 сторінках) та п'яти додатків на 14 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 209 сторінок, із них основний текст – 161 сторінка.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

1.1. Стан наукової розробки та історико-правові передумови становлення режиму відеоконференції у кримінальному процесі

В останні роки спостерігається тенденція широкого впровадження інноваційних технологій у різні сфери життєдіяльності держави і суспільства. Цей прогрес не обійшов стороною і сферу кримінального судочинства.

Невпинний розвиток техніки і технологій відіграє важливу роль у суспільному житті людини. Всюди ми стикаємося з представниками технологічного прогресу – вдома, на роботі та навчанні, в автомобілі й на вулиці. Комп'ютер, побутова техніка, мобільні телефони, автомобільні навігатори – це і багато іншого не тільки полегшує виконання повсякденних справ, але й сприяє більш ефективному виконанню багатьох завдань. Тому важко не погодитися, що технологія стала невід'ємним супутником людини.

Сучасна юридична наука і практика також переходять на якісно новий рівень. Прийняття нових та внесення змін до діючих нормативно-правових актів мають на меті запровадження та використання в юридичній практиці сучасних технологій для більш ефективного вирішення задач [99].

У сфері використання інноваційних технологій теорією і практикою вироблено численний понятійний апарат «інноваційних» розробок, що використовується в побуті між фахівцями. Однак ці поняття не завжди закріплені в нормативних правових документах що, на наш погляд, може викликати певні труднощі їх застосування в практичній діяльності.

Звісно, труднощі теоретичного вивчення процесу використання сучасних технологій у сфері кримінального судочинства пов'язана з правовою

недосконалістю вживаних термінів, а в деяких випадках з відсутністю методології дослідження впливу того чи іншого технічного нововведення на ефективність діяльності правозастосовувачів у кримінальному процесі.

Розглядаючи питання, що стосуються застосування інноваційних технологій у кримінальному судочинстві, вважаємо за необхідне в першу чергу звернутися до лінгвістичних визначень вживаних у даній сфері термінів. Такий підхід дозволить вибудувати логічно-структуроване розуміння суті та змісту даного питання, розібратися з різноманіттям технічних розробок, що застосовуються на всіх стадіях кримінального процесу, виділивши з них найбільш перспективні, а також визначити їх роль і значення.

Так, в етимологічному сенсі технологія (нім. *technologie*, грец. *techne* мистецтво, майстерність – *logos* наука, вчення) – сукупність методів і процесів, що застосовуються в якій-небудь справі, у виробництві чого-небудь, а також наукове описання таких методів [71, с. 774].

Відповідно до сучасних словників «інновація» (від лат. «*novatio*» – оновлення, поліпшення [18]. Сьогодні термін «інновація» використовується як синонім терміну «нововведення» [91]. Його сутність полягає в комплексному процесі створення, розповсюдження та використання нового продукту, що призначений для задоволення потреб людини з урахуванням сучасного рівня розвитку науки і техніки. Обов'язковим завершальним етапом інноваційної діяльності є успішне впровадження її результатів у практику та ефективне її використання.

Нововведення, новітня зміна чи винахід, тобто нова технологія чи виріб, що якісно випереджає попередні або значно відрізняється від них. Але процес створення інновації ще не означає саму інновацію, лише його завершення може дати відповідь, чи відбулося втілення чи матеріалізація інноваційної ідеї у якийсь новий продукт, метод, засіб. Інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного

або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [116].

Уперше термін «інновація» ввів у науковий обіг австрійський (пізніше американський) учений Йозеф Алоїз Шумпетер у першому десятилітті ХХ ст. У своїй роботі «Теорія економічного розвитку» (1911 р.). Й. Шумпетер уперше розглянув питання нових комбінацій змін у розвитку (тобто питання інновації) і дав повний опис інноваційного процесу [191].

При цьому учений виділяв п'ять змін у розвитку: використання нової техніки, технологічних процесів або нового ринкового забезпечення виробництва; упровадження продукції з новими властивостями; використання нової сировини; зміни в організації виробництва і в його матеріально-технічному забезпеченні; поява нових ринків збуту [191].

Під інновацією Й. Шумпетер розумів зміну з метою впровадження і використання нового вигляду споживчих товарів, нових виробничих, транспортних засобів, ринків і форм організації у промисловості [191].

Інновація може бути як результатом нових наукових теорій і концепцій, так і наслідком нових способів впровадження раніше відомих принципів і технологій.

Деякі вчені тлумачать зазначену дефініцію ширше. Так, на думку Н. Н. Штиковий, в залежності від відмінностей в методологічних підходах під «інновацією» також можна розуміти результат творчого процесу, пояснюючи це тим, що в ході такої діяльності людина постійно виявляє дослідницький інтерес до тих чи інших явищ, які стали для нього проблематичними, викликають внутрішнє напруження своєю незвичністю, новизною змушують думати і діяти, відповідати на них своїми інноваціями. Ці явища можуть виникати не тільки в навколишньому середовищі, а й у самій людині, в сфері його цінностей і потреб [188, с. 16].

Н. Н. Штикова, інноваційні технології визначає як «системна сукупність державно-правових і соціально-обумовлених нововведень, які застосовуються для досягнення нової якості державно-правового розвитку» [188, с. 17].

У свою чергу М. Чорна, виділяє два підходи до визначення інновацій: вузький, при якому інновація ототожнюється з новою технікою, технологією, промисловим виробництвом та широкий, коли інновації розглядаються як прибуткове використання ідей, винаходів у вигляді нових продуктів, послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень [177, с. 134].

Згідно з К. Найтом, інновації являють собою впровадження чогось нового відносно до організації або її безпосереднього оточення, будучи особливим випадком процесу зміни в організації. П. Вітфілд трактує інновацію, як розвиток творчої думки і її перетворення в готовий продукт, процес або систему [201].

Нове науково-технічне досягнення, що знайшло використання в людській діяльності, саме таке визначення інновації дає А.Г. Кругліков [46].

Під поняттям інновація, на думку Н.І. Лапіна, слід розуміти комплексний процес створення, розповсюдження і використання нового практичного засобу (новшества) для нової або для кращого задоволення вже відомої потреби людей; одночасно це є процес пов'язаних із введенням даного новшества змін у тому соціальному і речовому середовищі, у якому здійснюється його «життєвий цикл» [34].

В.В. Стадник, М.А. Йохна дають таке визначення інновації – кінцевий результат креативної діяльності, втілений у виведеному на ринок новому або вдосконаленому продукті, технологічному процесі, який використовується у практичній діяльності, або новому підході в наданні споживчих послуг [142].

Р.А. Фатхутдінов досліджуючи поняття інновація зазначає, що під ним слід розуміти кінцевий результат впровадження нововведення з метою зміни об'єкта управління та отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або іншого виду ефекту [166, с. 52].

Досліджуючи інновації та інноваційну діяльність, П. Завлін й О. Васильєв поділяють думку, що ці поняття трактуються як результат творчого процесу у вигляді нової продукції, технології, методу, а не як процес введення нових виробів, елементів, підходів замість діючих на конкретний час [40].

Найбільш повне узагальнення підходів до визначення терміну «інновація» надав В.В. Повітчанин. Він зокрема ввів такі категорії відбору: процес, зміна, результат, підхід, інвестування змін [102].

У той же час Н. Чухрай та Р. Патора [181] виділяють наступні підходи до трактування поняття «інновація»: етимологічний, комерційний, функціональний, статичний, процесний та конкурентний. О. Чорна запропоновану класифікацію пропонує доповнити трансформаційним підходом [177].

Поняття інновації цікавить не тільки вітчизняних та зарубіжних науковців, але й різні міжнародні організації. Так, Євразійська рада зі стандартизації, метрології та сертифікації визначає поняття інновація, як нові або вдосконалені технології, види продукції або послуг, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що сприяють просуванню технологій, товарної продукції та послуг на ринок [37].

Відповідно до міжнародних стандартів інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, що набув втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, запровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, який використовується у практичній діяльності, або в новому підході до соціальних послуг [46].

Поняття інновації, прийнятого в цих документах, дотримується більшість теоретиків і практиків. Саме воно прийняте за основу при розробці нормативно-правової бази з інновацій в Україні.

Дане поняття використовується в усіх сферах життя людини і, звісно, воно не оминуло і сферу кримінального процесу. З вказаного питання підтримуємо думку В. Ю. Шепітька, який зазначає, що враховуючи специфіку слідчої діяльності, а також сутність терміну «інновація», видається за доцільне під інноваціями на досудовому слідстві вважати розроблені та впроваджені в слідчу практику нові сучасні методи, прийоми, технології, технічні засоби, прилади, апаратуру, інструменти, метою яких є оптимізація розслідування,

підвищення якості та ефективності слідчої діяльності, зменшення помилок [184, с. 42].

Загальновідомим є те, що порушення технології в галузі виробництва матеріальної продукції зазвичай призводить до помітного зниження її якості, але майже не проводиться аналогії із іншими, «нематеріальними» сферами людської діяльності, пов'язаними із розслідуванням, розкриттям та запобіганням злочинній діяльності, у яких проблема підвищення ефективності є не менш актуальною, а порушення саме технології зазначених процесів призводить до негативних наслідків у роботі державного механізму в цілому [169, с. 81].

Стосовно теми, що ми аналізуємо, пропонуємо зазначити узагальнену дефініцію «інноваційні технології», під якою необхідно розуміти набір методів і засобів, що забезпечують реалізацію нововведення.

Як бачимо, поняття «інновація» супроводжують ряд супутніх термінів, а саме «нововведення», «винахід», «новизна», «новація», «новина».

У сфері кримінального судочинства до таких «нововведень» слід віднести сучасні технічні засоби, які знайшли широке застосування на всіх стадіях кримінального провадження.

Звернувшись до нормативних і наукових тлумачень, що вживаються у правових документах, що регламентують питання кримінального судочинства терміну «технічні засоби», спробуємо проаналізувати види таких засобів, виявити найбільш затребувані й перспективні в сучасній правозастосовній практиці.

Перш за все це обумовлено завданнями та засадами кримінального судочинства, за умови суворого дотримання процесуальної форми, яка у свою чергу не допускає використання понять, зміст яких не зрозумілий чи їх тлумачення неоднозначне.

Проблемам застосування технічних засобів у кримінальному судочинстві приділялася увага вже давно, і в першу чергу в криміналістичній літературі. Відомі вчені-криміналісти кінця XIX – початку XX ст.ст. (Р. Гендель, Г. Гросс,

Р. А. Рейс, С. Н. Трегубов тощо [22, 27, 123, 151]) у своїх роботах називали її «кримінальною технікою».

В юридичній науці є різноманітні концептуальні підходи до розкриття даного поняття стосовно кримінально-правової галузі. Аналіз наукових джерел дозволяє виділити основні точки зору, автори яких розглядають дану дефініцію у вузькому і широкому сенсі.

У середині минулого століття в літературі з розслідування під науково-технічними засобами мали на увазі ті з них, які об'єднувалися назвою «криміналістична техніка» [25].

Вперше дав докладний аналіз поняття «науково-технічні засоби» у 1965 р. в докторській дисертації та своїх публікаціях Н. А. Селіванов, визначивши його як неодмінну складову криміналістичної техніки. На його думку, науково-технічні засоби в кримінальному процесі слід розуміти в широкому сенсі, оскільки для практичної діяльності важливий не стільки сам технічний інструмент, скільки порядок (прийоми і способи) його застосування [127, с. 11-20].

В кінці 80-х років минулого століття Е. А. Уткін дав своєрідне комбіноване тлумачення поняття «науково-технічні засоби»:

по-перше, як загального поняття, що відображає всю сукупність засобів, пристроїв, матеріалів, що використовуються в діяльності органів дізнання, слідства, прокуратури і суду, тобто в широкому сенсі;

по-друге, як прилади, апарати, комплекти цих засобів і методів їх використання, розроблені на основі досягнення науки й техніки, для застосування яких необхідні спеціальні навички і знання, які використовуються або допускаються до використання в діяльності правоохоронних органів для збирання, закріплення, перевірки, оцінки та демонстрації доказів – у вузькому сенсі. Головним, на його думку, є обов'язкова відповідність критеріям законності, достовірності отриманих результатів, доцільності, економічності й ефективності щодо розслідування та вирішення кримінальних справ [153, с. 99].

До прихильників «вузького» тлумачення поняття можна віднести Д. М. Тимчишина, який під науково-технічними засобами розуміє науково обґрунтовану систему існуючих, і тих що розробляються приладів, пристроїв, устаткування, матеріалів, речовин, програм і технологій та наукових положень, методів і методик їх застосування і використання уповноваженими особами відповідно до закону для виявлення, фіксації, вилучення, упакування, транспортування, передачі, зберігання, слідчого огляду, попереднього та експертного дослідження, кримінальної реєстрації ідеальної та матеріальної інформації про подію злочину та особу злочинця [148, с. 13].

Д. В. Зотов пропонує виділити два основних компоненти технічних засобів, що застосовуються у кримінальному процесуальному доказуванні: загально-технічні засоби й техніко-криміналістичні засоби. При цьому до другого компонента він відносить метод (спосіб) застосування технічних засобів. Метод, як зазначає Д. В. Зотов, – категорія універсальна і може бути застосована в усіх галузях науково-технічного знання. Однак в технічній сфері вона обґрунтовано трансформується в поняття «технологія», яке якраз і відображає специфіку способу застосування саме технічних засобів [44, с. 84].

У свою чергу українські вчені передбачають, що науково-технічні засоби криміналістики – це прилади, пристосування та матеріали, які використовуються з метою збирання і дослідження доказів або створення умов, що ускладнюють вчинення злочинів [30]. Такі засоби можуть бути поділені на кілька груп:

- 1) взяті без змін із різних технічних і природничо-технічних наук;
- 2) спеціально пристосовані для криміналістичних цілей;
- 3) спеціально розроблені для цілей криміналістики [58, с. 32].

П. С. Елькінд наводить класифікацію, що найбільш повно охоплює все різноманіття технічних засобів, які використовуються у кримінальному судочинстві, та згруповує її по: виникненню, виду, суб'єкту застосування, цільовому призначенню, поділу на засоби демонстраційної техніки,

організаційної техніки, засоби, що відносяться до доказів або призначені для фіксації кримінальних процесуальних актів тощо) [192, с. 7].

Досліджуючи процесуальні аспекти використання науково-технічних засобів у досудовому розслідуванні, О. В. Баулін запропонував поділити їх на такі, які:

- є процесуальними джерелами доказів (формою кримінально-процесуальних доказів);
- використовують для складання кримінально-процесуальних актів;
- застосовують під час провадження слідчих та інших процесуальних дій з метою виявлення, закріплення, перевірки і дослідження доказів;
- спрямовані на забезпечення ефективного прокурорського нагляду, процесуального керівництва і судового контролю за додержанням законності у діяльності органів досудового розслідування [7, с. 91-92].

Можливо, саме тому в кримінальному процесуальному законодавстві регламентуються не безпосередньо технічні засоби, а процесуальний порядок застосування та доказове значення отриманих при цьому матеріалів.

З прийняттям чинного КПК України (2012 р.) науковий підхід до науково-технічних засобів поступово змінився, оскільки законодавець наводить конкретні технічні засоби фіксування доказів і процесуальних дій – фотографування (фотозйомка), аудіо-, відеозапис, визначає загальний порядок їх застосування під час кримінального провадження, хоча і залишає відкритим коло таких засобів.

Ми підтримуємо думку О. В. Бауліна, що навести у законі вичерпний перелік усіх допустимих для доведення науково-технічних засобів неможливо через їх безперервне оновлення [7, с. 90]. У зв'язку із цим, новели які з'являються у процесуальному законодавстві можна лише привітати.

Зауважимо, що перелік технічних засобів, що зараз застосовуються у кримінальному процесі значно розширено в порівнянні з КПК України 1960 р. Кількість статей, які допускають застосування таких засобів у кримінальному провадженні, на сьогоднішній день, зросла більш ніж в два рази, причому

законодавець не лише розширив нормативну базу, але, що безсумнівно важливо, збільшив область застосування таких засобів. Однак при цьому необхідно відзначити крайню обережність і повільність впровадження в слідчу та судову практику різних нововведень, створюваних сучасним науково-технічним прогресом. Впровадження у слідчу та судову практику новітніх технічних засобів з метою якісного та ефективного здійснення кримінального провадження підтримало 100 % опитаних нами слідчих НП України.

Подібна ситуація, свого часу, була із застосуванням фотографії в кримінальному процесі, потім кінозйомки і звукозапису. Зараз у подібному положенні знаходиться метод цифрового аудіо- та відеозапису. Скоріше за все, у подальшому, така ж доля спікатиме й інші нові засоби закріплення, збереження, передачі й відтворення інформації.

Одне з останніх нововведень у галузі використання інноваційних технологій у сфері кримінального процесу, продиктоване, зокрема, зростаючою потребою застосування нових методів отримання доказів, було впроваджено у 2011 році. Законодавець, регламентував можливість проведення слідчих дій у режимі телефонної конференції та відеоконференції, тобто було «легалізовано» практику застосування нового різновиду технічних засобів – відеоконференцзв'язку.

На сьогоднішній день у наукових працях і законотворчій діяльності до сучасних технічних засобів у кримінальному процесі, які мають явні перспективи, в тому числі на якнайшвидше нормативне закріплення, як правило, відносять поліграфи, відеоконференцзв'язок (відеозв'язок), тензометричні платформи для оцінки стресового психофізичного стану людини, системи ведення електронних баз даних, відповідно до якої здійснюються збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення заяв, повідомлень про кримінальне правопорушення.

На сучасному етапі розвитку країни інформаційні технології, які у законодавстві тлумачаться як «цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що

забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, доступ до джерел інформації незалежно від місця його розташування» [117] постійно здійснюють перехід на новий щабель спілкування й доставки інформації, яка ефективно використовується в усіх галузях життєдіяльності суспільства. Найбільш раціональним в даному плані є технології, пов'язані з удосконаленням телекомунікаційних мереж, зокрема застосуванням відеоконференції. У цьому аспекті неможливо не відзначити стрімкий розвиток мобільних інформаційних технологій, зокрема мобільний Інтернет. Ця сфера комунікації в усьому світі й в Україні також опановує все нові і нові стандарти, що дозволяють оперативніше та якісніше здійснювати обмін інформацією.

В юридичній літературі не досягнуто термінологічної єдності щодо поняття «відеоконференція», яку часто іменують як відеотрансляція, відеозв'язок, відеоконференцзв'язок, відеоконференція тощо. Тому доцільно здійснити його семантичний аналіз.

У тлумачних словниках слово «відео» (від лат. *videre* – бачити) визначено як перша частина складних слів у значенні, пов'язаному з передачею зображень на екран за допомогою електронних сигналів і позначає зачислення чого-небудь до запису, відтворення або передачі зображення. Наприклад, відеоапаратура, відеоінформація, відеозапис тощо. Слово «конференція» тлумачиться як збори, нарада представників яких-небудь держав, організацій, груп для обговорення і вирішення будь-яких питань, а під словом «зв'язок» розуміють безпосереднє спілкування один з одним на відстані та технічні засоби, що забезпечують таку можливість [15, с. 128, 356, 451].

У спеціальній літературі поняття «відеоконференція» визначають як: сеанс двосторонньої інтерактивної комунікації [90, с. 235]; комп'ютерну технологію [49, с. 67; 19]; інформаційну технологію [68, с. 584]; інформаційну комп'ютерну технологію [84, с. 387-388]; телекомунікаційну технологію [100]; особливу процедуру провадження [137, с. 97] тощо.

Керуючись концепцією розгляду відеоконференції як телекомунікаційної технології під час визначення її поняття звернено увагу на те, що можливість бачити, чути та обмінюватися інформацією має забезпечуватися за допомогою технічних засобів [134, с. 24] або комплексу технічних засобів приймання-передачі відеозображення, звуку та іншої інформації [90, с. 235] чи апаратно-програмних засобів обчислювальної техніки [68, с. 585].

Важко погодитися з авторами, які вважають відеоконференцію суто комп'ютерною технологією, оскільки для її застосування необхідні три головні складові:

- відеоапаратура для передачі зображення та екран;
- мікрофон і акустична установка;
- відповідна телекомунікаційна мережа.

Відтак, використання комп'ютера не є обов'язковим. Також не обов'язкова наявність мереж електрозв'язку, оскільки все більшого розгалуження набувають бездротові мережі та системи [3, с. 36].

З процесуальної точки зору заслуговує на увагу визначення, запропоноване А. С. Сизоненко. На його думку відеоконференція – це двосторонній відео-, аудіо- зв'язок між двома пунктами, відстань між якими не має значення, у режимі реального часу (без урахування часових поясів), в одному з яких знаходяться особи, які проводять та беруть участь у проведенні слідчої дії, а в іншому - ті, з якими проводять процесуальну дію [130, с. 96]. Як бачимо, автор у цьому визначенні штучно звузив сферу застосування відеоконференції тільки до сфери проведення слідчих (розшукових) дій.

М. Бортун вважає, що під відеоконференцію в кримінальному процесі розуміють особливу процедуру, що виконується за посередництвом телекомунікаційних технологій, за якої спілкування у вигляді обміну аудіо- і відео-інформацією між віддаленими учасниками слідчої дії відбувається на відстані (дистанційно), але в режимі реального часу [12, с. 64].

Натомість М. І. Смирнов визначив відеоконференцію як особливу процедуру провадження, під час якої посадова особа (суддя, прокурор, слідчий)

перебуває в місці основного провадження, а учасник процесуальної дії перебуває в іншому місці й спілкування між ними відбувається в режимі реального часу з використанням технічних засобів за допомогою аудіовізуальної взаємодії [137, с. 97]. Аналогічне визначення запропонував й М. І. Пашковський [100].

Характерною ознакою кожного з аналізованих визначень є те, що аудіовізуальна взаємодія у режимі відеоконференції відбувається між учасниками, територіально віддаленими один від одного. Більшість авторів визначають, що передача зображення та звуку під час відеоконференції відбувається в режимі реального часу [90, с. 235; 49, с. 67; 19; 68, с. 585; 134, с. 24], хоча трапляються й інші формулювання – «у реальному масштабі часу» [17] та «у реальному часі» [100].

Так, в інструкції «Про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження)» в розділі два «Основні терміни» передбачено, що відеоконференція – це телекомунікаційна технологія інтерактивної взаємодії двох або більше віддалених учасників судового провадження з можливістю обміну аудіо- та відеоінформацією у реальному масштабі часу з урахуванням керуючих даних [118]. Детально проаналізувавши це поняття, доходимо висновку, що воно звужує можливість використання відеоконференції тільки у судовому засіданні.

Для всебічного та поглибленого дослідження цього питання необхідно також звернутися до міжнародних правових актів і зарубіжних наукових джерел.

Першість у питаннях розробки та практичного застосування зазначеної телекомунікаційної технології належить США. У 1964 році компанія AT&T вперше представила систему відеотелефонії. Проте якість зображення та певні технічні проблеми не дозволили цій технології знайти широке застосування.

Розробки в цій сфері продовжились, і на початку 1980-х років американська компанія Compression Labs представила свою систему

відеоконференцзв'язку, яка також не набула популярності в силу дорожнечі обладнання, необхідності знаходження в спеціально обладнаних приміщеннях та використання спеціальних каналів.

Завдяки розвитку технологій і територіального розширення мереж, що забезпечують передачу даних, а також значного зниження вартості обладнання, необхідного для її функціонування, ця система стала загальнодоступною у 1990-х роках у США.

Перші ж нормативні згадки про можливість застосування сучасних телекомунікаційних технологій в сфері кримінального судочинства відносяться все до тих же 90-х років XX століття і зустрічаються у документах ООН. У цих документах передбачається проведення «прямого відеозапису» або «передача по відеозв'язку» для дачі показань свідків, зокрема у справах про злочини стосовно дітей. Вивчаючи нормативні документи ООН, що мають відношення до телекомунікаційних технологій, можна зустріти наступні терміни: «videolink» і «videoconference», причому в деяких документах вони зустрічаються одночасно. Зазначені поняття використовуються і у правозастосовній практиці більшості країн-учасниць ООН. Тому, незважаючи на різне написання, по суті смислове значення термінів є однаковим.

У правових документах деяких іноземних держав вживаються узагальнені формулювання, які за змістом замінюють термін «відеоконференція». Так, у Кримінальному кодексі Канади передбачені положення про участь у судових засіданнях за допомогою «кабельного телебачення» або будь-якими іншими засобами, які дозволяють особі «брати участь в одночасному візуальному зв'язку та усному спілкуванні» або «віртуально присутнім» [59]. У Великобританії передбачена дача показань за допомогою так званого live link (живого зв'язку), синонім відеозв'язку [208], а у статтях 69, 287 КПК Естонії передбачена long-distance hearing (міжміського слуху) – дистанційна дача показань свідків [62].

У кримінально-процесуальних законах Білорусі (ст. 68) [63], Казахстану (ст.ст. 408, 446-5) [64] та Російської Федерації (ст. 125, 278¹) [65] передбачено

участь особи «поза залом судового засідання з використанням відеотехнічних засобів», «дистанційна участь особи» або застосування «відеоконференції».

Що стосується тлумачення терміну відеоконференція, то у міжнародних документах нами вдалося знайти лише поодинокі правові норми, що відображають його дефініцію.

Наприклад, у ч. 1 ст. 3 Кримінально-процесуального закону Західної Австралії (2004 р.) під відеозв'язком розуміється обладнання, що включає відокремлену телевізійну мережу, що забезпечує аудіо- та відео-зв'язок (контакт) суду з іншою стороною і, навпаки, в режимі реального часу.

У статті 56 Закону Великобританії про кримінальне правосуддя (2003 р.) «живий зв'язок» трактується як живий телевізійний або інший зв'язок, що дозволяє свідку, перебуваючи у іншій будівлі, у якій не проводиться судовий розгляд, але розташованому на території Сполученого Королівства, бути побаченим і почутим сторонами процесу, та навпаки [41].

У п. 2 ст. 69 КПК Естонії під «дистанційною дачею показань свідків» розуміється дача показань через технічні пристрої, що дозволяє учасникам процесу в прямому ефірі бачити, чути і спілкуватися зі свідком, який дає показання поза приміщеннями органу розслідування, прокуратури або суду [62].

У публікаціях американських процесуалістів відеоконференцзв'язок визначається в більшості робіт одноманітно, як переданий по телебаченню дзвінок, за допомогою якого дві й більше сторони можуть бачити і чути один одного в режимі реального часу.

Експерти Європейської спільноти вважають, що застосування відеоконференцзв'язку звернено до ситуації, коли передбачено пряме живе зображення, звук і зв'язок між сторонами процесу, тобто можливість безпосереднього зв'язку між сторонами. Вони не присутні в тому ж самому приміщенні, але можуть чути, бачити один одного і задавати питання в режимі реального часу [205].

У звичайному житті відеоконференція використовується як засіб швидкого прийняття рішення у певній ситуації, з метою скорочення витрат на відрядження до територіально розподілених організацій, а також як один із видів освітнього процесу, який включає в себе елементи технологій дистанційного навчання.

У багатьох державних і комерційних організаціях застосування відеоконференцзв'язку приносить значні результати і максимальну ефективність, а саме:

- 1) знижує час на переїзди та пов'язані з ними витрати;
- 2) прискорює процеси ухвалення рішень в надзвичайних ситуаціях;
- 3) скорочує час розгляду справ у судах загальної юрисдикції;
- 4) збільшує продуктивність праці;
- 5) вирішує кадрові питання та соціально-економічні ситуації;
- 6) дає можливість приймати більш обґрунтовані рішення за рахунок залучення за необхідності додаткових експертів тощо [99].

Закон дає можливість застосовувати цей вид телекомунікаційного зв'язку і під час кримінального провадження. Так під відеоконференцією у кримінальному провадженні слід розуміти особливу процедуру, що виконується за допомогою телекомунікаційних технологій, при якій спілкування у вигляді обміну аудіо- та відеоінформацією між віддаленими учасниками слідчої (розшукової) дії відбувається на відстані (дистанційно), але в режимі реального часу [99].

Цей термін вживається в кримінальному процесуальному законі й деяких рішеннях вищих судових інстанцій країни. Вперше дане поняття було введено у КПК України (1960 р.) 16 червня 2011 року ст. 85-3 «Застосування телефонної конференції та відеоконференції при проведенні слідчої дії». У КПК України 2012 р. вже міститься п'ять статей, в яких застосовано термін «відеоконференція» (ст.ст. 232, 336, 351, 354, 567 КПК України). Однак ні правові норми, ні рішення вищих судових інстанцій не сформулювали конкретного визначення цього поняття.

Наведене вище дає підстави для висновку, що відеоконференція є передбаченою Кримінальним процесуальним кодексом України інформаційною технологією, що забезпечує одночасно двосторонню передачу, обробку, перетворення і візуалізацію інтерактивної інформації на відстань у режимі реального часу з допомогою апаратно-програмних засобів обчислювальної техніки.

Адекватне тлумачення поняття відеоконференція має важливе значення для використання цієї сучасної технології на всіх стадіях кримінального процесу, з метою отримання інформації, що має юридичну силу доказів, в тому числі при виконанні міжнародних запитів про правову допомогу у кримінальних провадженнях.

1.2. Сутність та значення науково-технічних засобів й методів під час застосування відеоконференції у кримінальному провадженні

На сучасному етапі розвитку в межах системного реформування всіх державних інституцій вітчизняний кримінальний процес потребує визначення інноваційних шляхів його подальшого розвитку та суттєвого оновлення, обумовленого прагненням демократичних перетворень. З метою якісного здійснення такої діяльності важливим є об'єктивно і критично оцінити національні реалії та повною мірою дослідити зарубіжний правовий досвід з цього питання.

Аналіз нормативних положень, що регулюють кримінальне судочинство, показав, що використання деяких технічних розробок міцно закріплено на всіх стадіях кримінального процесу. Разом з тим в практичній дійсності ситуація з правозастосуванням цих норм дещо інакша.

Українське законодавство в кримінальному процесі містить положення, що допускають застосування фотографування, аудіо- та відеозаписи. Проте, виникають проблемні питання із застосуванням технічних засобів, які довгий час знаходяться в арсеналі процесуалістів. До недавнього часу у практичних

працівників не виникало особливих проблем при використанні зазначених технічних засобів. Але технічний прогрес вніс свої корективи, і сьогодні ми маємо справу з модифікованою апаратурою, що заснована на цифрових технологіях. З технічної точки зору зміни відбулися лише у способі запису інформації з аналогового на цифровий. Однак аналіз матеріалів судової практики свідчить, що результати слідчих (розшукових) дій, отримані за допомогою засобів цифрової техніки нерідко визнаються недопустимими доказами і, через сумніви в достовірності відображеної в них інформації, виключаються з системи доказів у кримінальному провадженні.

У КПК України закріплено також правила застосування технічних засобів, що включає в себе можливість робити копії або відображення матеріалів. Проте всі ці положення кримінального процесуального закону в процесуальному плані носять формальний характер і можуть розглядатись як додаткові або допоміжні норми, оскільки не визначають критерії допустимості інформації, отриманої за допомогою технічних засобів.

Позиція законодавця з питань застосування технічних засобів не завжди є чіткою, зрозумілою та послідовною. З одного боку, кримінальний процесуальний закон допускає використання при провадженні слідчих (розшукових) дій будь-яких технічних засобів, порядок і спосіб застосування яких не суперечить нормам кримінального процесуального закону. Проте з іншого боку у нормах КПК України, що регламентують питання складання протоколу процесуальної дії чи журналу судового засідання є однією із невід'ємних складових кримінального процесу, що мають незаперечне доказове значення, та є вичерпними у переліку носіїв інформації, на яких закріплюються результати застосування технічних засобів.

Виникає питання, чи зможемо ми нові, більш досконалі технічні засоби, зокрема носії інформації, які через деякий час будуть з'являться використовувати у кримінальному провадженні?

Відповідь очевидна і підтримана аргументами ряду вчених [7, с. 90] – порядок дослідження і використання результатів застосування інших

(інноваційних) технічних засобів має визначатися за правилами застосування кримінального процесуального законодавства за аналогією, що не обходиться без прийомів логічного тлумачення норм кримінального процесуального права. Цю позицію підтримало 88,6 % опитаних слідчих НП України. У зв'язку із цим, вважаємо, що універсальність і гнучкість понятійного апарату дозволять не тільки спростити впровадження інноваційних технологій у кримінальний процес та будуть сприяти успішній боротьбі зі злочинністю, особливо з її новими проявами.

Використання науково-технічних засобів та методів у пізнавальній діяльності слідчого й прокурора відіграють важливу роль у кримінальному провадженні. До методів практичного пізнання при розслідуванні кримінальних проваджень відносять методи, які використовуються слідчим, прокурором, судом для виявлення, фіксації, вилучення, дослідження і використання доказів. Такі методи поділяються на методи пізнання, які застосовуються безпосередньо слідчим та методи пізнання, які застосовуються слідчим шляхом залучення спеціаліста та призначення експертизи (використання спеціальних знань) [21, с. 29].

Таким чином можна зазначити, що науково-технічні засоби виявлення та фіксації інформації, що знаходяться в розпорядженні органів досудового розслідування, можуть самостійно використовуватися слідчим, прокурором або співробітниками оперативних підрозділів за їх дорученням, а також запрошеними ними спеціалістами. 62,8 % слідчих НП України під час опитування вказали на найбільш результативне використання науково-технічних засобів виявлення й фіксації інформації безпосередньо процесуальною особою, яка здійснює відповідну дію у кримінальному провадженні, і лише 37,2 % вважають, що краще залучати спеціаліста, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування науково-технічних засобів.

Такий підхід цілком відповідає основним формам використання спеціальних знань у кримінальному провадженні, яким є:

- процесуальні форми (використання допомоги спеціалістів під час проведення слідчих (розшукових) дій, призначення експертиз, безпосередньо самим слідчим, прокурором, суддею наявних у них спеціальних техніко-криміналістичних знань);
- непроцесуальні форми (консультативна діяльність фахівців, виконання різноманітних доручень слідчого чи прокурора технічного характеру) [170].

На думку В. Г. Гончаренка, головним критерієм розмежування форм використання природничих та технічних наук в кримінальному судочинстві є доказове значення результатів їх використання, тому що доказування становить головну сутність кримінального процесу, й чітке визначення місця, значення й змісту кожної з форм має важливе практичне значення [26, с. 107].

Так, ст. 71 КПК України встановлено, що сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) може бути залучений спеціаліст. Відповідно до положень ч. 1 цієї статті, спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. У відповідності до вимог ч. 4 цієї статті спеціалісту надано право користуватися технічними засобами, приладами та спеціальним обладнанням [69].

У той же час ст. 223 КПК України, якою встановлені загальні вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій, встановлено, що для проведення окремих з них слідчий, прокурор зобов'язані запросити понятих. Проте, визнаючи високе пізнавальне значення й незаперечну об'єктивність у фіксації отриманих результатів, законодавець встановив, що немає потреби обов'язкового залучення понятих у разі застосування слідчим, прокурором безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, однак в

такому випадку на особу, яка проводить слідчу дію, покладається обов'язок забезпечення дійсно безперервної, повної й об'єктивної фіксації за допомогою технічних засобів усіх подій, які відбуваються під час проведення слідчої дії і пов'язаних з їх підготовкою, проведенням, отриманням і фіксацією результатів. У таких випадках кількість застосованих технічних пристроїв для відеографічної фіксації може бути більше, ніж одна відеокамера [67, с. 484-485].

Використання науково-технічних засобів передбачає дотримання загальних тактичних рекомендацій в діяльності слідчого. По-перше, виникає необхідність вибору доцільних технічних засобів та методів їх застосування, у кожному конкретному випадку, який зумовлений:

- метою та характером слідчої (розшукової) чи негласної слідчої (розшукової) дії;
- особливостями об'єктів, для виявлення, фіксації або дослідження яких необхідно використання техніко-криміналістичних засобів;
- придатністю техніко-криміналістичних засобів для вирішення пізнавального завдання [170].

По-друге, техніко-криміналістичні засоби та методи їх застосування, які використовуються слідчим, прокурором або оперативним співробітником чи спеціалістом, не повинні змінювати якості досліджуваних об'єктів. Так, зокрема у п. 3 ч. 5 ст. 69 КПК України закріплено, що експерт зобов'язаний забезпечити збереження об'єкта експертизи, що підтверджує зазначену позицію. Якщо ж дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від особи, яка залучила експерта [69].

По-третє, техніко-криміналістичні засоби та методи доцільно використовувати комплексно, що дозволить встановлювати відмінні особливості (рисни) об'єктів та підвищує ймовірність виявлення слідів та предметів, а також надійність фіксації їх якостей. Водночас перед використанням будь-якого науково-технічного засобу або прийому, доцільно

провести робочий експеримент, для того, щоб переконатись у його надійності та можливості застосування у конкретних умовах проведення слідчої (розшукової) дії [170].

Результатом застосування науково-технічних засобів буде об'єктивна інформація, отримана слідчим, прокурором, що матиме важливе пізнавальне значення. Вона може бути сприйнятою суб'єктом пізнання або технічним пристроєм та перенесена в просторі, збережена у часі, передана іншому суб'єкту пізнання або іншому технічному пристрою, підданою іншим операціям. Щоб розшифрувати, «прочитати» й сприйняти цю інформацію, визначити її пізнавальне значення, слідчий, прокурор повинен вивчити їх самостійно або звернутися за допомогою до спеціаліста.

Важливе значення надається використанню науково-технічних засобів у дистанційному досудовому розслідуванні. Якщо за звичного порядку проведення слідчих (розшукових) дій технічні засоби застосовують переважно з метою виявлення слідів чи інших об'єктів, фіксування ходу дії та отриманих результатів, то в дистанційному досудовому розслідуванні визначальне значення має створення за їхньою допомогою повноцінних умов для отримання й передачі інформації на відстань в режимі реального часу. Окрім того, під час проведення дистанційного розслідування слідчий, прокурор чи слідчий суддя, що прийняв рішення про проведення слідчої (розшукової) дії в режимі відеоконференції, зобов'язаний забезпечити неможливість витоку відомостей про таку дію, які можуть призвести до розголошення даних досудового розслідування, зокрема й запобігти витоку таких даних шляхом несанкціонованого втручання сторонніх осіб в роботу засобів зв'язку. Застосування технічних засобів і технологій не повинне перешкоджати реалізації наданих учасникам слідчої (розшукової) дії прав та виконанню їхніх процесуальних обов'язків [170].

Застосування технічних засобів відеозапису з метою фіксування ходу і результатів слідчої (розшукової) дії, що проводиться у режимі відеоконференції, здійснюється слідчим, прокурором або за його вказівкою

спеціалістами експертно-криміналістичних підрозділів за місцем перебування процесуальної особи, яка проводить таку дію, та місцем складання протоколу. Відеозйомка повинна бути організованою з таким розрахунком, щоб у матеріалах відеозапису як додатках до протоколу слідчої (розшукової) дії містилася уся потрібна інформація, яка відображає події, що відбувалися під час слідчої (розшукової) дії в кожному з місць її проведення. Така вимога вказує на доцільність застосування для фіксування ходу і результатів слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі відеоконференції, не однієї, а декількох відеокамер. Зміна зовнішності й голосу особи, якій забезпечується захист і яка бере участь в діях у режимі відеоконференції, становить технічне завдання, виконання якого слідчий, прокурор повинен покласти на спеціалістів, переконавшись особисто в тому, що за створених умов особу неможливо упізнати [67, с.513-514].

Нестандартний підхід до використання телекомунікаційних технологій для боротьби зі злочинністю запропонований Скотленд-Ярдом. Він оголосив про розсилку мешканцям Лондона e-mail з детальним описом злочинців, які вчиняють злочини в їх районі. У такий спосіб поліція прагне захистити лондонців від кишенькових та квартирних злодіїв і викрадачів автомобілів. Нині в одному з районів міста, де живе 40 тисяч осіб, ця система проходить тестування. Якщо вона себе виправдає, то до списків розсилки додадуть мешканців інших районів Лондона [204, с. 1].

У Скотленд-Ярді вважають, що цей проект кардинально змінить кримінальну ситуацію в місті. На думку поліцейських, через e-mail інформація про злочинців потраплятиме до мешканців набагато швидше, ніж у разі публікації в газетах або розміщення плакатів на вулицях [204, с. 1].

Ця програма Скотленд-Ярду враховує специфіку інтернет-ЗМІ, при якій користувач має змогу самостійно «фільтрувати» потік інформації, і в свою чергу, при надсиланні шляхом e-mail повідомлень, дані про злочинців одразу потраплятимуть до адресата.

Такий крок зумовлений системною інформатизацією всіх сфер життя людини, зокрема і засобів масової інформації. Британська газета The Independent востаннє вийшла друком 26 березня 2016 року, відтепер доступна тільки її онлайн-версія [207, с. 1].

При цьому не можна не звернути увагу на той факт, що у Великій Британії частину центральних і регіональних служб обслуговує Загальний національний поліцейський комп'ютер (PNC).

Комп'ютерні інтернет-системи дають змогу створювати загальнодоступні бази даних осіб, що перебувають у розшуку, раніше судимих, неосудних, потенційно небезпечних для суспільства [88, с. 58].

Сьогодні впроваджується використання веб-сайтів органів кримінального переслідування. З цього приводу цікавим є багаторічний досвід роботи із застосування веб-сайтів правоохоронних органів США. Поліцейський департамент на своєму персональному сайті розміщує інформацію про найнебезпечніших злочинців, що втекли з місць ув'язнення, і відомості про особливо тяжкі злочини.

Наприклад, поліція штату Пенсильванія відкрила свою сторінку в Мережі у лютому 1997 року. На ній висвітлено історію місцевої поліції, інформацію про умови прийому на роботу в правоохоронні органи, новини поліцейського департаменту, рекомендації щодо забезпечення особистої безпеки громадян, безпеки житла і попередження злочинності. Показово, що після розміщення на сайті інформації про десятьох небезпечних злочинців четверо з них були затримані [88, с. 61].

Основне завдання персональних інтернет-сторінок правоохоронних агентств США – використання комп'ютерної мережі для боротьби зі злочинністю, в якій репрезентуються різні засоби для більш швидкого і якісного розкриття злочинів. Завдяки цьому стає можливим виявлення і арешт злочинців, що перебувають у розшуку, інформування громадян про проблеми діяльності правоохоронних органів і криміногенну ситуацію в країні. Інтернет

та інші технології на його основі стає все більш ефективним інструментом у справі боротьби зі злочинністю [88, с. 61].

1.3. Підстави проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції.

Основними елементами досудового розслідування кримінальних правопорушень є слідчі (розшукові) дії. Порядок їх проведення детально регламентується КПК України та є обов'язковим для осіб, які їх проводять. Однак на практиці іноді трапляються випадки, коли один із обов'язкових учасників слідчої (розшукової) дії не має можливості особисто брати участь у проведенні слідчих (розшукових) дій. З метою вирішення таких ситуацій законодавець передбачив норму, що дозволяє проводити слідчу (розшукову) дію у режимі відеоконференції.

КПК України 2012 року містить низку новел щодо законодавчого регулювання провадження слідчих (розшукових) дій. Насамперед, на законодавчому рівні уперше передбачена можливість проведення допиту та впізнання у режимі відеоконференції. Проведення у режимі відеоконференції, тобто при трансляції з іншого приміщення деяких слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування є достатньо прогресивним способом збирання і перевірки доказів, оскільки саме цей спосіб дає змогу за допомогою технологій і технічних засобів, при забезпеченні належної якості зображення і режиму інформаційної безпеки, оперативно вирішувати завдання кримінального судочинства, не порушуючи при цьому законних прав та інтересів учасників процесу.

Кримінальним процесуальним кодексом України та наказом Державної судової адміністрації України від 15.11.2012 р. № 155 «Про затвердження Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження)», передбачені слідчі

(розшукові) дії, які можуть проводитися у режимі відеоконференції. До них відносяться: допит осіб, впізнання осіб чи речей окрім пред'явлення трупа, інші процесуальні дії. У такому режимі також може бути проведений і одночасний допит двох і більше осіб.

Зазначені слідчі (розшукові) дії в режимі відеоконференції здійснюються за правилами ст. ст. 225–227 та 228–229 КПК України. Учасниками дистанційного досудового розслідування можуть бути потерпілі, свідки (у тому числі неповнолітні чи малолітні) та підозрювані особи, також при їх проведенні можуть брати участь представник, захисник, спеціаліст, експерт, перекладачі, педагоги, психологи й інші особи, потреба в яких виникає у зв'язку з особливостями проведення цих дій.

Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування приймається слідчим, прокурором у таких випадках:

- 1) при неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;
- 2) при необхідності забезпечення безпеки осіб;
- 3) при проведенні допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;
- 4) при необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування;
- 5) за наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми [69].

Цей перелік підстав для проведення слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції не є вичерпаним, але при цьому важливо, щоб вони були належним чином обґрунтовані. Існування хоча б однієї із зазначених причин буде достатньою підставою для досудового розслідування в режимі відеоконференції.

Законодавець встановлює чіткі випадки, коли такі дії будуть правомірними, і при дотриманні вимог КПК (ст. 232) результати проведення таких слідчих (розшукових) дій будуть допустимими у якості доказів у

кримінальному провадженні. Відтак є необхідність детально проаналізувати кожную з підстав проведення слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції.

Неможливість безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин. До них можна віднести, наприклад, особа знаходиться у медичному закладі внаслідок тяжкої хвороби; має поранення або явні ознаки каліцтва, що унеможливорює самотійного пересування, тощо. У даному випадку вирішення питання про те може особа бути безпосередньо допитана чи ні покладається на власне переконання слідчого, яке повинно ґрунтуватися на лікарняних довідках, виписках, результатах досліджень. У той же час, термін «інші поважні причини» взагалі є оціночним для кримінального процесу.

Варто звернути увагу на той факт, що пункт 1 ч. 1 ст. 280 КПК України в якості підстави до зупинення досудового розслідування після повідомлення особі про підозру називає те, що підозрюваний захворів на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, за умови підтвердження цього відповідним медичним висновком. У законі не наводяться ні ознаки тяжкого захворювання, ні перелік таких. Загальною умовою, у даній ситуації, є неможливість участі підозрюваного в провадженні, яка перешкоджає розслідуванню. Захворювання підозрюваного може бути підставою для зупинення досудового розслідування тільки в разі наявності висновку (довідки) лікаря, висновку судово-медичної або судово-психіатричної експертизи, де видно, що таке захворювання:

а) тяжке, тобто таке, при якому стан здоров'я підозрюваного тривалий час не дозволяє допитати його або залучити до участі в інших слідчих (розшукових) діях;

б) не хронічне, а тимчасове, яке піддається лікуванню і можна чекати видужання підозрюваного.

Інакше необхідно буде вирішувати питання про звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності у зв'язку з тим, що внаслідок

зміни обстановки особа перестала бути суспільно небезпечною (ст. 48 КК України), а при хронічному душевному захворюванні, яке потребує тривалого часу лікування із застосуванням примусового заходу медичного характеру, складати клопотання про застосування примусових заходів медичного (ст. 292 КПК України, гл. 39 КПК України).

Поняття «тяжка хвороба» є оціночною ознакою, що не визначена у статтях КПК та нормативно-правових актах Міністерства охорони здоров'я України. Зміст оціночної ознаки має встановлюватись в контексті предмета і мети відповідної статті. В кримінальному процесуальному розумінні поняття «тяжка хвороба» – це фізичний стан особи, в якому вона перебуває тривалий час, внаслідок чого виникає вірогідність того, що на час судового розгляду кримінального провадження вона може бути неспроможною брати участь у судовому засіданні. Такий фізичний стан може бути наслідком травми або соматичного захворювання [119].

Також існує суперечливість практики розгляду клопотань про проведення допиту слідчим суддею в порядку ст. 225 КПК України, з огляду на похилий вік свідка, потерпілого за відсутності ознак хвороби, яку можна вважати тяжкою у контексті згаданої норми. Наприклад, прокурором було внесено клопотання про допит потерпілої Б., якій виповнилось 87 років, внаслідок чого вона має слабке здоров'я, обмежену здатність пересуватись та рідко залишає своє помешкання. Слідчий суддя Дніпровського районного суду м. Херсона відмовив у задоволенні клопотання, мотивувавши відмову тим, що «не надано достатніх підтверджень обставин, на які посилається прокурор». Протилежне за змістом рішення викладене в ухвалі слідчого судді Кегичівського районного суду Харківської області від 25 вересня 2013 року, якою задоволено клопотання слідчого про допит у судовому засіданні потерпілої П., якій 92 роки, вона має ряд вікових захворювань, які можуть вплинути на повноту її показань під час судового розгляду [119].

Видається найбільш правильною практика, коли оцінюючи хворобу свідка, потерпілого як тяжку, досліджується можливість настання негативних

наслідків для здоров'я інших осіб. Наприклад, розглядаючи клопотання про допит свідка П. в порядку ст. 225 КПК України, слідчий суддя Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області встановив, що П. хворіє на активний туберкульоз легень, який згідно з Переліком особливо небезпечних, небезпечних інфекційних та паразитарних хвороб людини та носійства збудників цих хвороб, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України № 133 від 19 липня 1995 року, належить до особливо небезпечних інфекційних хвороб, що потребує стаціонарного лікування [119]. Слід зазначити, що при проведенні анкетування слідчих НП України 74,2% опитаних вказали на необхідність передбачити у КПК перелік «тяжких хвороб» для здійснення дистанційного досудового розслідування.

Окрім стану здоров'я до першого пункту підстав застосування дистанційного провадження відносяться й інші поважні причини. Так 1 червня 2011 р. Україною був ратифікований Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу в кримінальних справах [36]. Ст. 9 цього Протоколу передбачає проведення слухання справи за допомогою відеоконференції зокрема у ситуації, якщо особа перебуває на території однієї Сторони й повинна бути допитана як свідок або експерт судовими органами іншої Сторони, то остання у випадках, коли для особи, яка повинна дати показання, особиста явка на її територію для давання показань є не бажаною або не можливою, може звернутися з проханням забезпечити проведення допиту за допомогою відеоконференції. Сторони можуть на свій розсуд також застосовувати дані положення у відповідних випадках за згодою компетентних судових органів при дистанційній участі у кримінальному провадженні підозрюваного чи обвинуваченого. У такому випадку рішення щодо проведення відеоконференції та спосіб її проведення підлягають погодженню між зацікавленими Сторонами (державами) відповідно до національного законодавства та міжнародних документів. При цьому варто враховувати, що провадження у такий спосіб за участю обвинуваченого або підозрюваного допускається лише за їх згодою. Ст. 10 Протоколу передбачає можливість у

випадках, коли так передбачає національне законодавство, звернення однієї Сторони до іншої з проханням уможливити проведення допиту за допомогою телефонної конференції.

Законом України від 16 червня 2011 р. були внесені відповідні зміни до деяких законодавчих актів у зв'язку з ратифікацією вищезазначеного міжнародного нормативного акту [110].

У рамках СНД для України діє Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р.[53], яка втратила силу для інших країн СНД у зв'язку з підписанням 7 жовтня 2002 р. нової Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах [52] та її ратифікацією. В ст. 105 Конвенції 2002 р. також передбачається використання відеозв'язку: «Компетентні Сторони при наданні правової допомоги мають право за взаємною згодою використовувати засоби відеозв'язку». Варто зазначити, що цей нормативний акт передбачає використання такої технічної можливості відповідно до внутрішнього законодавства країни. Оскільки в законодавстві України дана форма співробітництва не передбачалась, то і Конвенція не була ратифікована. Прийняття КПК України у 2012 році дало змогу вирішити низку проблем, пов'язаних із забезпеченням участі сторін кримінального провадження в дослідженні доказів завдяки використанню технічних засобів.

З приводу підстави необхідності забезпечення безпеки осіб варто зазначити, що Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» у ст. 2 визначені особи, які мають право на забезпечення безпеки. До них відносяться:

- особа, яка заявила до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення або в іншій формі брала участь чи сприяла виявленню, попередженню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень;
- потерпілий та його представник у кримінальному провадженні;
- підозрюваний, обвинувачений, захисники і законні представники;

- цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники у справі про відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;
- представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;
- персонал органу пробації;
- свідок;
- експерт, спеціаліст, перекладач і понятий; члени сімей та близькі родичі, перелічених вище осіб, якщо шляхом погроз або інших протиправних дій щодо них робляться спроби вплинути на учасників кримінального судочинства [115].

Стаття 7 Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» містить загальний перелік заходів забезпечення безпеки, які можуть застосовуватися до осіб, щодо яких існує реальна загроза їхньому життю, здоров'ю, житлу та майну. До них, зокрема, відносяться:

- особиста охорона, охорона житла і майна;
- видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку;
- використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження;
- заміна документів та зміна зовнішності;
- зміна місця роботи або навчання;
- переселення в інше місце проживання;
- поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення;
- забезпечення конфіденційності відомостей про особу;
- закритий судовий розгляд.

Вимогу щодо забезпечення безпеки в цілому суди дотримуються, так Центрально-Міський районний суд міста Кривого Рогу Дніпропетровської області у провадження від 05.01.2018 р. № 1-кс/216/506/18 розглянувши у відкритому судовому засіданні клопотання про допит свідка, яке подав слідчий

Криворізького ВП ГУНП в Дніпропетровській області старший лейтенант поліції Шамко Ю. О., у досудовому розслідуванні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12016040730003933 від 09.12.2016 року, за ознаками складу кримінального правопорушення передбаченого ч.1 ст.121 КК України, встановив наступне.

04.01.2018 року до суду надійшло клопотання слідчого Криворізького відділу поліції Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області старшого лейтенанта поліції Шамко Ю. О. про проведення допиту свідка у судовому засіданні.

Під час судового засідання слідчий заявив клопотання про проведення допиту свідка ОСОБА_4 для забезпечення його безпеки з іншого приміщення суду, що унеможливить ідентифікацію свідка стороною захисту та виключить можливість зашкодити свідку в будь-який спосіб.

Прокурор підтримав клопотання слідчого та просив його задовольнити.

Захисник підозрюваного, підозрюваний, кожен окремо заперечували проти задоволення клопотання слідчого. Просили провести допит свідка за його безпосередньої присутності у залі судового засідання, в якій відбувається розгляд справи, аби у сторони захисту була можливість ідентифікувати свідка за анатомічними властивостями.

Відповідно до положень ч. 9 ст. 352 КПК України у виняткових випадках для забезпечення безпеки свідка, який підлягає допиту, суд за власною ініціативою або за клопотанням сторін кримінального провадження чи самого свідка постановляє вмотивовану ухвалу про проведення допиту свідка з використанням технічних засобів з іншого приміщення, у тому числі за межами приміщення суду, або в інший спосіб, що унеможливило його ідентифікацію та забезпечує сторонам кримінального провадження можливість ставити запитання і слухати відповіді на них.

Згідно до п. 2 ч. 1 ст. 232 КПК України допит осіб, впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування можуть бути проведені у режимі

відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) у випадках: необхідності забезпечення безпеки осіб.

Під час досудового розслідування у кримінальному провадженні за № 12016040730003933 від 09.12.2016 року відносно ОСОБИ_1 підозрюваного у скоєнні злочину, передбаченого ч.1 ст. 121 КК України, існує необхідність допитати свідка ОСОБА_4, у зв'язку з тим, що до свідка ОСОБА_4 застосовані заходи безпеки шляхом зміни його справжніх анкетних даних, з метою недопущення його ідентифікації, виникла необхідність допиту свідка ОСОБА_4 з використанням технічних засобів з іншого приміщення, оскільки підозрюваний ОСОБА_1 може впізнати свідка ОСОБА_4 та існує ризик незаконного впливу на нього, крім того свідок ОСОБА_4 працює за межами України і має намір після свят покинути територію України, що може бути перешкодою при допиті цього свідка під час судового розгляду.

На підставі вищевикладеного та з метою забезпечення безпеки свідка ОСОБА_4, слідчий суддя вважає за необхідне здійснити його допит з іншого приміщення суду, що унеможливить ідентифікацію свідка.

У зв'язку з цим та керуючись ст. ст. 352, 232, 372 КПК України, суд, клопотання слідчого про проведення допиту свідка ОСОБА_4 з іншого приміщення суду задовольнив та доручив провести його в режимі відеоконференції [125].

З урахуванням характеру і ступеня небезпеки для життя, здоров'я, житла та майна осіб, взятих під захист, можуть здійснюватися й інші заходи безпеки [115]. Тобто якщо ситуація, що виникла, виходить за рамки практики чи законодавчого регулювання, то особі, яка вирішує питання про забезпечення безпеки, надається не тільки право, але й покладається обов'язок самостійно (чи за участю спеціалістів) розробити інші засоби захисту осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, що забезпечили б досягнення поставленої мети.

Відповідно до цього вбачається необхідність уточнити, від кого саме має виходити загроза та чи пов'язана вона саме з цим кримінальним провадженням.

У зв'язку з цим пропонуємо доповнити частину 2 статті 7 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» наступними словами: якщо існує реальна загроза їх життю, здоров'ю з боку зацікавлених осіб.

Ще однією з підстав застосування дистанційного досудового розслідування є проведення допиту неповнолітніх (малолітніх) свідка, потерпілого. За участю неповнолітнього (малолітнього) свідка, потерпілого може бути проведено не тільки допит, а і впізнання особи чи речей. Можливість проведення такого допиту в режимі відеоконференції викликана особливостями розвитку та світосприйняття таких учасників кримінального провадження.

Така можливість введена з метою захисту неповнолітніх або малолітніх осіб, забезпечення безпеки, їх морального здоров'я, виключення можливості вплинути на них, залякати. Проведення допиту або впізнання в режимі відеоконференції дає змогу усунути прямий контакт неповнолітніх з особами, які можуть тим чи іншим способом негативно на них вплинути. Аналізуючи ці норми, вбачаємо, що законодавець керувався не лише потребою здійснити зміни, інтегруючи наше законодавство до міжнародного, а й урахував особливості суб'єкта кримінального провадження, такі як фізичний, розумовий і психічний розвиток неповнолітніх, нестійкість їхнього характеру, незрілість мислення, схильність до наслідування поведінки старших за них і дорослих, неможливість повною мірою самостійно захищати свої права і законні інтереси.

Тому підтримуємо пропозицію І. В. Черниченко щодо доповнення даного пункту після «проведення допиту» такою слідчою дією як впізнання осіб чи речей [174, с 47].

Наступною підставою застосування дистанційного провадження є забезпечення оперативності досудового розслідування. Така ситуація можлива в ситуації, коли особа, яка може дати вагомий для кримінального провадження дані, знаходиться далеко і немає змоги її переміщення або це займе занадто багато часу, а інформація, яку вона повідомить, може стати підґрунтям для

побудови нових версій і проведення нових процесуальних дій. Необхідно відзначити, що такого роду інформація не матиме процесуального статусу показань, оскільки в даному випадку слідчий вправі проводити лише опитування. Так В. Д. Берназ та Ю. П. Аленін вважають невідкладними слідчі (розшукові) дії, затримка в яких може призвести до втрати слідів злочину або полегшити скоєння нових кримінальних правопорушень, чи дати можливість втекти підозрюванім, які розшуковуються, проводяться негайно в будь-який час доби [62, с 449].

На нашу думку, позиція законодавця щодо оперативності досудового розслідування стосується не тільки дотримання встановлених законом строків досудового розслідування, порушення яких тягне за собою визнання доказів недопустимими, а і невідкладність проведення даної слідчої (розшукової) дії [190, с 191].

Дистанційне провадження є досить складним як в процесуальному, так і в організаційно-технічному плані. Тому зловживати цим правом на здійснення подібного порядку проведення слідчих (розшукових) дій не рекомендується.

Для України введення положень про проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження є новелою, яка має сприяти справедливому і публічному розгляду кримінального провадження упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом [145]. Для сторін та інших учасників кримінального провадження важливим є адекватне розуміння змісту повідомлень, що надаються засобом відеоконференцзв'язку. Однак, оптимізація процедури дистанційного надання повідомлень до сьогодні не проведена. Впровадження даної норми є даниною прогресу, розвитку цифрових технологій. Вона ніби поєднує два окремі види слідчих (розшукових) дій – допит і впізнання та регулює власне проведення цих дій в режимі відеоконференції [99].

Використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій повинно в першу чергу відповідати двом основним

правилам – забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку.

Учасникам слідчої (розшукової) дії повинна бути забезпечена можливість ставити запитання і отримувати відповіді осіб, які беруть участь у слідчій (розшуковій) дії дистанційно, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України [69]. Це положення закону дозволяє забезпечити реалізацію більшості функцій притаманних слідчим (розшуковим) діям і тим, які здійснюються в режимі відеоконференції. Зокрема спостерігати за проведенням процесуальної дії, психічним, фізичним станом особи, що дозволяє суду впевнитися в законності отримання результатів слідчої (розшукової) дії та встановити можливість використання їх як доказів.

Однією з найважливіших вимог під час відеоконференції є інформаційна безпека, яку повинні забезпечувати суб'єкти, які проводять слідчі (розшукові) дії під час досудового розслідування у дистанційному режимі. Вони повинні забезпечити захищеність інформації та підтримуючої її інфраструктури від випадкового чи навмисного впливу природного чи штучного характеру, що можуть завдати шкоди кримінальному провадженню, призвести до розкриття таємниці досудового розслідування, змісту показань, що були надані під час слідчої (розшукової) дії, особливо даних про осіб, які знаходяться під державним захистом тощо [193, с 337].

З метою забезпечення інформаційної безпеки, а також належної якості зображення і звуку, слідчий, прокурор чи слідчий суддя повинні залучити до участі у проведенні слідчої (розшукової) дії у режимі відеоконференції спеціаліста. Основною метою залучення якого є забезпечення належної якості передачі зображення і звуку, безперервного і стабільного сеансу зв'язку та інформаційної безпеки відеоконференції.

Особливості процедури проведення слідчої (розшукової) дії у режимі відеоконференції залежать від місця перебування допитуваної особи, яка може знаходитися на території, що перебуває під юрисдикцією органу досудового

розслідування або поза такою територією. Процесуальною наукою інститут доручення визнається винятком із засади безпосередності, оскільки докази досліджуються й аналізуються не безпосередньо з першоджерел, а опосередковано - через орган, який виконав доручення, тоді як під час застосування відеоконференції ця засада не порушується. Слід звернути увагу на те, що з самої назви статі випливає, що проведення такої слідчої (розшукової) дії можливе лише на стадії досудового розслідування. Це пов'язано з реалізацією засади безпосередності дослідження показань, речей і документів, який полягає в тому, що суд повинен досліджувати докази безпосередньо.

Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування приймаються:

а) слідчим, прокурором за своєю ініціативою або за клопотанням інших учасників кримінального провадження;

б) слідчим суддею стосовно допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні (ст. 225 КПК України), а також з власної ініціативи або за клопотанням сторін.

Винесення спеціальної постанови, ухвали, про здійснення слідчих (розшукових) дій в режимі відеоконференції закон не вимагає, крім випадків, коли проти цього заперечують сторона провадження чи потерпілий. У цьому випадку вказані посадові особи все ще можуть проводити впізнання, але з винесенням вмотивованої постанови (ухвали), в якій обґрунтують своє рішення [27, с. 296]. Проведення ж дистанційного провадження за участю підозрюваного, коли він заперечує проти цього, не допускається.

У контексті застосування відеоконференцзв'язку в кримінальному провадженні можна виділити дві основні проблеми: нормативно-правова та практична. Нормативно-правова полягає в тому, що в кримінальному процесуальному законодавстві не визначено, які саме технічні засоби можуть використовуватися для проведення дистанційного допиту чи пред'явлення для

впізнання, яким чином суддя буде ідентифікувати особу свідка чи іншого учасника процесу, який знаходиться на значній відстані [187, с. 263].

Стосовно практичної проблеми виокремлюються такі перешкоди впровадження відеоконференцзв'язку як:

- недостатність організаційної та технологічної культури, не сприйняття користувачами нововведень;
- необхідність суттєвих інвестицій в обладнання та навчання персоналу на початковому етапі побудови єдиної інформаційної системи органів кримінальної юстиції;
- складність створення та обслуговування програмного забезпечення, що пов'язане з великою кількістю слідчих та судових ситуацій, що важко передбачити;
- відсутність загальних стандартів та форматів аудіо- та відеоданих засобів, що використовуються у системі електронного документообігу кримінальної юстиції [176, с. 202].

У той же час, оцінюючи ринок сучасних телекомунікаційних послуг, можна пересвідчитися, що на ньому представлена значна кількість найрізноманітніших систем та засобів, зручних в експлуатації, універсальних у застосуванні, створених на основі загальноприйнятих технічних умов та стандартів, порівняно доступних для придбання. Тому зовсім немає потреби по-новому проходити весь шлях створення систем телекомунікацій спеціально для правоохоронної системи, слід лише адаптувати певні наявні засоби під неї [90, с. 237]. У подальшому ринок телекомунікаційних систем буде продовжувати змінюватися та удосконалюватися. Це, беззаперечно, дасть можливість покращити як технічну складову самого зв'язку під час провадження слідчих (розшукових) дій в дистанційному режимі, так і підвищити рівень безпеки при їх провадженні.

Висновки до розділу 1

У першому розділі дисертаційного дослідження детально розглянуто поняття інновації та її використання в сфері кримінального процесу. Автором запропоновано зазначити узагальнену дефініцію «інноваційні технології», під якою необхідно розуміти набір методів і засобів, що забезпечують реалізацію нововведення.

Дисертант зосередив увагу на аналізі й класифікації науково-технічних засобів, історії їх розвитку та запровадження. Підтримана позиція, що навести у законі вичерпний перелік усіх допустимих для доведення науково-технічних засобів неможливо через їх безперервне оновлення.

Дослідивши поняття і сутність відеоконференції зроблено висновок, що це передбачена Кримінальним процесуальним кодексом України інформаційна технологія, що забезпечує одночасно двосторонню передачу, обробку, перетворення і візуалізацію інтерактивної інформації на відстань у режимі реального часу з допомогою апаратно-програмних засобів обчислювальної техніки.

Адекватне тлумачення поняття відеоконференція має важливе значення для використання цієї сучасної технології на всіх стадіях кримінального процесу, з метою отримання інформації, що має юридичну силу доказів, в тому числі при виконанні міжнародних запитів про правову допомогу у кримінальних провадженнях. Застосування відеоконференції знайшло широке практичне відображення у багатьох сферах життєдіяльності людини. В Україні цей вид проведення слідчих (розшукових) дій використовується дуже рідко у зв'язку з відсутністю належного матеріального забезпечення, необізнаності деяких працівників у використанні відеоконференції під час досудового розслідування.

Аналізуючи у підрозділі 1.2 практику застосування різних технічних засобів у кримінальному провадженні та практику різних країн світу, автор дійшов висновку про необхідність подальшого більш активного впровадження

в практику правоохоронних органів застосування різноманітних технічних засобів, зокрема на основі Інтернет технологій, що стає все більш ефективним інструментом у справі боротьби зі злочинністю.

Дослідивши у підрозділі 1.3 підстави для досудового розслідування в режимі відеоконференції, зокрема необхідності забезпечення безпеки осіб, виявлена недосконалість чинного законодавства у питанні джерела виходу загрози та відношення її до кримінального провадження, по якому застосовується заходи безпеки. Автором запропоновано доповнити ч. 2 ст. 7 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» наступними словами: *якщо існує реальна загроза їх життю, здоров'ю з боку зацікавлених осіб.*

Автором встановлено, що проводити допит неповнолітніх і малолітніх у режимі дистанційного провадження є можливим і необхідним заходом. Також доведено, що в цьому ж режимі можливо і необхідно проводити впізнання осіб чи речей та підтримано пропозицію щодо доповнення відповідної норми законодавства.

РОЗДІЛ II.

ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

2.1. Підстави та процесуальний порядок проведення допиту у режимі відеоконференції під час досудового розслідування

З прийняттям КПК України компетенції слідчого, прокурора щодо здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень значно розширено. Зокрема, це стосується і можливості проведення слідчим, прокурором допиту свідка, потерпілого у режимі відеоконференції [12]. Саме допит є однією з найпоширеніших слідчих (розшукових) дій, що проводиться під час розслідування всіх без винятку злочинів. Це означає, що в практиці слідчої діяльності відсутні випадки, коли під час розслідування не здійснювалися б допити різних учасників кримінального провадження.

Питання проведення допиту свідка, потерпілого, інших учасників кримінального провадження в кримінальному процесі у режимі відеоконференції стали предметом досліджень багатьох науковців, серед яких: Т. О. Деменко, І. В. Казначей, С. О. Книженко, Т. В. Михальчук, С. О. Новіков, І. В. Черниченко, М. В. Чижов, Д. О. Шингарьов, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітько, О. Г. Шило, М. Є. Шумило та інші.

Основним змістом процесуальної діяльності є встановлення реальної дійсності, а основним засобом отримання і перевірки доказів є слідчі (розшукові) дії [190, с. 189].

У науковій літературі неодноразово досліджувалось поняття слідчих (розшукових) дій. Як зазначає М. П. Гутерман, число понять слідчих дій дорівнює числу літературних джерел, у яких висвітлені ці питання [146].

Наведемо лише деякі з них. Зокрема, С. А. Шейфер розглядає слідчі дії як встановлену кримінальним процесуальним законом сукупність пізнавальних прийомів, які застосовуються з метою одержання доказової інформації і слугують для виявлення, сприйняття та відображення у матеріалах справи в повному обсязі слідів злочину певної особи [182, с. 92].

З даним визначенням не погоджується Р. С. Белкін, який вважає, що слідчі дії як елемент діяльності не слід зводити лише до поняття способу збирання і дослідження доказів, оскільки спосіб виражається в діяльності, але не вичерпує її. Він є засобом здійснення діяльності, формою її організації [10, с. 67].

Найбільш вдалим видається визначення поняття слідчих дій, яке запропонував С. М. Стахівський, на думку якого, слідчі дії – це така частина процесуальних дій, котрі спрямовані на збирання і перевірку доказів у кримінальній справі та відрізняються від решти дій слідчого силою процесуального примусу [143, с. 7].

У чинному Кримінальному процесуальному кодексі України, нарешті, визначено поняття слідчі (розшукові) дії як дії, що спрямовані на отримання (збирання) доказів або на перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні (ст. 223) [69].

Серед науковців спостерігається також і різне тлумачення поняття «розшукові». Д. Б. Сергєєва зазначає, що ці дії мають пізнавальний характер та розшукову спрямованість, сутність якої полягає у намаганні процесуальної особи розшукати й належним чином зафіксувати у відповідних процесуальних джерелах фактичні дані, що мають значення для кримінального провадження [128, с. 55].

Проте видається, що найбільш вдалим є позиція Л. М. Лобойка, який вважає, що слідчі дії, регламентовані статтями глави 20 КПК України, названі «розшуковими» через те, що в результаті їх провадження сторони і потерпілий здобувають докази, що не можуть бути покладені судом в обґрунтування вироку чи іншого рішення по суті без їх перевірки під час

судового розгляду. Отже, за допомогою цих дій слідчий, прокурор здійснює пошук даних для надання їх у суді для обґрунтування власної позиції [77, с. 207]. На наш погляд, саме цей аспект вищевказаної діяльності законодавцем підсилено дещо змінений термін для позначення цих дій – слідчі (розшукові) дії.

Разом із тим не менш важливою метою слідчих (розшукових) дій є перевірка раніше отриманих у кримінальному провадженні доказів.

Допит та огляд місця події є найінформативнішими слідчими (розшуковими) діями. Проте інформація, яку отримує слідчий у результаті проведення допиту, має бути достовірною, повною й об'єктивною. Саме з отриманням свідчень, які б відповідали зазначеним характеристикам, пов'язані труднощі, що виникають у роботі слідчого.

Допит, як зазначає М.І. Порубов, – це складна й багатогранна слідча (розшукова) дія, яка містить у собі процесуальний, організаційний, криміналістичний, психологічний і тактичний аспект [104, с. 4].

У кримінальному процесі під допитом розуміють детально регламентований кримінальним процесуальним законом процес отримання показань допитуваної особи. У той же час у криміналістичній науці слідчий допит розглядають у двох змістових аспектах: як інформаційний процес і як форму спілкування.

В аспекті інформаційного процесу А. А. Протасевич визнає допит одним із видів слідчої процесуальної комунікації та міжособистісного спілкування, під час якого, на думку В. К. Весельського, необхідно враховувати психологічні закономірності формування показань [16, с. 6].

В. Г. Лукашевич зазначає, що допит – це спілкування слідчого з допитуваним, у ході якого на підставі встановленого психологічного контакту застосуванням тактичних прийомів керівного впливу вдається досягти основної мети – отримання повних та достовірних показань [80, с. 136]. Д. А. Поліщук і А. В. Парфент'єв визначають процес спілкування як психологічну сутність допиту [103, с. 200]. У своїх працях, В. Ю. Шепітько визнає слідчий допит як

специфічну форму спілкування, і як інформаційний процес [185, с. 268–269]. Він зауважує, що як специфічна форма спілкування допит має три взаємозалежних сторони: комунікативну (полягає в обміні інформацією між індивідами, які спілкуються), інтерактивну (є організацією взаємодії між ними, тобто обміном не лише знаннями, ідеями, а й діями), перцептивну (означає процес сприйняття осіб, які спілкуються). Як інформаційному процесу, слідчому допиту притаманна складна, багатoeлементна структура, що базується на класифікації інформації та її видів [185, с. 269]. Вивчення допиту з позицій теорії інформації дає можливість більш повно передати зміст специфічних його форм, обґрунтувати запозичення в процесі аналізу цих форм термінів із галузі кібернетичної науки.

З точки зору кібернетичних знань допит у режимі відеоконференції є процесом сприйняття та передачі інформації від слідчого до допитуваного й навпаки, яка відбувається за допомогою використання технічних засобів і застосування технологій, які забезпечують трансляцію відео- та звуку з іншого приміщення. Так в кібернетичних науках метою передачі будь-якої інформації є отримання нових знань від носія. Під час проведення допиту перед слідчим постає ширше коло завдань, які тут розглядаються з позиції можливості їх розв'язання в ході проведення допиту в режимі відеоконференції.

Однією з таких специфічних форм слідчого допиту є допит у режимі відеоконференції. Проведення допиту з використанням відеоконференції є способом здійснення цієї слідчої (розшукової) дії [186, с. 215].

Законодавець у ст. 232 КПК України вживає термін «режим відеоконференції». Цілком слушною є позиція В. Сердюка, який зазначає, що закріплення цього поняття не повною мірою відповідає кримінальному процесуальному змісту, смислового юридичного навантаження, адже відеоконференція, хоча і режимна, але звичайна процесуальна дія, яка проводиться за допомогою сучасних телекомунікаційних та відеотехнічних засобів і вимагає дотримання процесуальних вимог закону [129, с. 181]. Даної думки придержуються 56,3 % опитаних слідчих НП України.

Такий вид допиту досить поширене явище в сучасному світі, та може бути проведений за наявності підстав. Підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення мети [61, с. 365]. Для проведення слідчої (розшукової) дії необхідна наявність двох підстав – юридичних і фактичних. У теорії кримінального процесу юридичною підставою вважається сукупність передбачених кримінальним процесуальним законом умов, що дають право слідчому, прокурору, суду проводити ту або іншу слідчу (розшукову) дію. Фактичною підставою виступає наявність достатніх відомостей, що вказують слідчому, прокурору, суду на необхідність виконання конкретних дій з метою досягнення її мети [190, с. 190-191].

У ч. 1 ст. 232 КПК України передбачено наявність не тільки юридичних, а й фактичних підстав для проведення допиту у режимі відеоконференції. Останні мають бути відображені в матеріалах досудового провадження.

Необхідно звернути особливу увагу на допит осіб, яким необхідно забезпечити безпеку, перелік яких визначений в Законі України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Особа, якій забезпечується захист, може бути допитана в режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності і голосу, за яких її неможливо було б упізнати. Про регламентацію такої можливості та необхідності, окрім вітчизняного законодавства йдеться і в низці міжнародно-правових документів (Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах (20 квітня 1959 р.); Додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах (17 березня 1978 р.) (ратифікований Законом України від 16 січня 1998 р.); Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах (08 листопада 2001 р.) та ін.

Одним із прикладів застосування за кордоном режиму віддаленої присутності осіб під час допиту є досвід судочинства Італії. У більшості випадків допити свідків за віддаленої присутності проводяться в тому випадку,

коли виникає потреба у забезпеченні щодо них заходів безпеки. З 1996 року в Італії діє система, яка дозволяє отримати зображення одного з більш як 1200 свідків, до яких застосовуються заходи безпеки, до того ж всі його бачать лише зі спини. Крім того, передбачена додаткова лінія для приватного спілкування свідка зі своїм адвокатом. Системами відеоконференцзв'язку в Італії ще на початку 2000 років було обладнано понад 100 приміщень та 30 засекречених пунктів, аналогічні телекомунікаційні термінали знаходяться й у спеціальних в'язницях на островах Асінара і П'яноса, призначених для тримання під вартою членів мафії [73, с. 136].

Проведення допиту в режимі відеоконференції має як своїх прихильників, так і противників. Так, на думку В. В. Білоуса, використання технологій відеоконференцзв'язку в кримінальному процесі дозволяє підвищити ефективність використання часу, фінансових і людських ресурсів, збільшити кількість розглянутих проваджень за певний проміжок часу, скоротити строки розгляду тощо [11, с. 103]. Зазначені переваги дозволяють оперативніше та більш продуктивно розслідувати кримінальні правопорушення.

У той же час М. В. Палатова зазначає, що психологізований характер допиту пов'язаний з особистісними особливостями допитуваного та особи, яка їх допитує, психічним впливом, який вони справляють один на одного. З точки зору інформативності слідчий (суд) має отримати відомості про фактичну сторону розслідуваної події, з'ясувати суб'єктивний бік злочину (відношення свідомості й волі до скоєного ним суспільно небезпечного діяння і його наслідку), об'єктивний його бік (що характеризується діянням, наслідками, причинно-наслідковим зв'язком між ними, вчиненими в певних умовах, місце й час) і надати оцінку цим відомостям [97, с. 204].

Проведення допиту вимагає врахування закономірностей формування образних уявлень особи, розуміння загальних тенденцій особистісної реконструкції цих уявлень, рефлексивної взаємодії з допитуваним. Головними психологічними проблемами допиту є діагностика істинності показань, забезпечення їх правдивості, способу викриття неправдивих показань. Однак

слід зазначити, що елементами інформаційної системи, в ролі якої виступає допитуваний, джерелами невербальної інформації, яка надходить від нього, є:

- зовнішність, одяг, інші супутні речі, предмети матеріального мікросередовища за місцем проживання, роботи, дозвілля;
- паралінгвістична поведінка (переміщення в просторі, зміна положення, пози тіла, міміка, жести тощо), дії;
- вчинки в офіційних і неофіційних, у формальних і неформальних умовах, графічна, топографічна і змістовна сторони письмової мови.

Інформація, яка сприймається слідчим або суддею, що надходить від допитуваного, дозволяє діагностувати істинність показань. Крім того, невербальна складова спілкування, але вже з боку слідчого і судді, також надає можливості інтонацією, жестами керувати ситуацією, оскільки, наприклад, при постановці питань підвищеним тоном допитувана особа більш психологічно гостро розуміє важливість саме цієї частини інформації, більш відповідально ставиться до власних висловлювань. М. В. Палатова наголошує, що під час використання відеоконференцзв'язку відбувається дефіцит переданої інформації, який пояснюється превалюванням тільки її вербальної складової [97, с. 204–205].

Під час проведення вербальних слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції знижується рівень комунікативного контакту, що зумовлено необхідністю одержання особистого враження від допитуваного та врахування всіх нюансів поведінки допитуваного під час дачі показань. З цим погоджуються 67,3 % слідчих НП України, які вказують на проблеми комунікації до яких відносять: поганий зв'язок, відсутність прямого контакту з оточуючими.

Живе спілкування дійсно може нести більшу інформативність, дає особі менше часу на вигадкування завідомо неправдивих показань, наповнене більшою емоційністю та включає в себе невербальні моменти. Однак допит у режимі відеоконференції застосовується, як правило, лише в особливих випадках з мета економія часу, сил та матеріальних ресурсів. При проведенні

допиту особи у режимі відеоконференції деякі труднощі викликає встановлення психологічного контакту з допитуваним, встановлення якого є важливою складовою ефективності слідчої (розшукової) дії [176, с. 201].

У 2014 р. КПК України доповнено главою 24¹ «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень», яка передбачає заочне (in absentia) провадження стосовно підозрюваного, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук. Ч. 2 ст. 297 КПК України передбачені види злочинів за якими можливе спеціальне досудове розслідування – у загальному це злочини, що посягають на національну та міжнародну безпеку. Таке провадження можливе лише у випадку встановлення місце знаходження особи (у країні якій вона переховується) але відмовлено у видачі (екстрадиції). У зв'язку з цим, законодавець у главі 43 КПК України «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій» передбачив ст. 567 «Допит за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції» згідно якої допускається лише допит однієї особи чи одночасний допит декількох осіб шляхом проведення відео- або телефонної конференції [190, с. 191].

На нашу думку необхідно внести доповнення до ч. 1 ст. 232 КПК України пункт 6 у які зазначити волевиявлення особи щодо відмови у поверненні до України та можливості у зв'язку із цим проведення допиту у режимі відеоконференції, а саме: *при відмові особи, яка знаходиться за межами України, з'являтися в Україну.*

Існування хоча б однієї з названих причин буде достатньою підставою для досудового розслідування в режимі відеоконференції. Слід також зауважити, що дистанційне провадження є досить складним, не тільки в процесуальному, а й у організаційно-технічному плані, а тому без наявної потреби зловживати правом на здійснення подібного порядку проведення слідчих (розшукових) дій не рекомендується [91].

Проведення слідчих (розшукових) дій у даному режимі є правом, а не обов'язком слідчого, прокурора. У той же час, ініціатором проведення можуть бути як слідчий, прокурор, так і сторона захисту, потерпілий.

Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування приймають:

а) слідчий, прокурор як за своєю ініціативою, так і за клопотанням інших учасників кримінального провадження;

б) слідчим суддею стосовно допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні (ст. 225 КПК) – також з власної ініціативи або за клопотанням сторін [62, с 479].

Кримінальні процесуальні рішення органів досудового розслідування, прокуратури, слідчого судді, суду – це виражені у встановленій законом формі індивідуальні правозастосовні акти, в яких компетентні державні органи і посадові особи у відповідному порядку з метою вирішення правових та кримінологічних завдань кримінального судочинства дають відповіді на питання, які виникають під час провадження і виражають владні волевиявлення щодо дій чи бездіяльності, які впливають із встановлених на момент прийняття рішень фактичних обставин провадження та приписів чинного законодавства [43, с 29].

Рішення слідчого, прокурора приймаються у формі постанови – процесуального документа, в якому мотивуються та формулюються рішення слідчого, прокурора, прийняті під час кримінального провадження. Постанова виноситься у випадках, передбачених КПК України, а також коли слідчий, прокурор визнає це за необхідне [190, с. 192].

Закон не вимагає винесення спеціальної постанови, ухвали про проведення допиту у режимі відеоконференції, окрім випадків, коли проти цього заперечують сторона провадження чи потерпілий. У цьому разі вказані посадові особи можуть все ж таки прийняти рішення про проведення дистанційного допиту, але з винесенням мотивованої постанови, в якій

обґрунтовують своє рішення. У даному випадку постанова повинна відповідати вимогам передбаченим ст. 110 КПК України [190, с. 192].

Виняток встановлюється щодо здійснення дистанційного досудового розслідування, у якому дистанційно перебуватиме підозрюваний. Оскільки дача показань є правом, а не обов'язком підозрюваного, у випадку його відмови від участі у дистанційному досудовому розслідуванні рішення про це прийняте бути не може [61, с. 380].

КПК України у ст. 223 закріплює вимоги до проведення слідчих (розшукових) дії. Положення цієї статті застосовуються при проведенні будь-якої слідчої (розшукової) дії, передбаченої КПК з урахуванням особливостей її проведення, передбачених спеціальними нормами, що врегульовують процесуальний порядок проведення саме конкретної слідчої (розшукової) дії [60, с. 226].

Зокрема, відповідно до ч. 4 ст. 232 КПК України допит особи у дистанційному досудовому провадженні здійснюється за правилами, передбаченими статтями 225–227 КПК України. Оскільки ст. 232 КПК України встановлює лише особливості щодо проведення допиту в режимі відеоконференції, виникає запитання, чому законодавець не зробив посилання на ст. 224 КПК України, яка встановлює загальні правила проведення допиту на стадії досудового розслідування.

У зв'язку із цим, підтримуємо пропозицію Д. О. Шингарьова [186, с. 218] щодо зміни словосполучення у тексті ч. 4 ст. 232 КПК України «згідно з правилами, передбаченими статтями 225-227 КПК України» на *«згідно з правилами, передбаченими статтями 224-227 КПК України»*.

Досліджуючи питання проведення допиту у режимі відеоконференції необхідно зупинитися на деяких особливостях його проведення. Так, безпосередньою умовою для проведення зазначених дій є перевірка документів, що посвідчують особу та вручення їй пам'ятки про її процесуальні права та обов'язки.

Якщо особа буде брати участь у досудовому розслідуванні в режимі відеоконференції за місцем проведення розслідування, то такі дії здійснюються службовою особою органу досудового розслідування. Вони ж повинні перебувати разом з нею до закінчення слідчої (розшукової) дії. Все це дає можливість забезпечити ідентифікацію особи допитуваного, що забезпечує реалізацію його прав та уникнення впливу на цю особу [190, с. 193].

Виклик особи для проведення допиту дистанційно проводиться самим слідчим, який здійснює кримінальне провадження відповідно до положень статей 132-143 КПК України, або за його дорученням органом досудового розслідування за місцем перебування допитуваної особи чи оперативним підрозділом згідно зі ст. 41 КПК України [12, с. 66].

Малолітній, неповнолітній свідок чи потерпілий може брати участь у досудовому розслідуванні дистанційно, якщо проведення вказаних слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції обумовлене інтересами кримінального провадження або забезпеченням його безпеки. Допит такої особи проводиться за правилами, визначеними у ст. 226 КПК України в присутності законного представника, педагога чи психолога, а за необхідності – лікаря, явку яких повинен забезпечити слідчий або прокурор [193, с. 332].

Завдання педагога та психолога - допомогти встановити психологічний контакт, виробити правильну тактику проведення допиту, сформулювати запитання з урахуванням дитячої психіки або індивідуальних особливостей неповнолітнього. Присутність лікаря необхідна у тому випадку, якщо за наслідками вчиненого кримінального правопорушення виникли тимчасові розлади психічної діяльності чи фізичні розлади здоров'я, за наявності відомостей про розумову відсталість дитини тощо.

Оскільки проведення допиту пов'язано із важким психологічним напруженням (діти швидко втомлюються, стають неуважними), тому законом регламентовано у ч. 2 ст. 226 КПК України, що час проведення допиту не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день.

При проведенні допиту малолітнього чи неповнолітнього свідка, потерпілого необхідно враховувати, що на їх суб'єктивну думку впливають погляди дорослих. Тому, якщо цього вимагають інтереси кримінального провадження або безпека неповнолітнього, його допит краще проводити з використанням відеоконференції. Таке рішення слідчим, прокурором може бути прийняте за власною ініціативою чи за клопотанням самого малолітнього, неповнолітнього свідка (потерпілого), його захисника, законного представника, незалежно від того, чи заперечують проти цього інші учасники кримінального провадження.

Фастівський міськрайонний суд Київської області під час судового розгляду кримінального провадження № 12017110140001256 від 03.08.2017 року по обвинуваченню ОСОБА_1 у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 ст.156 КК України встановив.

В судовому засіданні прокурор заявив клопотання про проведення судового засідання для допиту малолітніх потерпілих ОСОБА_6, ОСОБА_4, ОСОБА_8 в режимі відеоконференцз'язку під час трансляції з іншого приміщення – Васильківського міськрайонного суду Київської області.

Законні представники ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5 та представник потерпілих - адвокат ОСОБА_9 підтримали прокурора та просили провести таке засідання в режимі відеоконференцз'язку із Васильківським міськрайонним судом Київської області за місцем проживання малолітніх потерпілих.

Захисник – адвокат Цава Т. Л. та обвинувачений ОСОБА_1 просили провести допит малолітніх потерпілих у режимі відеоконференцз'язку під час трансляції із іншого залу в приміщенні Фастівського міськрайонного суду Київської області за відсутності законних представників, які є батьками малолітніх потерпілих, з участю педагога чи психолога, які не приймали участь при допиті даних потерпілих під час досудового розслідування.

Суд, заслухавши клопотання прокурора, захисника, вислухавши думку інших учасників судового розгляду, вивчивши матеріали кримінального

провадження, вважає, що клопотання прокурора та захисника підлягають частковому задоволенню.

Так, відповідно ч. 4 ст. 354 КПК України, що узгоджується із п. 3 ч. 1 ст. 336 КПК України у випадках коли це необхідно для об'єктивного з'ясування обставин справи та захисту прав малолітнього потерпілого, за ухвалою суду він може бути допитаний поза залом судового засідання в іншому приміщенні з використанням відеоконференції.

При цьому, доцільність такого допиту викликана необхідністю запобігти або мінімізувати психологічне травмування малолітніх потерпілих, яке може бути викликане їх особистим візуальним контактом з обвинуваченим.

Відповідно до ч. 1 ст. 354 КПК України допит малолітнього потерпілого проводиться в присутності законного представника, педагога чи психолога, а за необхідності – лікаря.

При цьому допит малолітньої особи проводиться з обов'язковою участю законного представника. Суд може обмежити участь законного представника у процесуальній дії – допит малолітнього потерпілого чи залучити іншого за клопотанням самого малолітнього потерпілого чи з власної ініціативи, якщо участь законного представника може завдати шкоди інтересам малолітнього потерпілого. Разом з тим, будь-яких доказів наявності шкоди саме малолітнім потерпілим від участі у допиті їх законних представників, суду захисником не надано, а усунення їх від участі у допиті, як про це просить сторона захисту, призведе до порушення прав малолітніх потерпілих.

Вирішуючи заявлені клопотання з метою забезпечення об'єктивності та неупередженості судового розгляду, суд вирішує призначити допит малолітніх потерпілих поза залом судового засідання з приміщення залу № 9 Фастівського міськрайонного суду Київської області із використанням відеоконференції. При цьому під час допиту малолітніх потерпілих з ними в приміщенні залу № 9 будуть перебувати їх законні представники, а також педагог чи психолог, які будуть залучені судом для участі у даній процесуальній дії.

Суд ухвалив клопотання прокурора та захисника Цаави Т. Л. задовольнити частково.

Провести допит малолітніх потерпілих ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_2, ОСОБА_10, ІНФОРМАЦІЯ_3, ОСОБА_8, ІНФОРМАЦІЯ_1 у судовому засіданні, яке призначити на 16 березня 2018 року о 10 год. 30 хв. з використанням технічних засобів (відеоконференції) з приміщення залу № 9 Фастівського міськрайонного суду Київської області із участю їх законних представників, педагога чи психолога [161].

У Керівних принципах, що стосуються правосуддя з питань, пов'язаних з участю дітей-жертв та свідків, затверджених Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 22 липня 2005 р. № 2005/20 відзначається, що діти-жертви і свідки злочинів перебувають в особливо вразливому стані та потребують особливого захисту, допомоги і підтримки, враховуючи їх вік, рівень зрілості та індивідуальні потреби, з метою недопущення завдання їм додаткових труднощів і травмування під час участі в кримінальному провадженні [48].

При цьому малолітньою особою відповідно до п.п. 11, 12 ч. 1 ст. 3 КПК України є дитина до досягнення нею чотирнадцяти років, а неповнолітньою - малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

Міжнародне право використовує термін «дитина» та не виокремлює з їх переліку малолітніх. Наприклад, ст. 1 Конвенції ООН про права дитини [54], ратифікованої постановою ВР УРСР від 27 лютого 1991 р. № 789-XII [106], передбачає, що дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, вона не досягає повноліття раніше. Отже, надане Конвенцією визначення є аналогічним поняттю «неповнолітня особа».

Проте незрозумілою видається позиція законодавця, який у п. 3 ч. 1. ст. 232 КПК України звузив коло малолітніх та неповнолітніх учасників допиту у режимі відеоконференції тільки до свідків та потерпілих. У той же час, передбачивши ч. 3 ст. 351 КПК України, що в разі здійснення судового розгляду стосовно декількох обвинувачених, у тому числі неповнолітніх, якщо

цього вимагають інтереси кримінального провадження або безпека обвинуваченого, допит одного з обвинувачених на підставі вмотивованої ухвали суду може здійснюватися з використанням відеоконференції при трансляції з іншого приміщення в порядку, передбаченому ст. 336 КПК України.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ рекомендує у випадку розгляду справи щодо неповнолітнього обвинуваченого та дорослого обвинуваченого для забезпечення безпеки неповнолітнього обвинуваченого, унеможливлення тиску на нього з боку дорослого обвинуваченого на підставі вмотивованої ухвали здійснювати допит неповнолітнього з використанням відеоконференції при трансляції з іншого приміщення [114].

Тому вбачається за необхідне узгодити ці норми законодавства шляхом внесення відповідних змін. Так, п. 3 ч. 1. ст. 232 КПК України викласти у такому вигляді: *проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого, підозрюваного.*

За необхідності приводу допитуваної особи до місця проведення допиту рішення приймається відповідно до положень Інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квітня 2013 року № 223-558/0/4-13 «Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження» [113].

У разі виконання доручення слідчого, прокурора поза межами території, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, то такі дії (вручення пам'ятки, посвідчення особи) здійснюються органом, службовою особою, якій доручається виконання слідчої (розшукової) дії [190, с. 193].

Рішення слідчого, прокурора про доручення на провадження процесуальної дії повинно прийматися у формі постанови (ч. 3 ст. 110 КПК України) і за структурою та змістом має відповідати вимогам, передбаченим

ч. 5 ст. 110 КПК України. До доручення можуть додаватися необхідні матеріали, які забезпечують: а) законність і обґрунтованість виконання доручення; б) правильне виконання доручення з тактичних міркувань (план проведення слідчої дії, довідка про особу допитуваного) [61, с 352-353].

Закон надає можливість надіслати копію постанови про доручення електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку. Названі вище функції, якщо підозрюваний та інші особи утримуються в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань, здійснюються службовою особою такої установи [190, с. 193].

Закон зобов'язує службову особу органу, що отримав доручення, за погодженням зі слідчим, прокурором, що надав доручення, у найкоротший строк організувати виконання зазначеного доручення. Словосполучення в «найкоротший строк» відповідає вислову «як найкоротший час» [150, с 91], тобто утриматись від застосування заходів із затягування процесу щодо проведення допиту в режимі відеоконференції.

Що стосується питання безпосереднього проведення допиту, то перед початком його проведення в режимі відеоконференції необхідно переконатися, що ніщо не перешкоджає особі вільно давати показання, заявляти клопотання, надавати докази, що дозволяє уникнути так званого впливу «поза кадром». Відповідно до цього, проведення такої слідчої (розшукової) дії повинно бути організоване таким чином, щоб було видно не тільки її учасників, але й усе приміщення, в якому воно здійснюється, а також усіх осіб, що беруть участь або присутні при його проведенні з метою спостереження за їхньою реакцією на конкретні показання або поставлені питання [138].

З цього питання важко не погодитись із Н.В. Павловою, яка відзначає, що під час проведення процесуальних дій у ході відеоконференції трансляція повинна організовуватись таким чином, щоб було видно не тільки допитуваного, але й усе приміщення, де відбувається допит, а також усіх осіб, що присутні на допиті, для спостереження за їхньою реакцією на конкретні показання та питання. В іншому разі отримані докази можуть бути визнані

недопустимими з причин можливого впливу на допитуваного з боку присутніх на допиті осіб [96, с. 482].

Важливою умовою проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії є те, що її учасникам повинна бути забезпечена можливість ставити запитання і отримувати відповіді осіб, які беруть участь у слідчій (розшуковій) дії в режимі відеоконференції, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені КПК України.

Відповідно до чинного законодавства, зокрема ч. 6 ст. 224 КПК України, допитувана особа має право використовувати під час допиту власні документи і нотатки, якщо її показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими відомостями, які важко зберегти в пам'яті. При допиті, що здійснюється у режимі відеоконференції важливо забезпечити можливість передачі інформації, яка міститься в таких документах та нотатках. Для цього в місці перебування допитуваної особи слід встановити сканер, а в місці перебування слідчого, прокурора, слідчого судді та інших учасників слідчої (розшукової) дії – принтер.

Допити у більшості випадків записуються на аудіо- або відеоносії, що слугує, по-перше, гарантією дотримання прав допитуваної особи, по-друге, своєрідною формою реалізації засади публічності. До того ж це зручний та надійний спосіб, при застосуванні якого, враховуючи сучасний рівень розвитку експертної діяльності, майже неможливо фальсифікувати дані.

Хід і результати слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі відеоконференції, фіксуються у протоколі. У випадку фіксування зазначених слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування за допомогою технічних засобів про це зазначається у протоколі. Якщо за допомогою технічних засобів фіксується допит, текст показань може не вноситися до відповідного протоколу за умови, що жоден із учасників допиту не наполягає на цьому. У такому разі в протоколі зазначається, що показання зафіксовані на носії інформації, який обов'язково додається до нього [193, с. 334].

Після закінчення проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції слідчий має:

- 1) ознайомити учасників відеоконференції з її результатами шляхом перегляду відеофонограми;
- 2) здійснити запис відеофонограми на носії відеозапису, створивши резервну та робочу копії;
- 3) перевірити якість запису резервної копії;
- 4) резервну та робочу копії долучити до матеріалів кримінального провадження;
- 5) вилучити відеограму з технічного засобу відеозапису.

Про хід виконання цих заходів слідчий, прокурор повинні зробити записи у протоколі слідчої (розшукової) дії, що оформлюється з дотриманням вимог ст. 104 КПК України. Також після закінчення процесуальної дії у режимі відеоконференції слідчий або за його дорученням спеціаліст зобов'язаний заблокувати технічні засоби відеозапису або вийти з відповідної програми [193, с. 335].

Перед підписанням протоколу допиту учасникам процесуальної дії надається можливість ознайомитися з текстом протоколу. Враховуючи специфіку проведення допиту в умовах відеоконференції, слід зазначити, що особа, яка його проводить, сама ознайомлює учасників зі змістом протоколу і надає можливість його підписати. Якщо ж одна із сторін наполягає на відображенні тексту допиту, то при першій нагоді, після його повного складання, текст фіксується підписами понятих [193, с. 335]. Даної позиції підтримують 34,2 % опитаних слідчих НП України, 44,5 % проанкетованих вважають за необхідне фіксувати протокол підписом захисника, 21,3 % слідчих вказують на достатність відеозапису допиту як додатку до протоколу без фіксування його іншими особами, а лише підписом слідчого, який провадив дану сліду (розшукову) дію, оскільки він є процесуально незалежною особою.

Зауваження і доповнення учасників допиту у режимі відеоконференції фіксуються у такому ж порядку.

Все частіше і частіше ми стикаємося з проблемою посилення небезпеки використання сучасних інформаційних технологій для завдання збитків політичним, економічним, військовим чи іншим інтересам держави з боку терористичних організацій і ворожих держав [95, с. 14]. Усе більше збитку в різних сферах життєдіяльності країни завдає поширення в комп'ютерних мережах шкідливих програм, здійснення несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів.

Проведення допиту в режимі відеоконференції буде забезпечуватися за допомогою комп'ютерної техніки та Інтернету. Стаціонарний комп'ютер при наявності веб-камери, ноутбук чи нетбук з вбудованою відеокамерою та можливістю відеозапису може бути використаний для проведення вказаної слідчої (розшукової) дії. У такому разі виникає питання саме технічного характеру – яке програмне забезпечення можна використовувати для цієї потреби. Можна використати програмне забезпечення, яке доступне для всіх користувачів, наприклад скайп, або спеціально створювати програми, що можуть використовуватися для проведення дистанційного розслідування.

Не менш важливим є питання, які протоколи доступу використовувати: загальні або спеціально виділену лінію для правоохоронних органів. Як відомо, Інтернет не є гарантованим та безпечним каналом передачі аудіо- та відеоданих. На наш погляд, правоохоронні органи повинні бути забезпечені спеціальним програмним забезпеченням та окремою лінією зв'язку, що дозволить забезпечити інформаційну безпеку під час проведення допиту в режимі відеоконференції. При проведенні анкетування слідчих НП України було встановлено, що 98,3 % опитаних підтримують цю пропозицію.

Забезпечення інформаційної безпеки характеризується діяльністю щодо недопущення шкоди властивостям об'єкта безпеки, зумовленим інформацією та інформаційною інфраструктурою, а також засобами та суб'єктами цієї діяльності [95, с. 37].

До критеріїв інформаційної безпеки відносять:

1) доступність (інформація відкрита для доступу, і засоби її передавання функціонують, незважаючи на можливі негативні події, наприклад, вимкнення електроживлення, стихійні лиха, нещасні випадки або напади);

2) автентифікація (підтвердження заявленої ідентичності юридичних осіб або користувачів);

3) цілісність (підтвердження, що інформація, яку було надіслано, отримано або збережено, є цілою і незмінною);

4) конфіденційність (захист повідомлень або збереженої інформації від несанкціонованого перехоплення і перегляду) [133, с. 94].

У той же час проаналізувавши це питання можна констатувати, що інформаційні загрози реалізуються у вигляді:

1) порушення адресності і своєчасності інформаційного обміну, протизаконного збору та використання інформації;

2) здійснення несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів та їх протиправного використання;

3) розкрадання інформаційних ресурсів із банків і баз даних;

4) порушення технології обробки інформації [83, с. 20].

Цікавою видається позиція світової спільноти у вирішенні питання інформаційної безпеки. Зокрема політика Європейського Союзу у зазначеній сфері ґрунтується на таких складових:

1) забезпечення прикладного характеру правових норм на основі загального розуміння основних питань інформаційної безпеки і спеціальних заходів її забезпечення;

2) необхідність постійного вдосконалення правового регулювання з урахуванням технічного прогресу і породжуваних ним нових загроз;

3) потреба у доповненні ринкових механізмів політичними заходами;

4) формування європейського внутрішнього ринку інформаційно-комунікаційних послуг [133, с. 94].

Важливим нормативно-правовим актом, ухваленим у сфері забезпечення інформаційної безпеки, є Рекомендації Комісії Європейських Співтовариств 94/820/ЕС від 19 жовтня 1994 року, що стосуються правових аспектів електронного обміну даними [198].

Під електронним обміном даними розуміють міжкомп'ютерний обмін діловими, комерційними та фінансовими електронними документами, наприклад: замовленнями, платіжними інструкціями, контрактними пропозиціями, накладними, квитанціями [20, с. 60].

У цих Рекомендаціях приділено особливу увагу питанням безпеки повідомлень електронного обміну даними, зокрема процедурам і заходам безпеки від ризиків несанкціонованого доступу, змінення, затримки, знищення або втрати інформації, конфіденційності та захисту персональних даних.

З метою забезпечення захисту інформації від несанкціонованого доступу учасники кримінального провадження мають дотримуватися основних принципів захисту інформації:

- 1) принципу обґрунтованості доступу, який полягає в обов'язковому виконанні двох основних умов: користувач повинен мати достатню «форму допуску» для отримання інформації необхідного йому рівня конфіденційності, водночас означена інформація необхідна йому для виконання його процесуальних функцій;

- 2) принципу достатньої глибини контролю доступу, за яким засоби захисту інформації повинні містити механізми контролю доступу до всіх видів інформаційних і програмних ресурсів автоматизованих систем, які за принципом обґрунтованості доступу слід розподіляти між користувачами;

- 3) принципу розмежування потоків інформації, відповідно до якого для убезпечення від порушення безпеки інформації, що, наприклад, може статися в момент запису секретної інформації на несекретні носії та в несекретні файли, її передачі програмам та процесам, не призначеним для обробки секретної інформації, а також у процесі передачі секретної інформації

незахищеними каналами і лініями зв'язку, – а отже необхідно здійснювати відповідне розмежування потоків інформації;

4) принципу чистоти повторно використовуваних ресурсів, який полягає в очищенні ресурсів, що містять конфіденційну інформацію, під час їх видалення або звільнення користувачем до перерозподілу цих ресурсів іншим користувачам;

5) принципу персональної відповідальності, згідно з яким кожен користувач повинен нести персональну відповідальність за свою діяльність у системі, включаючи будь-які операції з конфіденційною інформацією і можливі порушення її захисту, тобто будь-які випадкові чи навмисні дії, які призводять або можуть призвести до несанкціонованого ознайомлення з конфіденційною інформацією, її викривлення чи знищення, або ж роблять таку інформацію недоступною для законних користувачів;

6) принципу цілісності засобів захисту, яким передбачено, що засоби захисту інформації в автоматизованих системах повинні точно виконувати свої функції відповідно до названих принципів і бути ізольованими від користувачів, а також обладнаними спеціальним захищеним інтерфейсом для засобів контролю, сигналізації про спроби порушення захисту інформації та впливу на процеси в системі [83, с.35-36].

Технічні пристрої зв'язку не є звичайними об'єктами неживої природи, їх створення та роботу забезпечують конкретні працівники. Цей факт і технічні складнощі передачі інформації зумовлюють специфіку процесів її відображення, властиву конкретним пристроям зв'язку.

Для розв'язання цього завдання в ході проведення допиту в режимі відеоконференції слідчий повинен організувати інформаційну взаємодію з допитуваною особою, враховуючи тактичний ризик переривання допиту з технічних причин, зокрема професійно підійти до планування порядку постановлення питань та застосування необхідних тактичних прийомів.

Під належною якістю зображення, відповідно до норм чинного законодавства, слід розуміти зображення, яке дозволяє однозначно

ідентифікувати особу за її зображенням усіма учасниками процесуальної дії та зафіксувати зображення технічними засобами з наступною можливістю ідентифікації допитуваного по зображенню [69].

В той же час невід'ємною складовою відеоконференції є належна якість звуку, тобто такий звук, який дозволяє чітко та розбірливо розрізняти показання допитуваної особи всіма учасниками процесуальної дії та зафіксувати його технічними засобами з наступною ідентифікацією допитуваного за голосом. Викликає сумнів можливість слідчого стовідсотково забезпечити якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку.

Для такої слідчої (розшукової) дії, як допит в режимі відеоконференції притаманний процес сприйняття та передачі інформації, який здійснюється шляхом використання технічних засобів та застосування технологій. Процедура безпосередньої інформаційної взаємодії між людьми відбувається не у вакуумі. Осіб, які спілкуються за допомогою відеоконференційного зв'язку оточують стіни приміщення, звуки і запахи, тепло або холод, предмети меблів, сторонні голоси за дверима, книги на полиці, квіти на вікні чи автомобілі за вікном і багато чого іншого, на що вони звертають увагу, що сприймають, осмислюють, на що реагують [1, с. 332]. Поза слідчого, його манера спілкуватися, документи, освітленість приміщення, увімкнений комп'ютер, дзвінок телефонного апарату, вітер, що ворухить фіранки на вікні, вигляд, стан і взаємно розташування предметів, їх колір, габарити тощо впливають на відчуття і свідомість людини, сприяють взаєморозумінню або, навпаки, руйнують психологічний контакт між партнерами з мовної комунікації, та формують ставлення до того, що повідомляє партнер, визначають рішення, лінію і тактику поведінки [5, с. 333].

Атмосфера допиту, що відбувається в дистанційному режимі не є однаковою для слідчого і особи, яку допитують, оскільки вони перебувають у різних речових обстановках (можливо навіть у різних державах) та в оточенні різних осіб, що забезпечують проведення слідчої (розшукової) дії. Тому в ситуації проведення дистанційного допиту слідчий повинен знати, враховувати й за необхідності змінювати умови обстановки, в якій перебуває допитуваний.

Причому слідчий повинен виходити з того, що особливий інтерес для комунікаторів становлять суб'єктивні елементи навколишнього середовища - те, що має відношення до нього як індивіда, з чим він пов'язує механізм обставин, що є предметом конкретного допиту.

Американський інженер Шеннон на початку 50-тих років XX сторіччя запропонував визначати засади передачі інформації за схемою, яка пізніше отримала назву схеми Шеннона [152, с. 89–133]. Вона складається з п'яти основних елементів передачі інформації. Перший - джерело інформації. Другий – передавач сигналів у вигляді вже закодованої інформації. Третім є канал зв'язку, передачі сигналів. Саме на третьому етапі найбільше діють перешкоди, зокрема шуми. Сигнали приймає приймач та декодує інформацію у форму, що доступна одержувачу, це четвертий елемент передачі інформації. Останнім п'ятим елементом схеми зв'язку є одержувач, інформації – адресат. Аналогічною є схема для всіх технічних засобів зв'язку (телефону, радіомовлення, телебачення). У сучасних технічних системах зв'язку існує заснований на вказаних засадах суворо детермінований спосіб передачі інформації за схемою взаємовідображення, коли системи зв'язку автоматично здійснюють зворотний запит або інформація передається фрагментами.

Одним із основних завдань допиту будь-якої форми є отримання від допитуваного інформації, що цікавить слідство, надання допомоги в пригадуванні та відтворенні допитуваним забутого. На розв'язання цього завдання під час проведення слідчого допиту впливає достатня поінформованість слідчого щодо того чи іншого факту, який стосується предмета допиту, його вміння аналізувати інформацію, отриману від допитуваного, та застосовувати тактичні прийоми допиту.

Проведення слідчим допиту особи, яка перебуває в іншому приміщенні в момент трансляції звуку та відео через технічні прилади, суттєво впливає на особливості людської психіки, що виявляються в процесі отримання певного виду інформації як із боку допитуваної особи, так і з боку слідчого. В результаті аналізу наукової криміналістичної та психологічної літератури нами

відзначені такі моменти проведення дистанційного допиту, що ускладнюють отриманні слідчим від допитуваного інформації, яка цікавить слідство, а також надання допомоги в пригадуванні та відтворенні допитуваним забутого.

По-перше, дистанція між особами, що спілкуються між собою, не сприяє підвищенню рівня довірливості. Довірливості й доброзичливості притаманні специфічні функції [180, с. 41]. Це функція зворотного зв'язку, що реалізується в допиті відбувається шляхом застосування таких прийомів установа психологічного контакту як спонукання до давання показань, постановлення слідчим себе на місце співрозмовника (допитуваного) для досягнення його внутрішнього світу. Тим часом присутність сторонніх спостерігачів (технічного персоналу, що забезпечує проведення слідчої (розшукової) дії, чи інших осіб, у приміщенні яких відбувається захід) або наявність із технічних причин трансляції закритих для зору слідчого та допитуваного зон приміщення та підозра у зв'язку з цим можливої присутності за кадром інших осіб, ускладнюють реалізацію зазначених тактичних прийомів.

По-друге, дистанція між особами на допиті сприяє стереотипізації спілкування. У ході взаємного пізнання людьми один одного часто доводиться стикатися зі стереотипами (стереотип – це певний стійкий образ будь-якого явища, процесу або людини) [2]. Зазвичай стереотип виникає на основі недостатнього (обмеженого в минулому) досвіду, що сформувався у результаті прагнення будувати не виважені висновки на ґрунті обмеженої інформації. Досить часто стереотип виникає щодо групової приналежності особи, котра цікавить слідство, наприклад, за професійною приналежністю. Втім висновки можуть будуватися на основі попереднього негативного досвіду, будь-яке нове сприйняття людини тією ж самої групи забарвлюється неприязню. У практичній діяльності стереотипізація в процесі взаємного пізнання людьми один одного може мати два різних наслідки. З одного боку, це певне спрощення і скорочення процесу пізнання людини; в другому випадку виникає упередження [180, с. 49]. Якщо наявна тенденція до стереотипізації допитуваним слідчого, дистанційне спілкування шляхом трансляції звуку та

відео з іншого приміщення додаткового ускладнює адекватне міжособистісне сприйняття.

По-третє, дистанційний допит буде ускладнений для слідчого в плані сприйняття окремих видів інформації, зокрема мімічної, що відображає психофізіологічні реакції.

У ході проведення дистанційного допиту та сприйняття допитуваного через, наприклад, монітор комп'ютера, слідчий майже не здатен сприйняти та відповідно діагностувати інформацію, яка відображає психофізіологічні реакції допитуваного на питання. До того ж, відповідно до ч. 10 ст. 232 КПК України, особу, якій забезпечується захист, може бути допитано в режимі відеоконференції з таким зміненням зовнішності й голосу, що її неможливо буду впізнати.

Досліджуючи питання допиту в режимі відео конференції, варто звернути особливу увагу на той факт, що законодавець у ч. 11 ст. 232 КПК України передбачив опитування особи. Слідчий, прокурор з метою забезпечення оперативності кримінального провадження має право провести у режимі відео- або телефонної конференції опитування особи, яка через знаходження у віддаленому від місця проведення досудового розслідування місці, хворобу, зайнятість або з інших причин не може без зайвих труднощів вчасно прибути до слідчого, прокурора [69].

Термін «опитування» тлумачиться як звернення до однієї або кількох осіб із запитаннями для збирання певних відомостей, з'ясування чого-небудь [132]. Словник С. І. Ожегова передбачає, що опитати означає отримати відповіді на які-небудь питання. Питання – це словесне звернення, яке потребує відповіді [94, с. 359]. Таким чином, опитування – це постановка питань за обставинами, якими цікавиться одна сторона, й отримання на них відповідей.

Оскільки, опитування особи не містить ознак слідчої (розшукової) дії, дана процесуальна дія здійснюється з деякими особливостями.

Під час отримання відомостей, у режимі відео- або телефонної конференції, про обставини кримінального провадження від свідка і

потерпілого їх не попереджають про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання, а свідка ще й за відмову від давання показань.

Для проведення телефонної конференції можуть бути використані як стаціонарні, так і мобільні (стільникові, радіо-) телефони.

У ч. 11 ст. 232 КПК України передбачені причини неприбуття до слідчого, прокурора, що є підставою для проведення опитування в режимі відео- або телефонної конференції, який є невичерпаний. До інших причин неприбуття особи необхідно віднести поважні причини, що передбачені у ст. 138 КПК України, а саме: 1) затримання, тримання під вартою або відбування покарання; 2) обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення; 3) обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини); 4) відсутність особи у місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо; 5) тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад; 6) смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю; 7) несвоєчасне одержання повістки про виклик; 8) інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик [69].

Слідчий, прокурор зобов'язаний вжити заходів з метою встановлення особи опитуваного у режимі відео- або телефонної конференції та зазначити в рапорті, яким чином була підтверджена особа опитуваного [69].

Особу опитуваного слідчий, прокурор можуть встановити зі слів самого опитуваного, з документів, які він може продемонструвати наочно, якщо опитування проводиться у режимі відеоконференції, або голосом – якщо у режимі телефонної конференції. Дані про особу можуть бути надані працівниками оперативного підрозділу чи органу досудового розслідування, під юрисдикцією яких знаходиться територія, де мешкає, працює чи знаходиться особа на момент опитування. Спосіб встановлення особи опитуваного має бути обов'язково відображений у рапорті про опитування.

Порядок проведення опитування законом не визначений, тому слідчий, прокурор відповідно до ч. 6 ст. 9 КПК України повинні керуватися загальними засадами кримінального провадження, визначеними ч. 1 ст. 7 КПК України. Зокрема, під час опитування не можна вдаватися до погроз застосування катування, жорстокого поводження та інших дій, передбачених ч. 2 ст. 11 КПК України, примушувати до визнання своєї винуватості або давати пояснення, які можуть стати підставою для підозри у вчиненні її родичами чи членами сім'ї кримінального правопорушення та до інших дій (ст. 18 КПК України); слід поводитися з опитуваним як з невинуватою особою (ч. 5 ст. 17 КПК України), забезпечувати послугами перекладача у випадках, зазначених у ч. 3 ст. 29 КПК України [91, с. 462].

Необхідність фіксування технічними засобами процесу опитування може бути обумовлена тим, що у подальшому слідчий, прокурор не планує допитувати цю особу. Носій інформації, на якому зафіксовано результати опитування, додається до рапорту.

За результатами опитування, проведеного у режимі відео- або телефонної конференції, слідчий, прокурор складає рапорт, у якому зазначає дату та час опитування, дані про особу опитуваного, ідентифікаційні ознаки засобу зв'язку, що використовувався опитуваним, а також обставини, які були ним повідомлені. За необхідності опитування фіксується за допомогою технічних засобів аудіо- чи відеозапису [69]. Однак, при проведенні анкетування 63,6 % опитаних слідчих НП України заявили, що необхідно залишити складання рапорту після проведення опитування у режимі відео- або телефонної конференції. А 36,4 % опитаних слідчих пропонують внести зміни до чинного КПК України та змінити рапорт на протокол із додатками (відеозаписом), якій є законним процесуальним документом.

Проте, у подальшому, в разі необхідності отримання показань від опитаних осіб слідчий, прокурор проводить їх допит із складанням протоколу.

Проведення після опитування допиту, у т. ч. у судовому засіданні під час досудового розслідування або у режимі відеоконференції, є доцільним у тому

разі, якщо слідчий, прокурор планують ухвалити рішення про закриття кримінального провадження. Якщо ж матеріали провадження направляються до суду з обвинувальним актом чи з клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, і опитана особа буде викликатися стороною обвинувачення до суду для допиту, то її допит під час досудового розслідування є недоцільним.

2.2. Процесуальний порядок проведення впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування

Пред'явлення для впізнання є слідчою (розшуковою) дією, проведення якої регламентуються ст.ст. 228-230 КПК України. Ця дія «полягає в пред'явленні свідку, потерпілому, підозрюваному в передбаченому законом порядку певного об'єкта, для того щоб вони могли встановити його тотожність, подібність або відмінність з тим об'єктом, який спостерігали раніше, зберегли в пам'яті й про який давали показання...» [69].

Суть цієї слідчої (розшукової) дії полягає в своєрідній ідентифікації образу особи або іншого об'єкта, який раніше спостерігався особи, яка впізнає та відбився в її пам'яті. Серед пред'явлених осіб або предметів можливо знаходиться та особа чи об'єкт, які раніше спостерігав впізнаючий, у зв'язку з подією, яка розслідується, і описах у ході допиту. Висновок про тотожність пред'явлених для впізнання об'єктів, робиться після того, коли встановлюється, що цей об'єкт є тим самим, який особа, яка впізнає, спостерігала раніше у зв'язку з фактами, що стосуються події, що розслідується.

За методом відображення фактичних даних впізнання, як і допит, належить до тих процесуальних дій, у яких використовується розпитування. У той же час, під час впізнання застосовується ще й метод порівняння. Він знаходить своє відображення у тому, що відповідно до положень ч. 2 ст. 228 та ч. 2 ст. 229 КПК України, особа, яка впізнає, мусить обирати особу (або річ)

серед інших осіб (або речей), яких має бути не менше трьох і які не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі.

Впізнання належить до тих процесуальних дій, які спрямовані на відображення складних об'єктів, утворених слідчим шляхом. У таких випадках слідчий сприймає та порівнює два потоки інформації, які походять від окремих об'єктів, які слідчий поєднує разом, для того, щоб отримати нову, більш змістовну інформацію [183, с. 40]. За своєю сутністю, впізнання полягає в інтеграції повідомлення особи, яка впізнає, з ознаками об'єкта, який пред'являється для впізнання. Таким чином під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії використовується не лише методи розпитування та порівняння, а й метод спостереження стосовно поведінки особи.

Дослідження, проведені спеціалістами відомого центру з навчання менеджерів в Австралії «Піз Трейнінг Корпорейшен», показують, що 87 % інформації надходить у людський мозок через зорові рецептори, 9 % – через слухові 4 % – через інші органи почуттів [101, с. 15].

«Зорова система в цілому, – на думку фахівця в області нейрофізіології зору, В. Демидова, – вирішує три основні завдання:

по-перше, дає сигнал, що в полі зору щось з'явилося;

по-друге, впізнає його, відносить до визначеного класу: нерухоме, рухоме, живе, неживе, друг, ворог та інше, так що ми навіть при самому побіжному погляді розрізняємо марку автомобіля;

по-третє, описує побачене у всіх найменших подробицях, так що фігура людини перетворюється на Івана Івановича, нашого директора, а птах, що летить – у сороку» [32, с. 58]. Таким чином, очі і вся зорова система – це цілковито виняткове джерело інформації про все, що нас оточує.

Результати пред'явлення для впізнання можуть служити і як обвинувальні чи виправдувальні докази або використовуватися для перевірки достовірності доказів, що вже містяться в матеріалах кримінального провадження. Відповідним результатом впізнання є протокол, який містить як вербальну (показання), так і «речову» (результат спостереження) інформацію.

Відповідно до чинного законодавства об'єктами впізнання є живі особи, фотознімки і матеріали відеозапису із зображенням особи, яка підлягає впізнанню, а також речі і трупи (ст. ст. 228-230 КПК України). Закон вичерпного переліку конкретних об'єктів, які можуть пред'являтися для впізнання не передбачає. Відповідно така ситуація викликає серед учених різне тлумачення зазначених норм. Так, на думку В. П. Лисицина, у коло таких об'єктів мають входити як трупи невідомих осіб, так і тварин [76, с. 139].

Є. Д. Лук'янчиков, зазначає, що для впізнання можуть пред'являтися різноманітні об'єкти, не лише люди, а й тварини, птахи, приміщення, ділянки місцевості, трупи [78, с. 14]. У свою чергу П. П. Цветков до кола таких об'єктів пропонує включити:

а) будь-які предмети, які раніше спостерігав свідок або інший учасник кримінального процесу за обставин, що мають значення для даного кримінального провадження (у тому числі живі люди, трупи, тварини, спорудження тощо);

б) окремі частини різноманітних предметів матеріального світу;

в) фотографічні або художні зображення предметів й їх частин;

г) фотознімки скульптурних портретів, виготовлених за методом М. М. Герасимова;

д) зліпки слідів ніг та інших предметів;

е) зліпки, муляжі обличчя й інших частин тіла невідомих трупів [171, с. 62].

О. Я. Гінзбург включає у перелік об'єктів пред'явлення для впізнання живих осіб, трупи, предмети, тварин, ділянки місцевості, приміщення і будинки [23, с. 9]. Ю. М. Корухов, відносить до таких об'єктів, окрім зазначених, ще й рукописи текстів [55, с. 7]. З такою позицією не погоджується Є. Д. Лук'янчикова, який вважає, що впізнання за почерком, шляхом пред'явлення будь-якого документа, може мати лише орієнтувальний характер. Для виявлення у представленому документі загальних і окремих ознак почерку

конкретної особи необхідні спеціальні знання, щоб зробити компетентний висновок про виконавця даного документа [79, с. 35].

З метою усунення різного тлумачення видів об'єктів впізнання і відповідної прогалини в кримінальному процесуальному праві бачиться доцільно закріпити у законі вичерпний перелік об'єктів, які можуть бути пред'явлені для впізнання. У разі неможливості пред'явлення для впізнання зазначених об'єктів у натуральному вигляді, необхідно пред'являти їх за зображеннями на відповідних носіях. Таке пред'явлення зумовлює потребу вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням ідентичності об'єктів, які демонструються одночасно у різних місцях.

До таких особливостей проведення вказаної слідчої (розшукової) дії необхідно віднести наступні. У першу чергу слідчий повинен визначити місце і час пред'явлення для впізнання, провести психологічну підготовку особи, яка впізнає. До впізнання слідчий повинен підготувати і того, хто підлягає впізнанню. Треба, щоб він був у тій самій одежі, взутті, в яких його спостерігала особа, яка впізнає, щоб він не вживав заходів щодо зміни зовнішності, а якщо буде встановлено, що такі дії все таки здійснені, то по можливості зробити все для приведення зовнішності особи, яка підлягає впізнанню, в первісний стан, тобто в такий, в якому його спостерігав той, хто впізнає.

Статтею 223 КПК України (ч. 7) встановлено, що пред'явлення для впізнання здійснюється обов'язково в присутності не менше двох понятих або ж із забезпеченням слідчим, прокурором застосування безперервного відеозапису ходу підготовки, проведення й отримання результатів даної слідчої (розшукової) дії. Встановлено (ст. 228 КПК), що застосування технічних засобів для фіксування ходу й результатів впізнання може здійснюватися особою, яка проводить таку слідчу (розшукову) дію, проте слідчий, прокурор може запросити для застосування таких технічних засобів спеціаліста, яким зазвичай є технік-криміналіст або експерт з експертно-криміналістичного підрозділу.

Слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) для участі у проведенні цієї слідчої (розшукової) дії. Однак якщо застосовується безперервно відеозапис ходу її проведення, понятих можна не запрошувати. У такому випадку на слідчого, прокурора покладається обов'язок забезпечення дійсно безперервної фіксації за допомогою відеозйомки усіх дій, які виконуються під час підготовки та проведення пред'явлення для впізнання [31].

Виходячи з сутності цієї слідчої (розшукової) дії, «роль понятих в її проведенні повинна зводитись, – як відмічає О. Булейко, – до засвідчення двох моментів:

- 1) факту впізнання (або невпізнання) пред'явленої особи;
- 2) дотримання встановленого законом порядку проведення слідчої дії, який забезпечує достовірність отриманих результатів» [14, с. 66].

Під час дії КПК України 1960 р. про підбір понятих йшлося у п. 6 методичних рекомендацій щодо пред'явлення для впізнання на попередньому слідстві, які були розроблені 25 липня 2001 р. Головним слідчим управлінням МВС України [87]. Роз'яснювалось, що при підготовці до пред'явлення для впізнання потрібно підібрати понятих, якими мають бути повнолітні особи, здатні правильно сприймати хід та результати даної слідчої дії. Щоб виключити можливість підказування мімікою чи жестами, важливо, щоб вони не знали осіб, які впізнають чи пред'являються для впізнання [31].

Відповідно до ч. 3 ст. 223 КПК України, перед проведенням слідчої (розшукової) дії понятим, так само як й іншим особам, які беруть участь у слідчій (розшуковій) дії, роз'яснюються їх права і обов'язки, передбачені КПК України. Проте в законі немає норми, у якій визначалися б ці права і обов'язки.

Ч. 4 ст. 228 КПК України передбачено, що з метою забезпечення безпеки особи, яка впізнає, впізнання може проводитися в умовах, коли особа, яку пред'являють для впізнання, не бачить і не чує впізнаючого, тобто поза її візуальним та аудіоспостереженням. У даному контексті виникає питання, скільки понятих повинно бути при проведенні такого впізнання. Під час дії

КПК України 1960 р. відповідь на це питання містилася у методичних рекомендаціях щодо пред'явлення для впізнання на попередньому слідстві. В цьому документі передбачалося, що для участі в проведенні впізнання позавізуальним спостереженням, яке має проводитися у спеціально обладнаній кімнаті, залучається четверо понятих. Двоє понятих повинні бути у кімнаті, звідки буде проводитися впізнання, а двоє інших у кімнаті, в якій знаходяться статисти та об'єкт впізнання [87].

Також О. Капліна в своїх дослідженнях відмічає, що для «об'єктивного і законного провадження слідчої дії у такому порядку необхідна участь не менше чотирьох понятих, оскільки впізнаючий і той, кого впізнають, повинні перебувати позавізуальним контактом, але у присутності понятих» [61, с. 387]. Нами поділяється думка вченого. У зв'язку із цим, пропонуємо доповнити ч. 4 ст. 228 КПК останнім реченням: *«У даному випадку необхідно залучити чотирьох понятих, які будуть знаходитися по двоє у кожному приміщенні проведення позавізуального впізнання»*.

У ст. 228 КПК України не визначені обов'язки понятих при проведенні впізнання позавізуальним спостереженням того, кого впізнають. За чинним законодавством понятий зобов'язаний: бути присутнім під час провадження процесуальної дії; не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії, якщо він був про це заздалегідь попереджений (ч. 3 ст. 66 КПК); з'являтися за викликом слідчого, прокурора, суду для допиту як свідка. При цьому, аналізуючи місце понятого і його значення на момент залучення у кримінальному провадженні, можна виділити наступні права, якими він наділяється: брати участь у слідчій (розшуковій) дії; робити з приводу слідчої (розшукової) дії заяви і зауваження, що підлягають занесенню до протоколу; знайомитися з протоколом слідчої (розшукової) дії, у проведенні якої він брав участь; за наявності відповідних підстав на забезпечення безпеки.

Звернувшись до законодавства, що вже втратило чинність, можна побачити, що в КПК України 1960 р. було більш врегульоване це питання. Так у ч. 6 ст. 174 відповідного Кодексу зазначалось, що поняті повинні

пересвідчитися у можливості впізнання позавізуальним спостереженням того, кого впізнають, і засвідчити таке впізнання [70]. Вважаємо, що ст. 228 чинного КПК України має бути доповнене нормою подібною за змістом.

У практиці не виключається пред'явлення для впізнання з голосу, яке може проводитися у тих випадках, коли особа, яка впізнає, сприймала лише усну мову пізнаваного за обставин, які мають значення для кримінального провадження. Таке впізнання є можливим завдяки індивідуальним характеристикам фізичних параметрів усного мовлення, а також психологічним властивостям людини сприймати, запам'ятовувати і впізнавати слухові образи [131, с. 138].

У свою чергу варто наголосити на технічному забезпеченні належної якості зразків голосу, який впізнається, у режимі відеоконференції. Саме неналежне технічне оснащення було вказано однією із підстав до підготовки Г. Г. Москалем законопроекту «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо скасування відеоконференцій»: «недостатній для нормального спілкування рівень технічного зв'язку між судом та установою виконання покарань (попереднього ув'язнення), в тому числі періодичне зникнення звуку і зображення під час відеоконференції, перешкоджання шумів та відлуння для повного розуміння висловлених учасниками процесу фраз» [112]. У разі проведення такої слідчої (розшукової) дії, виникає актуальне запитання про кількість понятих, що мають бути присутніми при проведенні впізнання за голосом.

Відповідно до ст. 232 КПК України, пред'явлення для впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування може бути проведено у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення.

Участь понятих при проведенні такого впізнання не є обов'язковою. Даної позиції притримуються 74,4 % опитаних слідчих НП України. Також, до такого висновку можна дійти, виходячи зі змісту ч. 9 ст. 232 КПК України, у якій вказано, що хід і результати слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі відеоконференції, фіксується за допомогою технічних засобів відеозапису.

Разом з тим, у ч. 7 ст. 223 цього Кодексу закріплено правило, що на слідчого чи прокурора не покладається обов'язок запрошувати понятих, якщо вони застосовують безперервно відеозапис ходу проведення слідчої (розшукової) дії. Крім того, у ч. 4 ст. 232 КПК України зазначено, що впізнання осіб чи речей у дистанційному досудовому провадженні здійснюється згідно з правилами, передбаченими ст.ст. 228 та 229 цього Кодексу. Отже, посилання на ч. 7 ст. 223 КПК України у цій нормі немає [31].

Окремі науковці вважають, що у деяких випадках слід залучати понятих до участі у пред'явленні для впізнання осіб чи речей, яке проводиться у режимі відеоконференції. Наприклад, про це пише Л. Лобойко: «...зважаючи на те, що повторно пред'явити особу для впізнання не можна, а також на існування ризику переривання відеозв'язку, слідчому, прокуророві доцільно залучати до участі чотирьох понятих – по двоє до кожного приміщення» [91, с. 460].

Частина 3 ст. 232 КПК України закріплює вимоги до умов проведення відеоконференції та передбачає, що використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку. Належна якість зображення і звуку є головними умовами об'єктивності результатів впізнання та досягнення мети цієї процесуальної дії.

Певною проблемою під час дистанційного впізнання може виявитися визначення сукупності ознак об'єктів, за якими можливо встановлення їх тотожності. Так впізнання людини може проводитися за різними ознаками. Зокрема, розрізняють впізнання за анатомічними ознаками, які характеризують зовнішню будову тіла людини, а також за динамічними або функціональними (голос, хода, жестикуляція, міміка, професійні навички) ознаками. На думку Є. Д. Лук'янчикова «найчастіше впізнання відбувається за допомогою зорового сприйняття, але мають місце випадки впізнання за ознаками усного мовлення, запаху, смаку і навіть на дотик» [79, с. 35]. Враховуючи такі можливості, варто визнати обмеженість проведення впізнання у режимі відеоконференції.

Іншим кроком, який би забезпечив об'єктивність результатів проведення впізнання у режимі відеоконференції, була б пряма заборона у ст.ст. 228-230 КПК України проводити цю процесуальну дію за наявності випадків, що можуть спонукати проведення повторного впізнання.

Технічні особливості проведення впізнання у режимі відеоконференції можуть сприяти проведенню цієї процесуальної дії на кшталт так званого «зустрічного» або «взаємного» впізнання, про яке зазначається у юридичній літературі [78, с. 73-75; 126, с. 82-88]. Таке впізнання полягає у тому, що обвинувачені чи підозрювані, будучи упізнаними під час пред'явлення для впізнання, у деяких ситуаціях також можуть упізнати потерпілого або свідка. Необхідно відзначити, що за такого збігу обставин результати процесуальної дії, закріплені належним чином, не втрачають свого доказового значення. Висловлені підозрюваним твердження повинні бути закріплені у протоколі допиту, котрий необхідно провести відразу ж після закінчення пред'явлення для впізнання і який може бути також проведений у режимі відеоконференції. Проводити повторне впізнання, під час якого у ролі впізнаючого виступав би підозрюваний, за таких умов видається недоцільним.

На слідчого та прокурора покладається обов'язок запросити понятих і для участі у пред'явленні трупа для впізнання, яке відповідно до ст. 230 КПК України здійснюється з додержанням вимог, передбачених ч.ч. 1 і 8 ст. 228 КПК України. Проведення такої слідчої (розшукової) дії має виражену емоційну складову, яка виявляється у тому, що понятий через почуття страху чи бридливості може відмовитись приймати у ній участь. У юридичній літературі висловлена думка, що за «етичними міркуваннями для участі у пред'явленні для впізнання трупа, якщо це можливо, як понятих доцільно запросити співробітників моргу чи лікарні» [68, с. 580].

Пред'явлення для впізнання можливе лише за наявності наступних умов:

а) вірогідна особа, яка впізнає, особисто сприймала і запам'ятала особу чи об'єкт, образ якого їй треба буде порівняти з особами та речами, що пред'являються;

б) особа, яка впізнає, має можливість відтворити хоча б основні індивідуально-зазначені ознаки і впізнати особу чи об'єкт, який вона спостерігала.

Попередній допит особи, яка впізнає є обов'язковим правилом цієї слідчої (розшукової) дії, що передбачається ч. 1 ст. 228, ч. 1 ст. 229 КПК. Під час допиту слідчий з'ясовує обставини, при яких вона спостерігала певну особу чи об'єкт, щодо прикмет та особливостей, за якими вона здатна провести впізнання.

Попередній допит суб'єкта впізнання забезпечує достовірність впізнання і можливість правильної оцінки його результатів. Він проводиться для з'ясування умов сприйняття об'єкту, який буде пред'являтися для впізнання, і встановлення ознак, за якими особа чи об'єкт може бути впізнаний. Співвідношення між показаннями, даними на попередньому допиті, і поясненнями відносно прикмет чи особливостей, покладених в основу впізнання, дає можливість робити висновки про достовірність висновку учасника впізнання.

Перед пред'явленням для впізнання людини під час допиту потрібно з'ясовувати її анатомічні й функціональні ознаки. До анатомічних ознак відносяться: стать, зріст, приблизний вік, будова тіла, риси обличчя, колір волосся і шкіри, зачіска, наявність чи відсутність бороди, вусів, шрамів, татуювання, бородавок, плям на тілі, косоокості тощо, до функціональних – підстрибуюча хода, шкутильгання, характерна жестикуляція при ході чи розмові, особливості мови.

До зовнішніх ознак людини відносяться і так звані супутні ознаки, що характеризують її одягу та дрібні речі, які вона носить. Ці ознаки прийнято розрізняти на виробничі (загальна назва і найменування, матеріал, фасон, розмір) й відображаючі (ступінь і характер зносу, індивідуальні недоліки тканини, позначки, плями).

Окрім словесного опису прикмет, особі, яка допитується, можна запропонувати відобразити її за допомогою контурного малюнку, який

необхідно додати до протоколу допиту. Уточнення прикмет як анатомічних, так і функціональних, легше зробити, коли існує опис словесного портрету, який наводиться у довідниках для слідчого.

При описі голосу та особливостей мови людини потрібно з'ясовувати характеристику усної мови. У тих випадках, коли на попередньому допиті суб'єкт впізнання не знаходить потрібних формулювань ознак, не спроможний вільно описати їх, у даному випадку, як і в інших видах впізнання, можна допомогти, надавши перелік ознак усної мови з описом, тлумачення і роз'ясненням їх змісту і значення.

Допит особи, яка впізнає, має містити в собі, по-перше, з'ясувати:

- обставини, за яких спостерігав особу або предмет, які мають відношення до події, що розслідується;
- місце спостереження;
- причини, за якими допитуваний перебував на цьому місці;
- час, протягом якого здійснювалося спостереження;
- час доби, коли допитуваний спостерігав об'єкт, силу та спрямованість освітлення;
- відстань, на якій проходило спостереження, та погодні умови;
- який стан зору та слуху особи, яка впізнає, її фізіологічний стан, наскільки добре пам'ятає об'єкт, що підлягає впізнанню, тощо.

По-друге, які характерні прикмети і особливості має об'єкт. Для з'ясування прикмет і особливостей особи слід дотримуватися методу «словесного портрета», який розроблений та використовується у криміналістиці.

По-третє, в ході допиту дуже важливо з'ясувати, чи може хто-небудь підтвердити показання допитуваного щодо прикмет та особливостей об'єкта. Це необхідно для перевірки в майбутньому доказів, які отримані в результаті пред'явлення для впізнання.

Завершуючи допит, слідчий повинен обов'язково задати допитуваному питання про те, чи зможе він впізнати і чи бажає він брати участь у впізнанні

особи чи іншого об'єкта, про прикмети й особливості яких він дав показання. Якщо допитуваний дав негативну відповідь, слід з'ясувати причину такої відмови.

У випадку, якщо особа, яка впізнає, попередньо бачила особу або предмет напередодні впізнання, то результати цієї дії втрачає доказове значення. Відповідно слідчому потрібно застосувати заходи щодо недопущення подібних фактів.

Впізнання вважається проведеним з порушенням закону, якщо особа, яка впізнає, попередньо не була допитана щодо прикмет та особливостей, за якими вона може впізнати вказані нею об'єкти.

До основних умов пред'явлення до впізнання слід віднести наступні:

- об'єкт повинен – пред'являтися для впізнання серед не менше двох схожих за загальними ознаками однорідних об'єктів (виняток складає для впізнання трупа);

- якщо особа, яка впізнає, вказала на одну із пред'явлених йому осіб або один із предметів, їй пропонується пояснити, за якими ознаками й особливостями вона впізнала цю особу або предмет;

- по можливості пред'явлення для впізнання повинно проводитися в умовах, які схожі з тими, в яких сприймався об'єкт;

- повторне пред'явлення одного і того ж об'єкта для впізнання, як правило, не допускається.

Разом з тим, існують ситуації, коли повторне впізнання проводиться. Умовами проведення такої дії можливі у разі, якщо:

- попереднє впізнання було проведене в той момент, коли особа, яка впізнає, перебувала в стані тимчасового розладу психіки, зору, слуху і тому не могла правильно сприйняти те, що відбувалося;

- особа, яка впізнає, навмисно не впізнала об'єкт, що пред'явлений для впізнання;

- попереднє впізнання проводилося в гірших умовах, ніж ті, в яких відбувалося спостереження впізнаваного об'єкта;

– через відсутність особи, яка підлягає впізнанню, її впізнання здійснювалося за фотокартками.

Стосовно нових видів пред'явлення для впізнання необхідно відзначити таке. У юридичній літературі переважає думка, згідно з якою, особі, котра спостерігала певний об'єкт у момент скоєння злочину і бачила його за будь-яких обставин ще раз, той же об'єкт пред'являти для впізнання недоцільно, оскільки слідча дія позбавляється сенсу [57, с. 427]. Такої ж точки зору дотримується В. П. Лисицин [76, с.145]. Але деякі науковці процесуалісти вносять у цю тезу істотне доповнення. Йдеться про можливість і необхідність у деяких випадках проведення повторного впізнання [141, с. 125]. А. В. Дулов та П. Д. Нестеренко називають два такі випадки:

– коли перше пред'явлення відбулося із порушеннями тактичних правил проведення даної процесуальної дії (наприклад, недостатня освітленість об'єктів, що пред'являються для впізнання);

– коли особа, яка впізнає, навмисно не впізнала об'єкт, будучи у цьому зацікавленою особисто [9, с. 177-178].

О. Я. Гінзбург розширює і конкретизує обставини, які відносяться до виняткових, і розглядає їх як підставу для повторного пред'явлення для впізнання [24, с. 89].

Виходячи з аналізу наявних у науці точок зору з цього приводу, слід зазначити, що повторне впізнання може проводитися у випадках, коли:

- дана процесуальна дія проводилася в момент, коли особа, яка впізнає, знаходилася у стані тимчасового розладу психіки, зору, слуху, під впливом відволікаючої дії болю, викликаного подією злочину або іншими обставинами, у зв'язку з чим вона не могла правильно сприймати те, що відбувалося;

- пред'явлення для впізнання проводилося в умовах, гірших для сприйняття, ніж ті, за яких впізнаюча особа спостерігала об'єкт уперше;

- спочатку особу пред'являли для впізнання за наявності в неї істотних, але тимчасових змін окремих ознак зовнішності (наприклад, бороди, вусів, відрослого волосся тощо);

- у зв'язку із відсутністю або хворобою особи перше впізнання проводилося за фотознімками, а потім з'явилася можливість пред'явити об'єкт безпосередньо.

Оскільки у слідчій практиці з'явилася необхідність у такого роду впізнанні, то є потреба усунути відповідну прогалину у законодавстві, тобто закріпити в КПК України ті умови, за яких допускалося б проведення повторного пред'явлення для впізнання. Безсумнівно, результати такого впізнання будуть мати доказове значення тільки в тому випадку, що коли вичерпний перелік обставин буде закріплений у КПК України.

Принциповим є вирішення наступного питання. Як діяти в ситуації, коли допитуваний заявляє, що він добре запам'ятав прикмети особи, але затрудняється описати її зовнішність. Вважаємо, що слід дотримуватися тієї позиції, що коли допитуваний заявляє, що він не може описати ознаки об'єкта, або забув їх, хоча в минулому спостерігав його, але може впізнати, якщо йому його покажуть, то такий допитуваний може виступати в ролі особи, яка впізнає. Позитивне рішення цього питання ґрунтується на даних психології людини, яка не може відтворити образ об'єкта, здатна впізнати цей об'єкт при повторному сприйнятті.

У той же час варто відмовити від пред'явлення для впізнання особи, яка має унікальні прикмети, за якими допитуваний може її впізнати (незвичне татуювання, відсутність кінцівок, тощо). В такому випадку проводиться освідчення (ст. 241 КПК), результати якого співставляються з показаннями того, хто цю особу бачив при обставинах, які мають значення для кримінального провадження.

Частиною 3 ст. 231 КПК України встановлено вимогу, що якщо під час впізнання проводилося фіксування ходу слідчої (розшукової) дії технічними засобами, до протоколу додаються фотографії осіб, речей чи трупа, що

пред'являлися для впізнання, матеріали відеозапису. У разі якщо пред'явлення для впізнання проводилося в умовах, коли особа, яку пред'явили для впізнання, не бачила і не чула особи, яка впізнає, всі фотографії, матеріали відеозаписів, за якими може бути встановлена особа, яка впізнавала, зберігаються окремо від матеріалів досудового розслідування.

Матеріали з результатами фіксації технічними засобами (фотографування, відео- чи аудіозапис) слідчої (розшукової) дії, що проводилась в порядку, що забезпечує безпеку осіб учасників впізнання, які за своїм змістом можуть розкрити справжні відомості про особу, яка впізнавала, до протоколу не додаються і зберігаються окремо від матеріалів досудового розслідування. Проте частина таких матеріалів, у якій відсутні відомості про особу, яка впізнавала і які в той же час мають значення для ілюстрації ходу даної слідчої (розшукової) дії, можуть бути оформлені як додатки до протоколу впізнання у встановленому для цього порядку [92].

До порядку складання й змісту протоколу пред'явлення для впізнання й додатків до нього висуваються загальні вимоги, що встановлені ст. ст. 104-106 КПК України. В ньому повинні бути відображені відомості, які детально розкривають увесь хід проведення слідчої (розшукової) дії, обстановку, в якій вона проводилась та дії кожного з учасників й присутніх, певні особливості, що відображають умови й порядок проведення окремих видів впізнання, характер процесів, які розкривають сутність і вказують на достовірність впізнавання особою пред'явлених об'єктів.

У підсумку необхідно підкреслити, що відеозйомка повинна бути організованою з таким розрахунком, щоб у матеріалах відеозапису як додатках до протоколу слідчої (розшукової) дії, містилася вся потрібна інформація, яка відображає події, що відбувалися під час впізнання в кожному з місць її проведення. Така вимога вказує на доцільність застосування для фіксування ходу і результатів слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі відеоконференції, не однієї, а декілька відеокамер.

2.3. Допустимість відомостей, отриманих за результатами відеоконференції

У сучасних умовах розвитку кримінального процесу особливого значення набувають положення, що регламентують процесуальний порядок кримінальних проваджень, гарантують захист особи, її права і свобод. Підтвердженням цього є детальне вдосконалення у чинному КПК України інституту доказування, зокрема, правил про виключення доказів, тобто правил про їх допустимість чи недопустимість. Існування правил про допустимість доказів є однією із найважливіших відмінностей судового (юридичного) процесу від інших видів дослідження реальної дійсності [91, с. 221].

Під час здійснення досудового розслідування та судового розгляду можуть вилучатись фактичні відомості, які теоретично можуть бути корисними для встановлення дійсних обставин кримінального провадження. Зокрема у кримінальному процесі є дві сторони, кожна з яких намагається надати суду докази на свою користь і має право спростовувати докази іншої сторони. Якщо сторона не має можливості спростовувати докази, надані іншою стороною, через, наприклад, перехресний допит, як у випадку показань із чужих слів, такі докази мають виключатися, незалежно від їх можливої достовірності та значення для провадження.

Діяльність у кримінальному процесі ґрунтується на засаді публічності, тому деякі докази виключаються, оскільки можуть розкрити конфіденційну інформацію, що захищається законом (наприклад: адвокатська таємниця).

Протягом певного часу у кримінальному процесуальному законодавстві не існувало поняття допустимості доказів. У науці це поняття розглядається як одне із вихідних положень теорії судових доказів. Так, О. Р. Белкін вважав, що допустимість доказів означає його законність, правомірність використання для встановлення істини [8, с. 244]. Л. М. Лобойко під допустимістю доказів розуміє дозволяння для органу чи посадової особи, яка веде кримінальний процес, у силу положень процесуального права використати їх як

доказ [77, с. 132]. У свою чергу О. Я. Мамедов до формулювання поняття допустимості доказів долучив критерії, яким такий доказ має відповідати: «допустимість доказів – властивість доказів, що характеризують його з точки зору законності джерела відомостей про факти, а так само способів отримання і закріплення зазначених відомостей у порядку, передбаченим КПК, тобто уповноваженою на те особою або органом у результаті проведення ним процесуальної дії при суворому дотриманні кримінального процесуального закону» [86, с. 10]. А. В. Панова наголошує, що сучасна концепція допустимості доказів включає і уявлення її як певного стандарту, під яким розуміють легалізований у праві й підтверджений практикою набір вимог до форми доказу, що підтверджує фактичність його змісту [98, с. 17].

Як бачимо визначення більшості дослідників співпадають за основними умовами, яких слід суворо дотримуватися при одержанні доказів.

Найбільш повне визнання поняття допустимості доказів дав О. М. Толочко. Він вважає, що допустимість – це властивість доказу, що характеризує його з погляду законності джерела фактичних даних (відомостей, інформації), а також способів одержання і форм закріплення фактичних даних, що містяться в такому джерелі, у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законом, тобто уповноваженими на це особою або органом у результаті проведення ними слідчої дії при суворому дотриманні кримінально-процесуального закону, що визначає форми цієї слідчої дії [149, с. 189].

Водночас, ст. 86 КПК України, вперше у кримінальному процесуальному законодавстві України, надає загальне визначення поняття допустимості: допустимим визнається доказ за умови отримання його в порядку, встановленому КПК України [69]. Також закон передбачає наслідки визнання доказу недопустимим. Зокрема у ч. 2 ст. 86 КПК України зазначено, що недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилається суд при ухваленні судового рішення.

Особливість правил про докази полягає у тому, що оцінка їх допустимості, як правило, передуює оцінці їх достовірності та значення у

сукупності із іншими доказами. У цьому аспекті важливо, аби суд визначав допустимість доказів заздалегідь, під час судового процесу, аби кожна зі сторін мала чітке уявлення, які докази визнані допустимими і як наслідок якими вона може оперувати у доведенні своїх фактичних пропозицій [62].

Визначені правила про допустимість доказів є запобіжником щодо зловживань з боку сторін кримінального провадження. Ризик виключення доказів є важливим стримуючим фактором для органів досудового розслідування від використання недопустимих прийомів отримання доказів [189, с. 224].

Дотримання належної процедури одержання доказів забезпечує послідовність проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, належне оформлення рішення про їх проведення, дотримання умов і порядку здійснення. Належна процедура вимагає дотримання норм законодавства щодо кола учасників, які повинні брати участь у провадженні певної дії або повинні бути повідомлені про її проведення. Загальні правила проведення слідчих (розшукових) дій передбачені ст. 223 КПК України, а негласних слідчих (розшукових) дій – ст. 246 КПК України.

Важливим питанням є встановлення критеріїв допустимості доказів, так у науковій літературі [39, с. 269; 28, с. 186; 144, с. 59–60] традиційно визначають певні умови визнання допустимості доказів.

Першим критерієм є одержання доказів належним суб'єктом. Збирання доказів як елемент процесу доказування становить діяльність уповноважених на це осіб у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством, щодо одержання відомостей про факти й обставини, що мають значення для кримінального провадження, і закріплення їх у формі, яка визначена законом. Таку діяльність здійснюють сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження (ч. 1 ст. 93 КПК України).

У теорії кримінального процесу стороною кримінального провадження визнаються учасники кримінального процесу, які мають протилежні

процесуальні інтереси та наділені законом необхідними правами для їх відстоювання [62, с. 28]. У кримінальному провадженні передбачені дві сторони: обвинувачення та захисту.

До сторони обвинувачення (п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України) належать: слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник і законний представник. Тобто належним суб'єктом з цієї сторони є насамперед особа, яка здійснює кримінальне провадження. Так, рішення про застосування відеоконференції приймається слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом. До сторони захисту відносяться: підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники. Зазначені суб'єкти мають право ініціювати рішення про застосування відео конференції шляхом клопотання. Однозначно, що зі сторони захисту такі суб'єкти, як захисник і законний представник, будуть належними за умови оформлення їхніх повноважень згідно з кримінальним процесуальним законодавством. Наприклад, законні представники набувають права, якщо слідчий, прокурор залучили їх до участі в провадженні своєю постановою, а слідчий суддя, суд – ухвалою; повноваження захисника підтверджуються відповідно до правил, передбачених ст. 50 КПК України.

Якщо звернутись до загальної ст. 223 КПК України то можемо побачити, що для того, щоб зібрані в результаті проведення слідчих (розшукових) дій докази були допустимими, слідчий, прокурор повинні вжити заходів для забезпечення присутності під час проведення цих дій осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені чи порушені. Але виникає проблема щодо вирішення питання у зв'язку із проведенням допиту в режимі відеоконференції свідка чи потерпілого, де підозрюваний чи обвинувачений не бере участь, але може бути проведено і без згоди останнього. У такому випадку порушується важлива засада змагальності, що проявляється у неможливості ставити

запитання свідку чи потерпілому, хоча на загальних підставах діючий кримінальний процесуальний закон надає таке право. У зв'язку із цим пропонуємо доповнити ч. 2 ст. 232 КПК України положенням щодо можливості проведення допиту даних осіб без згоди підозрюваного.

Щоб не виникало питань щодо процесуального проведення допиту та впізнання в режимі відеоконференції, законодавець у ч. 4 ст. 232 КПК України передбачив посилення на норми КПК щодо правил проведення розглядуваних слідчих (розшукових) дій.

Однак виникають деякі проблеми щодо можливості ставити запитання й отримувати відповіді осіб, які беруть участь у слідчій (розшуковій) дії дистанційно (ч. 3 ст. 232 КПК України). На технічному рівні режим відеоконференції повинен бути забезпечений так, щоб усі учасники могли вільно спілкуватись один з одним, ставити запитання, отримувати відповіді, передавати документи (нотатки, різноманітні копії, клопотання тощо). Щодо передачі документів, то в цьому разі необхідно використовувати факс. Оскільки зазначене положення не передбачене в КПК України, пропонуємо доповнити ч. 9 ст. 232 відповідним положенням: *«Хід і результати слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі відеоконференції, фіксується за допомогою технічних засобів відеозапису. За необхідності передачі документів іншій стороні, яка знаходиться дистанційно, необхідно використовувати факс»*.

Другим критерієм відзначається одержання доказів із належного джерела. Ч. 2 ст. 84 КПК України містить вичерпний перелік процесуальних джерел доказів, до яких належать показання, речові докази, документи та висновки експертів. Цей перелік розширеному тлумаченню не підлягає, і будь-яка інформація, отримана не з процесуального джерела, не може бути використана як доказ.

Кримінальний процесуальний закон не визначає конкретно, які саме відомості можна одержати з певного джерела. Проаналізувавши норми чинного КПК України, можемо дійти відповідного висновку. Так, очевидно, що під час використання показань як джерел доказів суд повинен також досліджувати

протоколи допитів, які були проведені на досудовому розслідуванні, оскільки вони стали основою для побудови обвинувачення. А якщо показання, надані на досудовому розслідуванні й під час судового розгляду, відрізняються, суд повинен з'ясувати причини таких розбіжностей, оскільки ними можуть бути неправомірні дії з боку правоохоронних органів, що може потягнути за собою визнання таких показань недопустимими [179, с. 11].

Фіксування кримінального провадження передбачене гл. 5 КПК України (ст. ст. 103–109). В ст. 103 КПК України передбачені такі форми фіксації процесуальних дій: протокол, носій інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії, і журнал судового засідання.

Належне оформлення джерела фактичних даних у режимі відеоконференції передбачене ч. 9 ст. 232 КПК України. Ця норма передбачає фіксацію за допомогою технічних засобів відеозапису. У даному випадку необхідно звернутися до загальної норми (ст. 107 КПК України), яка передбачає, що в матеріалах кримінального провадження обов'язково зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо. Незастосування технічних засобів фіксування слідчої (розшукової) дії тягне за собою недійсність цієї дії й отриманих унаслідок її вчинення результатів.

Під час проведення допиту чи впізнання в режимі відеоконференції ведеться протокол, який повинен відповідати вимогам ст. 104 КПК України. У такому разі процесуальним джерелом доказів, звичайно, буде показання. Ми підтримуємо позицію К. О. Архіпової відносно різних документів (розписки про роз'яснення прав і обов'язків, протокол, відеофонограма, надані допитуваним письмові документи, складені схеми, малюнки, креслення тощо), що можуть надаватися під час цієї слідчої (розшукової) дії й повинні негайно надсилатися слідчому, який провадить розслідування [3, с. 80].

Як правильно підкреслює І. В. Черниченко, відеозапис, отриманий під час проведення допиту в режимі відеоконференції, є додатком до протоколу відповідної дії [174, с. 108]. Із цього приводу Н. В. Павлова наголошує, що

проблема полягає не тільки в тому, яким чином оформлятимуться отримані результати відеоконференцз'язку, а й у надійності технічного з'єднання від втручання зовні, оскільки недостатня захищеність від впливу на процес отримання інформації може негативно вплинути на достовірність результатів, отриманих під час дистанційного проведення слідчих і процесуальних дій. Визначити достовірність можна тільки за наявності реальної можливості всебічно контролювати процес отримання доказової інформації під час дистанційного розслідування та судового розгляду [96, с. 481].

У практичному аспекті під час здійснення дистанційного досудового розслідування технології й технічні засоби, що використовуються мають бути сучасними та максимально враховувати останні досягнення науки, щоб докази, отримані під час проведення слідчих (розшукових) дій, були достовірними і їх можна перевірити у судовому засіданні.

При звичному порядку проведення слідчих (розшукових) дій технічні засоби застосовують переважно з метою виявлення слідів чи інших об'єктів, фіксування ходу дії й отриманих результатів. У дистанційному досудовому розслідуванні визначальне значення має створення за допомогою технічних засобів повноцінних умов для отримання й передачі інформації на відстань у режимі реального часу, належної якості звукового сигналу й відеографічного зображення за умови одночасного й повноцінного сприйняття інформації із кожного з віддалених місць, в якому відбуваються події, що пов'язані сутністю і єдністю завдань допиту чи впізнання [170].

Обов'язковість організації трансляції таким чином, щоб фіксації підлягали, по-перше, повністю приміщення, де знаходиться допитуваний або впізнаючий, по-друге, всі присутні при цьому особи з метою демонстрації вільної поведінки допитуваної особи та відсутності будь-якого незаконного впливу на нього чи присутніх. Так, при проведенні слідчої (розшукової) дії в режимі відеоконференції слідчому (прокурору, слідчому судді) не можна обмежуватися лише фіксацією тільки силуетів або обличчя допитуваного (впізнаючого), оскільки в такому випадку буде відсутня можливість

впевнитися, що на особу не чиниться тиск і її не примушують давати «потрібні» показання. Це означає, що фактичні дані, здобуті під час проведення відеоконференції повинні бути зафіксовані в такій формі, яка гарантувала б їх належність (ст. 85 КПК України) та допустимість (ст. 86 КПК України). Порухення цього тактичного правила може призвести до того, що інформація отримана в результаті дистанційного досудового розслідування не буде визнана доказом по кримінальному провадженню [193, с. 344].

Уявляється, що у такому випадку слідчий, прокурор повинні залучати спеціаліста, який за вказівкою повинен забезпечити належне застосування технічного засобу з метою дотримання інформаційної безпеки, безперебійного зв'язку та якості отримання зображення, щоб відомості (докази), які будуть здобуті, були визнані достовірними.

Ще одним важливим питанням є залучення захисника. Так, свідок, підозрюваний і потерпілий мають право на правову допомогу (ст. ст. 42, 58, 66 КПК України). Проте виникає слушне питання, де повинен знаходитися захисник (адвокат) чи представник потерпілого під час проведення слідчої (розшукової) дії в режимі відеоконференції. У юридичній літературі, з цього приводу, точиться дискусія. Одні вважають, що захисник повинен знаходитися поруч з особою, якій він надає правову допомогу, інші ж стверджують, що його місце в приміщенні органу досудового розслідування. На нашу думку, захисник повинен знаходитися біля особи, яку допитують. На жаль, у зв'язку із забезпеченням оперативності досудового розслідування іноді відсутня можливість знаходження захисника (особливо який бере участь у провадженні за договором) поруч з особою, яку допитують. Вважаємо, що у даному випадку необхідно виділити окремий канал для конфіденційного спілкування, такої ж думки притримуються 87,3 % опитаних слідчих НП України. Проте, 12,7 % респондентів вважають, що достатньо загального зв'язку по якому здійснюється відеоконференцзв'язок. У зв'язку із цим пропонуємо доповнити ст. 232 КПК України новою частиною, у якій передбачити: *«Перед початком провадження допиту в режимі відеоконференції за необхідності надати час*

для конфіденційного спілкування із захисником та допитуваним. У випадку необхідності для такого спілкування під час безпосереднього допиту, оголошувати перерву».

Відповідно до ч. 3 ст. 62 Конституції України обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Ця конституційна норма, по суті, визначає такі докази недопустимими. Її тлумачення наведено у ППВСУ № 9 від 1 листопада 1996 р. «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» та Рішенні Конституційного Суду України № 12-рп/2011 від 20 жовтня 2011 р. у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України [124]. Згідно з п. 19 вказаної ППВСУ докази повинні визнаватись такими, що одержані незаконним шляхом, наприклад тоді, коли їх збирання й закріплення здійснене або з порушенням гарантованих Конституцією України прав людини і громадянина, встановленого кримінально-процесуальним законодавством порядку, або не уповноваженою на це особою чи органом, або за допомогою дій, не передбачених процесуальними нормами. У зазначеному Рішенні КСУ підкреслено, що перевірка доказів на їх допустимість є найважливішою гарантією забезпечення прав і свобод людини і громадянина в кримінальному процесі та ухвалення законного і справедливого рішення у справі. У кримінальному процесуальному законодавстві вказане конституційне положення конкретизоване і забезпечено його реалізацію шляхом запровадження правил визнання доказів недопустимими. На відміну від попереднього кримінального процесуального законодавства, КПК України 2012 р. вперше передбачив низку правових норм, що стосуються підстав та порядку визнання доказів недопустимими, правових наслідків, допущених при здійсненні кримінального провадження порушень прав і свобод людини. Ці норми містяться у статтях 87–89, 107, 223, 233, 271 КПК України, що визначають правила визнання доказів недопустимими, регулюють різні аспекти цього питання і мають важливе значення для правозастосовної практики,

оскільки орієнтують правозастосовника на недопустимість вчинення порушень вимог закону при збиранні та закріпленні доказів, особливо тих, які прямо вказані у законі, а також визначають правові наслідки, які тягнуть за собою такі порушення.

Необхідність запровадження правил визнання отриманих фактичних даних недопустимими для використання як доказів обумовлена суттєвим розширенням змагальності під час досудового розслідування та проголошенням пріоритету прав і свобод людини, визнанням їх найвищою соціальною цінністю в державі. Зважаючи на вказані вище конституційні положення та Рішення КСУ, вважаємо необхідним акцентувати увагу на тому, що правила недопустимості доказів у кримінальному провадженні мають виняткове значення в аспекті забезпечення права кожного на справедливий суд, адже від чіткості правових норм щодо підстав визнання доказів недопустимими, критеріїв оцінки суттєвості допущених при здійсненні кримінального провадження порушень закону, порядку визнання доказів недопустимими залежить не тільки можливість ухвалення справедливого вироку (що в науці розуміється як матеріальна справедливість), а й забезпечення справедливої судової процедури як відповідного шляху до справедливого судового рішення (процесуальна справедливість) [158, с. 79].

Частина 1 ст. 553 КПК України визначає, що докази та відомості, одержані від запитуваної сторони в результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, можуть бути використані лише у кримінальному провадженні, якого стосувався запит. При цьому відомості, які містяться в матеріалах, отриманих у результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, не можуть визнаватися судом допустимими, якщо запит компетентного органу України був переданий запитуваній стороні з порушенням передбаченого порядку, встановленого КПК України або міжнародним договором України.

Говорячи про належну процедуру збирання доказів як гарантію їх допустимості, слід приділити увагу новелі чинного КПК, а саме ст. 232

«Проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування». Впровадження даної норми є даниною прогресу, розвитку цифрових технологій. Вона ніби поєднує два окремі види слідчих (розшукових) дій – допит і впізнання та регулює процесуальну форму проведення цих дій в режимі відеоконференції. М. Бортун визначає відеоконференцію в кримінальному процесі як особливу процедуру, що виконується за посередництвом телекомунікаційних технологій, за якої спілкування у вигляді обміну аудіо- і відео-інформацією між віддаленими учасниками слідчої дії відбувається на відстані (дистанційно), але в режимі реального часу [12, с. 64].

Законодавець встановлює чіткі випадки, коли такі дії будуть правомірними, і при дотриманні вимог КПК (ст. 232) результати проведення таких слідчих (розшукових) дій будуть допустимими як доказ у кримінальному провадженні, а саме:

- 1) у разі неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;
- 2) у разі необхідності забезпечення безпеки осіб;
- 3) у разі проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;
- 4) у разі необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування;
- 5) за наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми.

Слід звернути увагу на те, що з самої назви статі впливає можливість проведення такої слідчої (розшукової) дії лише на стадії досудового розслідування. Це пов'язано з реалізацією засади безпосередності дослідження показань, речей і документів, який полягає в тому, що суд повинен досліджувати докази безпосередньо. Крім того, доцільно було б відзначити, що проведення допиту в режимі відеоконференції осіб, які мають вади мови, дещо недоцільне, оскільки їх показання можуть бути нерозбірливими, нечіткими. Може утворитися ефект «зіпсованого телефону». Також не представляється

можливим проведення у режимі відеоконференції впізнання, якщо особа, що впізнає, має вади зору. Такої позиції дотримуються багато вчених [90, с. 236].

Отже, аналіз і синтез наукових підходів до визначення допустимості відомостей, отриманих за результатами відеоконференції, дає можливість зробити висновок про те, що до критеріїв допустимості доказів необхідно віднести такі:

- а) одержання доказів належним суб'єктом;
- б) одержання доказів із належного джерела;
- в) дотримання належної процедури одержання доказів;
- г) належне оформлення (закріплення) ходу та результатів дії.

Дані критерії ми спробували розкрити з позиції забезпечення дотримання процесуального порядку кримінальних проваджень і захисту особи, її прав і свобод, що в умовах постійних змін законодавства має спиратися не тільки на положення кримінального процесуального закону, а й на теоретичні напрацювання вчених-процесуалістів на всіх етапах розвитку кримінальної процесуальної науки.

Висновки до розділу 2

Дослідження підстав та процесуального порядку проведення допиту і впізнання в режимі відео конференції під час досудового розслідування та допустимість відомостей, отриманих за результатами проведення відеоконференції дозволило сформулювати такі основні висновки та пропозиції:

Доведена необхідність внести доповнення до пункт 6 ч. 1 ст. 232 КПК України у якому зазначити волевиявлення особи щодо відмови у поверненні до України та можливості у зв'язку із цим проведення допиту у режимі відеоконференції, а саме: *при відмові особи, яка знаходиться за межами України, з'являтися в Україну.*

Підтримано пропозицію науковців щодо зміни словосполучення у тексті ч. 4 ст. 232 КПК України «згідно з правилами, передбаченими статтями 225-227 КПК України» на «згідно з правилами, передбаченими статтями 224-227 КПК України».

Встановлено, що положення ч. 1 ст. 232 КПК України передбачають наявність не тільки юридичних, а й фактичних підстав для проведення допиту в режимі відеоконференції, які мають бути втілені у матеріалах досудового провадження. З'ясовано, що перелік підстав для проведення допиту у режимі відеоконференції не є вичерпаним, але при цьому важливо, щоб ці підстави були належним чином обґрунтовані.

Автор прийшов до висновку, що правоохоронні органи повинні бути забезпечені спеціальним програмним забезпеченням та окремою лінією зв'язку, що дозволить забезпечити інформаційну безпеку під час проведення слідчих (розшукових) дій в режимі відеоконференції.

З метою усунення різного тлумачення видів об'єктів впізнання і відповідної прогалини в кримінально-процесуальному праві бачиться доцільно закріпити у законі вичерпний перелік об'єктів, які можуть бути пред'явлені для впізнання. У разі неможливості пред'явлення для впізнання зазначених об'єктів у натуральному вигляді, необхідно пред'являти їх за зображеннями на відповідних носіях. Таке пред'явлення зумовлює потребу вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням ідентичності об'єктів, які демонструються одночасно у різних місцях.

Автором обґрунтована позиція необхідності доповнення ст. 228 КПК України позицією, що для участі в проведенні впізнання позавізуальним спостереженням, яке має проводитися у спеціально обладнаній кімнаті, залучається четверо понять. А також нормою про те, що поняті повинні пересвідчитися у можливості впізнання позавізуальним спостереженням того, кого впізнають, і засвідчити таке впізнання

Доведена актуальність застосування технології відеоконференцзв'язку і при роботі з особами, що не досягли віку повноліття.

Доведено, що правила про допустимість доказів є запобіжником щодо зловживань з боку сторін кримінального провадження. Ризик виключення доказів є важливим стримуючим фактором для органів досудового розслідування від використання недопустимих прийомів отримання доказів.

На технічному рівні режим відеоконференції повинен бути забезпечений так, щоб усі учасники могли вільно спілкуватись один з одним, ставити запитання, отримувати відповіді, передавати документи (нотатки, різноманітні копії, клопотання тощо). З метою передачі документів рекомендовано використовувати факс. Оскільки зазначене положення не передбачене в КПК України, пропонуємо доповнити ч. 9 ст. 232 відповідним положенням: *«Хід і результати слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі відеоконференції, фіксується за допомогою технічних засобів відеозапису. За необхідності передачі документів іншій стороні, яка знаходиться дистанційно, необхідно використовувати факс».*

Автор дійшов висновку, що захисник повинен знаходитися біля особи, яку допитують. На жаль, у зв'язку із забезпеченням оперативності досудового розслідування іноді відсутня можливість знаходження захисника (особливо який бере участь у провадженні за договором) поруч з особою, яку допитують. Вважаємо, що в цьому разі необхідно виділити окремий канал для конфіденційного спілкування. У зв'язку із цим запропоновано доповнити ст. 232 КПК України новою частиною, у якій передбачити: *«Перед початком провадження допиту в режимі відеоконференції за необхідності надати час для конфіденційного спілкування із захисником та допитуваним. У випадку необхідності для такого спілкування під час безпосереднього допиту, оголошувати перерву».*

РОЗДІЛ III.

ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ ПІД ЧАС СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

3.1. Процесуальний порядок проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження

В умовах реформування кримінального судочинства виникає потреба оновлення як нормативної бази, так і прогресивної вибудови кримінального провадження на стадії досудового розслідування та під час судового розгляду з урахуванням досягнень науки та сьогодення. Одним із таких нововведень є здійснення судового провадження у режимі відеоконференції, що покликане полегшити доступ до правосуддя, підвищити оперативність судового розгляду справ, захистити сторони від надмірної тривалості процесу та зменшити витрати учасників судового провадження.

Найчастіше головною причиною затягування провадження були неодноразові відкладення засідань, насамперед через неможливість для учасника процесу з об'єктивних причин прибути до суду. Як наслідок, суд під час судового розгляду змушений перенести проведення відповідної процесуальної дії чи засідання. Найголовнішим позитивом впровадження режиму відеоконференції, є суттєве скорочення строків розгляду кримінальних проваджень.

Відеоконференція є однією з процесуальних форм використання інформаційних технологій у кримінальному провадженні. Як ми вже зазначали раніше, термін «відеоконференція» використовується науковцями процесуалістами для позначення заходу, учасники якого територіально віддалені один від одного, а тому спілкування між ними відбувається з

використанням технічних засобів зв'язку, що забезпечують передачу зображення і звуку в режимі реального часу [12, с. 64; 137, с. 97].

У ч. 1 ст. 336 КПК України надається роз'яснення юридичного терміну «дистанційне судове провадження» під яким розуміється здійснення судового провадження у суді будь-якої інстанції в режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі поза меж приміщення суду [69]. До іншого приміщення у даному випадку можемо віднести лікарню, місця позбавлення волі, приміщення яке знаходиться в іншій країні тощо [174, с. 118].

Порядок проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції передбачений КПК України (ст. 232, 336), а також Законом України від 4 липня 2012 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції», який доповнює Цивільний процесуальний кодекс, Господарський процесуальний кодекс, Кодекс адміністративного судочинства, а також Закон України «Про судоустрій і статус суддів». У своєму дорученні від 27 квітня 2012 року Президент України вказав на необхідність обладнання приміщень органів досудового розслідування, установ попереднього ув'язнення, установ виконання покарань та залів судових засідань технічними засобами для участі осіб у здійсненні слідчих чи інших процесуальних дій шляхом проведення відеоконференції. Завдяки даному дорученню була забезпечена оперативність встановлення телекомунікаційної апаратури.

Порядок проведення процесуальних дій та судового провадження у режимі відеоконференції має деякі особливості, що відрізняють його від загального порядку проведення зазначених дій та судового розгляду. Одним із них є безпосередність дослідження доказів судом, що є основною умовою проведення процесуальних дій та судового провадження у режимі відеоконференції, оскільки порядок їх проведення здійснюється у віддаленій «присутності» обвинувачуваного, потерпілого, свідка й інших осіб, які безпосередньо сприймають хід і результати процесуальної дії або судового розгляду.

Засідання в режимі відеоконференції з віддаленою присутністю учасників відбувається так само, як і у звичайному процесі. Спрощення процесу не відбувається у жодному разі та дотримуються всі вимоги закону, сповна забезпечуються процесуальні права громадян, також здійснюється відеозапис засідання. Саме це матиме суттєве значення в разі перегляду рішення вищою інстанцією, оскільки лише відеозапис може в повній мірі відобразити події, зафіксувати поведінку та реакцію учасників процесу.

Відповідно до ст. 336 КПК України дистанційне судове провадження згідно з правилами цієї статті може здійснюватися в судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій під час здійснення судового провадження з будь-яких питань, розгляд яких віднесено до компетенції суду. Рішення про здійснення дистанційного судового провадження ухвалює суд.

Головною умовою проведення дистанційного судового провадження є згода обвинуваченої особи. Відповідно до процесуальної норми участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції може відбуватись як за ініціативою суду, так і за клопотанням сторони, третьої особи, прокурора, іншого учасника судового процесу. У клопотанні, яке подається не пізніше ніж за сім днів до дня проведення судового засідання, потрібно обов'язково зазначати суд, який забезпечить проведення відеоконференції.

Частина 2 ст. 336 КПК України містить гарантії права бути заслуханим безпосередньо в суді для обвинуваченого, якщо він заперечує проти своєї участі дистанційно, суд не позбавлений можливості ухвалити рішення про його здійснення але таке рішення має бути належно мотивованим у відповідній ухвалі. У той же час, якщо обвинувачений перебуває у приміщенні поза межами суду і заперечує проти дистанційного судового провадження суд не вправі прийняти таке рішення [47, с. 372]. Водночас заперечення іншої особи проти її участі дистанційно не є для суду обов'язковим, але відхилення такого заперечення має бути вмотивованим. Неприбуття такої особи для участі у дистанційному судовому провадженні має ті самі наслідки, що й неприбуття у судове засідання згідно статей 324-327 КПК України.

Отримане клопотання буде розглянуто судом не пізніше як за п'ять днів до дня проведення вказаного судового засідання. Ухвала суду, прийнята за наслідками вирішення цього питання, оскарженню не підлягає.

У разі задоволення клопотання, судом буде винесено ухвалу про участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції, яка має містити:

- найменування суду, якому доручається забезпечити проведення відеоконференції;
- найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові (за його наявності) – (для фізичних осіб) особи, яка братиме участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, та її процесуальний статус;
- дату і час проведення судового засідання.

Копія ухвали про участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції негайно надсилається до суду, який зобов'язаний організувати її виконання, та особі, яка братиме участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції. З метою забезпечення своєчасного проведення відеоконференції копія ухвали також може бути надіслана за допомогою кур'єра, факсу або електронної пошти [111].

Як свідчить судова практика, інколи учасники кримінального судочинства в силу об'єктивних причин (наприклад, перебуванням учасника кримінального провадження у іншому населеному пункті на великій відстані від того місця де здійснюється кримінальне провадження або закордоном) позбавлені можливості особисто брати участь у судовому засіданні. У таких випадках суди вимушені відкладати судовий розгляд, а інколи неодноразово. Таке явище не сприяє забезпеченню виконання судом загальних засад кримінального провадження і негативно відбивається на авторитеті суду в цілому. В деяких державах вже протягом тривалого часу існують можливості проведення судового засідання за участю тих осіб, які дистанційно віддалені від приміщення суду, це допомагає судам розглянути справи у якомога коротший строк та забезпечувати при цьому право на захист обвинувачених й безпосередність дослідження показань. Для України введення положень про

проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження є новелою, яка має сприяти справедливому і публічному розгляду кримінального провадження упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом [145].

Факт перебування обвинуваченого, потерпілого, свідка, експерта або іншої особи у приміщенні суду або іншому місці проведення процесуальної дії суттєво не впливає на здатність суду, прокурора або захисника відрізнати правдиві показання від неправдивих. Суд, отримуючи показання у режимі відеоконференції, може враховувати практично всі нюанси поведінки, які виявляються при особистому спілкуванні, тому використання відеоконференції цілком узгоджується із засадою безпосередності дослідження показань, речей і документів (ст. 23 КПК України) та не має суттєвих недоліків у порівнянні з традиційними способами одержання показань, не створює нездоланного бар'єру для ефективної комунікації між учасниками процесуальної дії, не має кардинальних відмінностей в оцінці показань. Особа безпосередньо не знаходиться у приміщенні, у якому перебуває суд, однак її віддалена присутність забезпечується відеоконференцією, що створює можливість чути та бачити хід судового провадження, ставити запитання і отримувати відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені КПК України [33, с. 139].

Дослідивши практику застосування судами норм, щодо проведення судових засідань у режимі відеоконференції, можна зробити висновок, що ці норми застосовуються обґрунтовано та при технічній можливості їх здійснення. Так, рішення щодо проведення судового розгляду кримінального провадження та виконання передбачених ч. 4 ст. 336 КПК України дій, необхідних для проведення в режимі відеоконференції приймалися Надвірнянським районний судом Івано-Франківської області. В провадженні зазначеного суду знаходилися матеріали кримінального провадження, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12016090110000289, за обвинувальним

актом від 25.11.2016 р. про обвинувачення ОСОБА_1 у вчиненні злочинів, передбачених ч. 3 ст. 185, ч. 3 ст. 185 КК України.

Судом встановлено, що на даний час обвинувачений ОСОБА_1 утримується в ДП «Закарпатська установа виконання покарань (№ 9)» Міністерства юстиції України за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Довженка 8 «А», Закарпатської області.

Суд, перевіrivши матеріали справи вважає, що судовий розгляд кримінального провадження слід провести в режимі відеоконференції.

Відповідно до ч. 1 ст. 336 КПК України, судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження), у разі: неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; необхідності забезпечення безпеки осіб; проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження; наявності інших підстав, визначених судом достатніми [69].

Згідно ч. 2 ст. 336 КПК України суд ухвалює рішення про здійснення дистанційного судового провадження за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження.

Відповідно ч. 4 ст. 336 КПК України якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, знаходиться у приміщенні, розташованому на території, яка перебуває під юрисдикцією суду, або на території міста, в якому розташований суд, судовий розпорядник або секретар судового засідання цього суду зобов'язаний вручити такій особі пам'ятку про її процесуальні права, перевірити її документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з нею до закінчення судового засідання.

Згідно ч. 6 ст. 336 КПК України якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, тримається в установі попереднього

ув'язнення або установі виконання покарань, дії, передбачені частиною четвертою цієї статті, здійснюються службовою особою такої установи.

Враховуючи, що обвинувачений ОСОБА_1 перебуває в ДП «Закарпатська установа виконання покарань (№ 9)» Міністерства юстиції України, то здійснення передбачених ч. 4 ст. 336 КПК України дій, необхідних для проведення судового засідання у даній справі в режимі відео конференції, слід доручити службовій особі вказаної установи.

На підставі викладеного, керуючись ст.ст. 336 КПК України, суд ухвалив рішення провести судовий розгляд кримінального провадження, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12016090110000289, за обвинувальним актом від 25.11.2016 р. про обвинувачення ОСОБА_1 у вчиненні злочинів, передбачених ч. 3 ст. 185, ч. 3 ст. 185 КК України, в режимі відеоконференції під час трансляції з приміщення ДП «Закарпатська установа виконання покарань (№ 9)» Міністерства юстиції України.

Доручити ДП «Закарпатська установа виконання покарань (№ 9)» Міністерства юстиції України, в якій утримується ОСОБА_1, виконання передбачених ч. 4 ст. 336 КПК України дій, необхідних для проведення в режимі відеоконференції судового засідання по кримінальному провадженні № 354/808/16-к (провадження № 1-кп/348/30/18), яке відбудеться у визначений час [158].

Аналогічне рішення прийняте суддею Сарненського районного суду Рівненської обл., оскільки обвинувачений ОСОБА_1 знаходилася в слідчому ізоляторі № 24 м. Рівне, та подала заяву про проведення судового засідання в режимі відеоконференції, тому доцільно проводити судові засідання з розгляду даної справи в режимі відеоконференції через слідчий ізолятор № 24 м. Рівне.

Так, 10 лютого 2017 року до Сарненського районного суду Рівненської області надійшли матеріали кримінального провадження №12016180200001468 по обвинуваченню ОСОБА_1 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК України.

Відповідно до ч. 1 ст. 336 КПК України судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження), у разі:

- 1) неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;
- 2) необхідності забезпечення безпеки осіб;
- 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;
- 4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження;
- 5) наявності інших підстав, визначених судом достатніми.

Згідно частини 2 цієї статті суд ухвалює рішення про здійснення дистанційного судового провадження за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження.

Оскільки обвинувачений ОСОБА_1 знаходиться в слідчому ізоляторі №24 м. Рівне, та подав заяву про проведення судового засідання в режимі відеоконференції, тому доцільно проводити судові засідання з розгляду даної справи в режимі відеоконференції через слідчий ізолятор №24 м. Рівне.

Керуючись наведеним та ст.ст.336 КПК України, суд ухвалив рішення проводити розгляд кримінального провадження №12016180200001468 про обвинувачення ОСОБА_1 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст.115 КК України у режимі відеоконференції у встановлений час.

Копію ухвали надіслати до слідчого ізолятора № 24 м. Рівне для організації відеоконференції.

Службова особа слідчого ізолятора № 24 м. Рівне зобов'язана вручити обвинуваченому пам'ятку про його процесуальні права, перевірити документи,

що посвідчують особу обвинуваченого та перебувати із останнім до закінчення судового засідання [159].

За таких умов сторони наділені низкою процесуальних прав та обов'язків, серед яких на окрему увагу заслуговують: право подавати докази, письмові пояснення, заявляти клопотання та відводи тощо. Дане положення не врегульоване у КПК, а саме ст. 363. Зрозуміло, що з практичної сторони ця проблема вирішується через судового розпорядника чи секретаря судового засідання, але бажано це положення закріпити у КПК України. Так, частину 1 ст. 363 КПК України доповнити таким реченням: *«Якщо під час дистанційного судового провадження у учасників судового провадження виникне необхідність подати докази чи заявити клопотання головуючий повинен визначити у який час вони повинні бути надані»*.

Також не вирішеним залишається питання, пов'язане з участю в суді потерпілого, зокрема чи вправі він приймати участь в судовому засіданні з використанням відеоконференції після закінчення його допиту та приймати, таким чином, участь в дослідженні інших доказів, заявляти клопотання, виступати в дебатах? На нашу думку така можливість повинна бути надана потерпілому за його клопотанням, оскільки це не суперечить закону та напрацьованій судовій практиці. Цієї позиції притримується 82,6 % опитаних слідчих НП України.

Саме так вчинив Вишгородський районний суд Київської області. В його провадженні перебував обвинувальний акт у кримінальному провадженні № 12012100150000047 по обвинуваченню ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 146, ч. 2 ст. 187, ч. 3 ст. 189, КК України.

У зв'язку із неможливістю прибути у судові засідання потерпілого ОСОБА_6, ним заявлено клопотання про його допит у режимі відеоконференції з приміщення Генічеського районного суду Херсонської області.

Прокурор у судовому засіданні не заперечував проти допиту потерпілого ОСОБА_6 у режимі відеоконференції.

Захисник, ОСОБА_1 не заперечував проти допиту потерпілого у режимі відеоконференції.

Обвинувачені не заперечували проти заявленого клопотання потерпілого про проведення допиту в режимі відеоконференції.

Відповідно до ст. 336 КПК України, судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження), у разі неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин.

Суд ухвалює рішення про здійснення дистанційного судового провадження за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження.

Зважаючи на неможливість безпосередньої участі в судовому засіданні потерпілого ОСОБА_6, судом прийнято рішення про здійснення дистанційного судового провадження в режимі відео конференції з приміщення Генічеського районного суду Херсонської області, що розташований за адресою: Херсонська область, м. Генічеськ, вул. Братів Коваленко, 66. Та доручено Генічеському районному суду Херсонської області забезпечити проведення відео конференції під час допиту потерпілого ОСОБА_6 в приміщенні цього суду у визначений час [155].

Аналогічне рішення Бориспільського міськрайонного суду Київської області по кримінальному провадженню за обвинуваченням ОСОБА_1 ІНФОРМАЦІЯ_1, щодо вчинення ним кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 122 КК України.

У вищезазначеному кримінальному провадженні потерпілим по справі є ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_5.

У судовому засіданні прокурором заявлено клопотання про допит потерпілого ОСОБА_2 у режимі відеоконференції з Добропільського міськрайонного суду Донецької області, оскільки потерпілий на час розгляду

перебував на території Донецької області та був учасником АТО, у зв'язку з чим не мав змоги прибути до Бориспільського міськрайонного суду Київської області за викликом в призначений день та час, для здійснення його допиту.

Обвинувачуваний не заперечував проти заявленого клопотання.

З цього приводу та з метою вжиття оперативних заходів для розгляду справи, суд вважав за необхідне провести допит потерпілого ОСОБА_2 у кримінальному провадженні за обвинуваченням ОСОБА_1 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 122 КК України, в приміщенні Добропільського міськрайонного суду Донецької області, який розташований за адресом: 85004, м. Добропілля, вул. Банкова, 39 А, в режимі відеоконференції.

Відповідно до вимог п. 1 ч. 1 ст. 336 КПК України судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі, яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судово провадження), у разі неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин.

Частина 2 ст. 336 КПК України передбачає, що суд ухвалює рішення про здійснення дистанційного судового провадження за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження.

Враховуючи, обставини справи та заявлене клопотання прокурора на проведення допиту потерпілого у кримінальному провадженні в режимі відеоконференції, та з метою забезпечення оперативності судового провадження, суд вважав доцільним проведення дистанційного судового провадження у режимі відеоконференції.

Виконання ухвали суду в частині забезпечення проведення судового засідання в режимі відеоконференції та врученням пам'ятки про права та обов'язки потерпілого ОСОБА_2 доручити Добропільському міськрайонному суду Донецької області.

Учасникам кримінального провадження має бути забезпечена можливість чути та бачити хід судового провадження, ставити запитання і отримувати відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені КПК України [154].

Найбільш важливого значення під час відеоконференції набуває застосування технічних засобів з метою передачі відеоінформації у режимі реального часу. В умовах спілкування за допомогою відеоконференції необхідно переконатися, що ніщо не перешкоджає особі вільно давати показання, заявляти клопотання, надавати докази тощо. Ця обставина має суттєве значення для допустимого використання в кримінальному провадженні доказів, отриманих за допомогою відеоконференції. У зв'язку із цим суттєвою вимогою до дистанційного судового провадження є забезпечення під час застосування технічних засобів технологій належної якості зображення і звуку [47, с. 372].

Тобто, проведення процесуальної дії в режимі відеоконференції має бути організоване таким чином, щоб було видно не лише її учасників, а й усе приміщення, у якому воно здійснюється, а також усіх осіб, що беруть участь або присутні при його проведенні, з метою спостереження за їхньою реакцією на конкретні показання або поставлені питання. Сучасні технології відеоконференції дають таку змогу, що створює можливість уникнути так званого впливу «поза кадром». Учасникам кримінального провадження має бути забезпечена можливість чути та бачити хід судового провадження, ставити запитання й отримувати відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені КПК України. Так, з метою належного забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції слідчий, прокурор чи слідчий суддя повинні залучити спеціаліста, який володіє спеціальними знаннями і навичками, а також зможе забезпечити справність технічних засобів та встановити інші технічні умови для проведення відеоконференції.

Відповідно до КПК України спеціаліст у кримінальному провадженні це особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (ст. 71). Спеціаліст залучається до участі у процесуальних діях у порядку, встановленому кримінальним процесуальним законодавством, для сприяння у виявленні, закріпленні та вилученні речей і документів, забезпечення безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо), для дачі сторонам і суду пояснень з питань, які входять до його професійної компетенції, шляхом надання усних консультацій або письмових роз'яснень тощо.

Важливо відмітити, що у разі, якщо судове провадження здійснюється дистанційно це не позбавляє суд обов'язку дотримуватися засади гласності та відкритості судового провадження. У той же час суд зобов'язаний забезпечувати інформаційну безпеку від випадкового чи навмисного впливу природного чи штучного характеру, що може завдати шкоди кримінальному провадженню, призвести до розкриття таємниці досудового розслідування, змісту показань, наданих під час слідчої дії, даних про осіб, які перебувають під державним захистом, тощо [28, с. 380].

Оскільки найпростіший і дешевий метод організації відеоконференцзв'язку – через мережу Інтернет, то таке судове засідання може стати «суспільним надбанням». До того ж, якість сеансу зв'язку в даному випадку може бути низькою, оскільки Інтернет не є гарантованим надійним каналом передачі аудіо- та відеоданих. З метою недопущення втрати чи витоку інформації, яка отримана в ході даної слідчої (розшукової) дії, унеможливити вплив інших осіб на проведення даної дії, спеціалістами застосовуються спеціальні заходи та прийоми для кодування, шифрування та інші способи захисту такої інформації [99].

Нажаль, законодавець не регламентує процедурні питання застосування технічних засобів, що забезпечують надійність та якість зв'язку, правовий статус осіб, що присутні при проведенні допиту (спеціалістів, що забезпечують якість зв'язку, службових осіб, що засвідчують особу допитуваного) тощо.

У зв'язку з цим вважаємо за необхідне доповнити ч. 3 ст. 232 КПК України положенням: «Використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку *відповідним спеціалістом*» та ч. 3 ст. 336 КПК України: «Застосування в дистанційному судовому провадженні технічні засоби і технології мають забезпечувати належну якість зображення і звуку, дотримання засади гласності та відкритості судового провадження, а також інформаційну безпеку *відповідним спеціалістом*».

На виконання доручення Президента України від 27.04.2012 № 1-1/940 щодо обладнання приміщень органів досудового слідства, установ попереднього ув'язнення, установ виконання покарань та залів судових засідань технічними засобами для участі осіб у здійсненні слідчих чи інших процесуальних дій шляхом проведення відеоконференції Державною пенітенціарною службою України за участю Державної судової адміністрації України станом на початок 2013 року облаштовано 336 приміщень для відеоконференцзв'язку з судами:

- 94 приміщення в установах попереднього ув'язнення;
- 242 приміщення в установах виконання покарань.

Державним підприємством «Інформаційні судові системи» ДСА України в установах Державної пенітенціарної служби України встановлено 33 комплекти обладнання дистанційного відеоконференцзв'язку:

- 31 комплект у 26 слідчих ізоляторах;
- 2 комплекти у 2 установах виконання покарань [121].

Важливо зазначити, що упродовж 9 місяців 2018 року у сфері кримінального судочинства здійснено судовий розгляд 7424 справ, судові

провадження в яких здійснювалось у режимі відеоконференції. Цей показник у 2017 році становив 1378 судових проваджень, у 2016 році – 2177, а у 2015 році – 2688.

На нашу думку, проведення таких засідань позитивно впливає на строки судового розгляду кримінальних проваджень, дотримання «розумних строків» судового розгляду у світлі Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також забезпечує можливість повнофункціональної реалізації особою, яка тримається під вартою, права брати участь в судовому засіданні безпосередньо або викласти свою позицію шляхом використання системи відеоконференцзв'язку [121].

З метою забезпечення оперативності судового провадження у розумний строк та з метою забезпечення участі учасників кримінального провадження в судовому провадженні, суд вважає доцільним проведення дистанційного судового провадження в кримінальному провадженні про обвинувачення ОСОБА_1 в режимі відеоконференції з Хмельницьким міськрайонним судом Хмельницької області. Яремчанський міський суд Івано-Франківської області прийняв таке рішення у провадженні про обвинувачення ОСОБА_1 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 286, ч. 1 ст. 135 КК України.

До суду надійшли клопотання від свідків ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, жителів АДРЕСА_1, про проведення судового засідання в режимі відеоконференції із Хмельницьким міськрайонним судом Хмельницької області у зв'язку із неможливістю прибути в судове засідання до Яремчанського міського суду [163].

Та у провадженні про обвинувачення ОСОБА_1, ОСОБА_2 та ОСОБА_3 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст. 296 КК України, де представник потерпілого ОСОБА_4 заявила клопотання про проведення судового засідання в режимі відеоконференції із Дніпровським районним судом м. Києва у зв'язку із неможливістю потерпілого ОСОБА_5 та

свідків ОСОБА_6, ОСОБА_7, ОСОБА_8 прибути в судове засідання до Яремчанського міського суду Івано-Франківської області.

Відповідно до ч. 1 ст. 336 КПК України судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі, яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судово провадження), у разі: неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; необхідності забезпечення безпеки осіб; проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження; наявності інших підстав, визначених судом достатніми.

В ч. 2 статті 336 КПК України зазначено, що суд може ухвалити рішення про здійснення дистанційного судового провадження за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження.

Частиною 4 цієї статті передбачено що, якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, знаходиться у приміщенні, розташованому на території, яка перебуває під юрисдикцією суду, або на території міста, в якому розташований суд, судовий розпорядник або секретар судового засідання цього суду зобов'язаний вручити такій особі пам'ятку про її процесуальні права, перевірити її документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з нею до закінчення судового засідання.

У ч. 5 цієї статті вказано, що якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, знаходиться у приміщенні, розташованому поза територією юрисдикції суду та поза територією міста, в якому розташований суд, суд своєю ухвалою може доручити суду, на території юрисдикції якого перебуває така особа, здійснити дії, передбачені частиною четвертою цієї статті. Копія ухвали може бути надіслана електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку. Суд, що отримав доручення, за погодження з судом, що надав доручення, зобов'язаний у визначений і ухвалі строк організувати виконання зазначеного доручення.

З метою забезпечення оперативності судового провадження у розумний строк та з метою забезпечення участі учасників кримінального провадження в судовому провадженні, суд вважає доцільним проведення дистанційного судового провадження в кримінальному провадженні про обвинувачення ОСОБА_1, ОСОБА_2 та ОСОБА_3 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 296 КК України, здійснювати в режимі відеоконференції з Дніпровським районним судом м. Києва [164].

У разі наявності загроз безпеці учасника кримінального провадження і вжиття щодо нього заходів забезпечення безпеки програмне забезпечення технічних засобів відеоконференцзв'язку повинно надавати можливість змінювати відтворення голосу зовнішності з метою запобігання ідентифікації іншими учасниками кримінального провадження та особами, присутніми у судовому засіданні (ч. 8 ст. 336 КПК України). Даний захід безпеки у юридичній літературі називають одностороння відеоконференція, що передбачає передачу відеозображення у режимі реального часу тільки одному з її учасників, а іншому тільки аудіовізуальну інформацію [174, с. 17]. У той же час проведення дистанційного допиту особи без змін зовнішності й голосу, що цілком виключає її ідентифікацію для інших учасників, досягти бажаного результату, практично неможливо.

Таке рішення було ухвалено Луцьким міськрайонним судом Волинської області у кримінальному провадженні щодо обвинувачення ОСОБА_3 про вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст.186 ч.2, 395 КК України. Де в судовому засіданні прокурор Луцької місцевої прокуратури ОСОБА_4 заявила клопотання про проведення судового засідання під час допиту потерпілого ОСОБА_5 в режимі відеоконференції, оскільки неповнолітній потерпілий боїться з'являтися в судові засідання для його допиту, через можливі погрози зі сторони обвинуваченого.

Заслухавши думку, учасників судового провадження, суд приходить до висновку про необхідність задоволення клопотання прокурора.

Відповідно до ч.4 ст.354 КПК України у випадках, коли це необхідно для об'єктивного з'ясування обставин та/або захисту прав малолітнього чи неповнолітнього свідка, за ухвалою суду він може бути допитаний поза залом судового засідання в іншому приміщенні з використанням відеоконференції (дистанційного судового провадження).

Враховуючи те, що неповнолітній потерпілий ОСОБА_5 має об'єктивні страхи за своє фізичне та психологічне здоров'я, що в судовому засіданні підтвердила його законний представник ОСОБА_2, з метою уникнення неправомірного впливу щодо дачі пояснень останнім, крім того для забезпечення оперативності судового провадження, необхідно провести судові засідання в режимі відеоконференції, з призначенням проведення судового засідання о 12.00 год. 21.07.2017 року в режимі відеоконференції з Млинівським районним судом Рівненської області, у зв'язку з чим відповідальним особам вказаного суду, необхідно вжити заходів для забезпечення такого розгляду.

Суд ухвалив судові засідання у кримінальному провадженні № 12015030010002254 відносно ОСОБА_3 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст.186 ч.2, 395 КК України, яке призначене на 12.00 год. 21.07.2017 року, провести у режимі відеоконференції.

Доручити відповідальним працівникам Млинівського районного суду Рівненської області забезпечити проведення відеоконференції в приміщенні суду та участь у ньому потерпілого ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_1, (проживаючого в ІНФОРМАЦІЯ_2) о 12.00 год. 21 липня 2017 року (за адресою: 35100, смт. Млинів, вул. Степана Бандери, Рівненської області).

Копію ухвали направити для виконання до Млинівського районного суду Рівненської області [157].

Шевченківський районний суд м. Запоріжжя розглянувши у відкритому судовому засіданні матеріали кримінального провадження по обвинуваченню ОСОБА_3 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст.115 ч.1 КК України встановив.

В провадження Шевченківського районного суду м. Запоріжжя знаходиться вказане вище кримінальне провадження, по якому триває розгляд.

В судовому засіданні прокурор заявив клопотання про проведення судового засідання за участю обвинуваченого ОСОБА_3, який утримується в СІЗО № 10 та малолітнього свідка ОСОБА_4 в режимі відеоконференції, з тих підстав, що наявні обставини, що можуть вплинути на покази свідка.

Обвинувачений та його захисник проти задоволення клопотання не заперечували.

Потерпіла та її представник клопотання прокурора підтримали.

Відповідно до ст. 336 КПК України судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження), зокрема, у разі неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; необхідності вжиття заходів для забезпечення оперативності судового провадження.

Ст. 354 ч. 4 КПК України визначено особливості допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, відповідно до якої, у випадках, коли це необхідно для об'єктивного з'ясування обставин та/або захисту прав малолітнього чи неповнолітнього свідка, за ухвалою суду він може бути допитаний поза залом судового засідання в іншому приміщенні з використанням відеоконференції (дистанційне судове провадження).

Суд ухвалив рішення про здійснення дистанційного судового провадження за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження, за відсутності заперечень проти цього обвинуваченого.

Задля виключення тиску з боку обвинуваченого на малолітнього свідка, суд дійшов до висновку про необхідність проведення судового засідання у режимі відеоконференції [162].

Законом передбачено обов'язковість фіксування процесуальних дій під час кримінального провадження у формі складання протоколів, фіксування на носії інформації за допомогою технічних засобів та ведення журналу судового засідання (ст. 103). Безумовним є перевага фіксування процесуальних дій за допомогою технічних засобів перед іншими його формами. У зв'язку із цим, є слушною пропозиція законодавця, який передбачає обов'язковість фіксації ходу та результатів слідчих (розшукових) дій та процесуальних дій у суді за допомогою технічних засобів відеозапису. Ця обставина дозволить, за наявності сумнівів, у майбутньому ідентифікувати особу шляхом проведення відповідних експертиз та повторно відтворити показання за необхідності. За даних обставин спеціаліст повинен мати додаткові гарантії на внесення зауважень та доповнень щодо належного використання технічного засобу.

Нові технології гарантують належне фіксування, зберігання, копіювання й використання інформації, яка відображає процес відеоконференції. Після проведення процесуальної дії до матеріалів кримінального провадження обов'язково долучаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації, резервні копії яких зберігаються окремо. Незастосування технічних засобів фіксування кримінального провадження тягне за собою недійсність процесуальної дії та отриманих внаслідок її вчинення результатів [69].

У юридичній літературі існує схвальна думка щодо застосування технічних засобів відеозапису для суду вищих інстанцій, оскільки така фіксація зможе стати допомогою при розгляді справи, адже суддя особисто зможе сприйняти усе, що відбувалось у процесі [75, с. 324].

Оскільки, хід і результати процесуальної дії, проведеної у режимі відеоконференції, відображається як у пам'яті присутніх і тих осіб, що брали участь у її проведенні, тому вона має одержати певну фіксовану форму за допомогою технічних засобів відеозапису. У даному випадку необхідно звернути увагу на застосування технічних засобів відеозапису в обох місцях. На це наголошувала у своєму дослідженні Н. М. Ахтирська та І. В. Черниченко [5, с. 38; 174, с. 47].

Одним із яскравих прикладів застосування відеоконференції в Україні можна відмітити, як Оболонський районний суд м. Києва задовольнив клопотання Генеральної прокуратури України про допит Петра Порошенка у справі про державну зраду экс-президента Віктора Януковича в режимі відеоконференції.

Заслухавши учасників судового провадження колегія суддів встановила, що судовий розгляд може здійснюватися в режимі відеоконференції... Колегія суддів вважає, що клопотання прокурора підлягає задоволенню... Суд вирішив клопотання прокурора задовольнити, доручити Адміністрації президента організувати проведення допиту Петра Порошенка о 14 годині [35].

Микола Сірий зауважив, що така форма допиту – не найкращий приклад для громадян. На його думку, якщо Президент України вже погодився брати участь у судовому процесі, він, зокрема, має давати приклад громадянам, як треба діяти у таких випадках.

«Ми розуміємо, що у Президента напружений графік, ми розуміємо специфіку посади Президента. Вона, безперечно, дуже важлива функція у державі. Але якщо вже відбувається судовий процес і має місце повага до судового процесу, то бажано дотримуватися саме тих правил, які у ньому діють. Допит у судовому процесі цінний саме тим, що особа безпосередньо перебуває перед судом і в колі учасників, є можливість ставити запитання, у тому числі, враховуючи емоційний стан особи», – пояснив експерт [38].

Варто детально зупинитися на підставах здійснення судового провадження в режимі відеоконференції. Законодавець чітко визначив юридичні підстави для здійснення судового провадження у режимі відеоконференції: неможливість учаснику кримінального провадження безпосередньо брати участь у судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; необхідність забезпечення безпеки осіб, які є учасниками кримінального провадження; необхідність проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; вжиття таких заходів з

метою забезпечення оперативності судового провадження; наявності інших підстав, які суд визначив як достатні [145].

Досвід зарубіжних країн свідчить, що при розгляді кримінальних справ часто використовується режим відеоконференції, що обумовлюється зниженням витрат на транспортування ув'язнених для їх участі в процесі, а також виключає можливість їх втечі, дозволяє продовжувати судовий розгляд у разі неможливості їх прибуття до суду тощо. Наприклад, якщо потерпілий не має можливості бути присутнім під час судового розгляду за станом здоров'я або з інших поважних причин, а щодо обвинуваченого обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового розгляду залишається єдиною можливістю його завершення протягом розумного строку [67].

За кордоном така практика застосування відеоконференцзв'язку доволі відома. Йдеться передусім про проведення судових засідань за кримінальними справами у касаційній інстанції, за якого склад касаційного суду та інші учасники процесу (наприклад, прокурор, захисники засудженого) знаходяться в одному приміщенні (суду), а засуджений – у спеціальному приміщенні СІЗО, і спілкування між ними з питань касаційного перегляду вироку у кримінальній справі здійснюється за допомогою засобів електронного зв'язку, які забезпечують абонентів аудіовізуальним контактом. Фахівці у такому випадку визначають, що останній учасник процесу (тобто засуджений) під час провадження відповідної процесуальної дії перебуває в режимі віддаленої присутності. З технічного боку для організації подібного зв'язку потрібна відеоконференцмережа, до якої входять як мінімум два комунікаційні термінали та канал зв'язку [88, с. 65].

У Сполучених Штатах Америки відпрацьована судова практика (прецеденти), що дає змогу отримати показання або заяву свідка за допомогою відеоконференцзв'язку. У федеральних правилах, що регулюють процедуру отримання показань свідків, чітко визначено, що сторона, яка одержує показання, має право обрати, чи будуть ці показання записані звуковим,

візуально-звуковим або стенографічним способом, і що суд може винести ухвалу про отримання показань телефоном або з використанням інших електронних засобів дистанційного зв'язку, зокрема відеоконференцзв'язку [88, с. 65-66].

З цієї причини багато правоохоронних органів мають власні обладнані приміщення для проведення відеоконференцій під час розслідування злочинів. Так, відділ обвинувачення Міністерства юстиції США, Федеральне бюро розслідувань та інші слідчі органи мають засоби відеозв'язку, зарезервовані винятково для використання вказаними відомствами. Є такі обладнані приміщення і у Аторнейської службі, що здійснює кримінальне переслідування за скоєння федеральних злочинів у кожному з 94-х федеральних округів, а також у багатьох місцевих правоохоронних органах. Для проведення відеоконференцій в інтересах правоохоронних органів допускається використання устаткування комерційних організацій, проте правоохоронні органи США дійшли висновку, що краще зробити початковий внесок для придбання власного устаткування і укласти контракти з провайдерами телекомунікаційних послуг, які забезпечують передавання відеосигналу, ніж оплату набагато вищих ставок, встановлених комерційними організаціями за використання їх устаткування [88, с. 66].

У США відсутні федеральні правила або законодавчі акти, що прямо встановлюють процесуальну форму і підстави для отримання показань з використанням відеоконференцзв'язку. Зазвичай такі питання вирішуються окружним суддею, головуючим під час розгляду справи за аналогією з наявною практикою (на основі прецедентів). Проте застосовувані у таких випадках федеральні правила отримання показань свідків, що перебувають на території іншої держави, для їх використання в кримінальному процесі вимагають доказування того, що «у зв'язку з винятковими обставинами справи в інтересах правосуддя необхідно отримати і зберегти показання майбутнього свідка» [204, с. 5-8]. До чинників, які сприяють визначенню обставин як виняткових, належать зміст показань і недоступність свідка для дачі показань

під час судового засідання. Суди в своїй практиці дотримуються думки, що під «недоступністю» свідка для дачі показань слід розуміти небажання свідка прибути до суду і добровільно дати показання, якщо для нього не визначений обов'язок з'явитися за повісткою, направленою судом [204, с. 4].

У США вважають, що правозастосовна практика має дотримуватись концепції дистанційного правосуддя. Одним із прикладів його застосування можна вважати розгляд кримінальної справи в Італії за участю американських судових органів. Італійські й американські суди співпрацювали в судовому провадженні у кримінальній справі щодо італійського громадянина, який вчинив убивство податкового агента Флориди. Оскільки обвинувачений постав би перед загрозою застосування до нього смертної кари у США, італійські правоохоронні органи відмовилися видавати його та порушили щодо нього кримінальне переслідування відповідно до національного законодавства. У зв'язку з тим, що вдова убитого була занадто хвора, щоб здійснити переїзд та взяти участь у судовому розгляді в Італії, судді заслухали її показання у режимі відеоконференції у приміщенні федерального суду в Майамі [203, с. 9].

У штаті Флорида (СІЛА) у в'язницях наявні камери, в яких встановлено великі монітори, а в залах засідань - мобільні відеостійки. За необхідності вони можуть бути перенесені в будь-яке місце. Аудіовізуальна інформація між в'язницею і судом передається по Мережі. За допомогою потужної пропускної спроможності її також використовують для передачі відомостей і телефонного зв'язку [172, с. 1].

Суди Англії та Уельсу широко запроваджують без паперові технології, що спрямовані на перенесення інформації щодо кримінального провадження на планшетні комп'ютери і, відповідно, відмову від паперових документів. «Безпаперовий суд» передбачає надання відомостей у електронній формі всім спеціальним учасникам процесу – суддям, присяжним, прокурорам, адвокатам: «...співробітники отримають доступ до всього, що їм потрібно, окрім перуки і мантиї звісно, на невеликому цифровому пристрої». Система, що має назву Transforming Through Technology, передбачає взаємодію судів та трибуналу,

поліції, Королівської служби переслідувань та інших установ кримінального правосуддя. Також співробітники поліції, що матимуть змогу направляти електронну інформацію, будуть звільнені від оформлення документів у паперовому вигляді [200, с. 1].

У Великій Британії за однією з кримінальних справ про шахрайство на суму один мільярд фунтів стерлінгів суд присяжних заслухав у режимі відеоконференції показання 13 свідків, які проживають у Канаді, одного – з Австралії. При цьому адвокат із зали суду в Лондоні проводив їх перехресний допит. Встановлені відеокамери з дистанційним управлінням давали можливість свідкам бачити залу судових засідань і адвоката, що допитував їх. Всі присутні в суді учасники процесу могли чути показання свідків і бачити їх на чотирьох моніторах. Перед початком допиту свідки були представлені суду і обвинуваченим та приведені до присяги клерком місцевого суду. Приготування до трансляції здійснені місцевою поліцією, представники якої були і в студії, з якої свідки давали показання. Захист обвинуваченого також направив своїх представників до Канади і Австралії, і ті були присутні під час дачі свідками показань. Тобто 14 свідків були допитані у кримінальній справі в суді впродовж одного дня з двох віддалених країн. Загальні витрати на трансляцію становили 145 фунтів стерлінгів, що, наприклад, менше, ніж вартість одного квитка першого класу з Канади до Великої Британії. Отже, використовуючи відеоконференцзв'язок, вдалося забезпечити оперативне виконання необхідних процесуальних дій і уникнути значних витрат, пов'язаних з явкою 14 свідків до суду. Цей та інші випадки практичного застосування відеоконференцзв'язку дали змогу виробити правило, відповідно до якого у Великій Британії при вирішенні питання про економічну доцільність застосування засобів відеозв'язку під час слідства обов'язково враховується істотність для справи необхідних доказів, можливість і складність їх отримання традиційним способом [109, с. 4-5].

Актуальним є застосуванні цієї технології і при роботі з особами, що не досягли віку повноліття. Необхідність проведення допиту малолітнього або

неповнолітнього свідка, потерпілого у режимі відеоконференції, як правило, виникає у зв'язку з тим, щоб запобігти або мінімізувати його психологічному травмуванню, що може бути викликане особистим візуальним контактом з обвинуваченим. У даному випадку підтримуємо О. В. Захарченко щодо доповнення кримінального процесуального законодавства можливістю залучення педагога та законного представника. На її думку така потреба виникає у зв'язку із забезпеченням допитуваній особі комфортної психологічної обстановки [42, с. 211].

Будь-яке кримінальне провадження має бути здійснене з дотриманням вимог закону щодо забезпечення розумного строку. Тому суд може прийняти рішення про проведення дистанційного судового провадження з метою забезпечення оперативності судового провадження. Даної точки зору підтримує І. В. Черниченко [174, с. 27].

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує кожному судовий розгляд упродовж розумного строку. Водночас аналіз рішень Європейського суду з прав людини, постановлених проти України, свідчить, що найчастіше до цієї міжнародної установи наші громадяни звертаються саме через судову тяганину.

Значущість новацій, які містяться у ст. 336 КПК України, неможливо переоцінити з урахуванням того, що Україна вже має негативний досвід задоволення заяви проти неї Європейським судом з прав людини через незабезпечення можливості допиту свідків у режимі відеозв'язку. Так, у справі «Жуковський проти України» (2011 р.) подія злочину мала місце у м. Якутську Російської Федерації, а кримінальне переслідування заявника на підставі Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах (Мінська конвенція) відбулося на території України, куди виїжджав заявник. Розгляд справи здійснювався по першій інстанції апеляційним судом Черкаської області. Суд неодноразово викликав свідків, а оскільки вони на виклик не з'являлися, суд обрав механізм міжнародної правової допомоги та постановив доручити відповідним російським органам

провести судовий допит свідків у Російській Федерації. У подальшому суд визнав заявника винним у вчиненні вбивства та засудив його до чотирнадцяти років позбавлення волі, обґрунтувавши свої висновки матеріалами кримінальної справи, отриманими від відповідних російських органів, і матеріалами, отриманими під час допитів свідків судом у Росії. Європейський суд з прав людини, аналізуючи доводи Уряду і заявника, у своєму рішенні зазначив:

- усі докази повинні зазвичай надаватися у відкритому судовому засіданні в присутності підсудного з метою забезпечення змагальних дебатів (п. 40);

- доказ не може ґрунтуватись виключно або вирішальною мірою на показаннях, які сторона захисту не може заперечити (п. 41);

- у випадку існування конкретної географічної перепони Суд також повинен вивчити, чи вживала держава-відповідач заходів, які достатньою мірою компенсували обмеження прав заявника (п. 43);

- будучи обізнаним про труднощі у забезпеченні права заявника допитати свідків у цій справі, Суд вважає, що доступні сучасні технології могли б забезпечити більш інтерактивний спосіб допиту свідків з-за кордону, наприклад за допомогою відеозв'язку (п. 45).

На підставі цього Суд наголосив: «Цих підстав достатньо для висновку Суду про те, що право заявника на допит свідків було необґрунтовано обмежено, тоді як вирок щодо нього вирішальною мірою було обґрунтовано показаннями зазначених свідків. Відповідно було порушення п. 1 і підпункту «d» ч. 3 ст. 6 Конвенції [140].

Згідно із Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права (ст. 17). Це означає, що для пошуку відповідей необхідно дослідити позицію з даних питань саме ЄСПЛ. Так, в Постанові ЄСПЛ від 2 листопада 2010 р. у справі «Сахновський проти Росії» було вказано на порушення вимог ст. 6 Конвенції при застосуванні

відеоконференції за наступних обставин. Під час розгляду касаційної скарги у Верховному суді РФ засудженому був призначений адвокат, який брав участь у судовому засіданні безпосередньо. Для конфіденційного спілкування суд надав їм лише 15 хвилин за допомогою відеоконференцзв'язку. Заявник відмовлявся від даного захисника, однак суд відхилив його відмову як нерозумну. ЄСПЛ виявив у даній справі недостатню ефективність юридичної допомоги, що виявилось в обмеженні часу спілкування з адвокатом. Крім того, сумнівним є дотримання конфіденційності цієї розмови у режимі відеоконференції. У даному випадку заявнику мала бути надана можливість скористатися системою відеоконференції, яка встановлена та обслуговується державою. Таким чином, держава не вжила заходів, які б достатньою мірою компенсували обмеження прав заявника. Ніщо не перешкоджало владі в організації, принаймні, телефонної розмови заявника із захисником до початку засідання. Доречним було б призначити захисника, який повинен був присутній у слідчому ізоляторі для дистанційної участі у кримінальному провадженні [196].

У справі «Шулепов проти Російської Федерації» від 26 червня 2008 р. ЄСПЛ вказав на необхідність забезпечення ефективної правової допомоги особі, яка бере участь у судовому засіданні за допомогою телевізійної трансляції. Заявник постав перед судом, перебуваючи у слідчому ізоляторі (дистанційно), у той час, коли прокурор був присутній у залі суду. Отже, спілкування із судом без представника в залі суду ставило його в не вигідне становище. З точки зору ЄСПЛ, інтереси правосуддя вимагали, щоб з метою забезпечення справедливого судового розгляду заявник користувався послугами адвоката. При цьому обов'язок надання юридичної допомоги шляхом призначення захисника покладається на відповідних посадових осіб на будь-якій стадії судочинства [199].

ЄСПЛ наголосив, що відеозв'язок має гарантувати можливість для заявника брати участь у процесі та бути вислуханим без технічних перепон, а також забезпечувати ефективне спілкування з адвокатом без свідків [108]. Так, у справі «Тимергалієв проти Російської Федерації» заявник страждав на

хронічне погіршення слуху. Він не отримав слухового апарату та не був представлений адвокатом, незважаючи на серйозність звинувачення у вбивстві. Суд встановив, що мало місце порушення п. 1 ст. 6 Конвенції [147]. У справі «Григор'євських проти Російської Федерації» заявник скаржився на погану якість відеозв'язку та трансляції засідання. До того ж він не був представлений адвокатом. Страждаючи на глухоту, він звернувся з проханням посилити звук, однак охоронці в слідчому ізоляторі відхилили її у грубій формі. Він також стверджував, що суддя переривав його намагання захиститися. Продовжити захист у подальшому не міг у зв'язку з негативним психологічним впливом, викликаним ставленням судді та якістю трансляції. Відсутність реального контакту із заявником у поєднанні з іншими факторами звела участь Григор'євських в засіданні суду касаційної інстанції за допомогою електронних засобів до простої формальності [107].

ЄСПЛ вважає, що «фізична присутність обвинуваченого в залі суду є вкрай бажаною, але не є самоціллю: вона слугує більш важливій меті забезпечення справедливого розгляду в цілому».

Отже, при проведенні відеоконференції необхідно суворо дотримуватися умов надання ефективної правової допомоги, виходячи із серйозності пред'явленого обвинувачення. Надання адвоката не є формальним рішенням, а повинно супроводжуватися створенням належних умов для достатнього конфіденційного спілкування. Захисник зобов'язаний сумлінно виконувати покладені на нього обов'язки та роз'яснювати підзахисному хід процесуальних дій, які він сприймає по відеозв'язку. Дистанційна участь обвинуваченого, не представленого захисником, в кримінальному провадженні при безпосередній участі прокурора є порушенням права обвинуваченого на участь у дослідженні доказів. За наявності двох захисників один з них має бути присутнім у засіданні, інший – за місцем перебування обвинуваченого. Скарги обвинуваченого на фізичні вади, які перешкоджають його участі у відеоконференції, необхідно розглядати як умову, що не дозволяє здійснювати провадження у такому режимі, оскільки це призведе до простої формальності.

Виходячи з цього, суддя зобов'язаний уточнити у обвинуваченого, чи існують перешкоди для його участі у засіданні в режимі відеоконференції; перевірити достовірність його показань, а також переконатися у наданні йому відповідних технічних засобів (наприклад, слухового апарату). Законодавче врегулювання даного питання потребує належного методологічного тлумачення з метою поглиблення пізнавальних процесів з дотриманням прав і свобод людини.

У зв'язку із тим, що застосування заходів дисциплінарного характеру, проведення різного роду нарад, семінарів, конференцій щодо нагадувань про недопущення тяганини й дотримання процесуальних строків та якості розгляду справ недостатньо, на наш погляд, важливим фактором розв'язання цієї проблеми стало запровадження режиму відеоконференції.

Перелік підстав для проведення дистанційного та судового провадження не є вичерпним, законодавець надав суду можливість приймати таке рішення і за наявності інших підстав, які суд визначить як достатні (наприклад, відсутність коштів для прибуття до суду з іншої частини України або навіть з іншої країни, необхідність конвоювання особи, якщо вона того не бажає, тощо).

У зв'язку з цим, необхідно доповнити ст. 336 КПК новою частиною: *«Сторони мають право вимагати, щоб відеокамера, яка знаходиться поза межами зали судових засідань, була повернута з метою огляду всього приміщення, із якого здійснюється трансляція».*

Учасникам кримінального провадження судом має бути забезпечена можливість безперешкодно користуватись процесуальними правами та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені КПК. Це визначено у ч. 3 ст. 336 КПК України. А у ч. 4 передбачається, що під час дистанційного судового провадження з приміщення, розташованого на території, яка перебуває під юрисдикцією суду, або на території міста, в якому розташований суд на судового розпорядника або секретаря судового засідання цього суду покладається обов'язок вручити особі, допит якої здійснюється дистанційно, пам'ятку про її процесуальні права, перевірити її документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з нею до закінчення судового засідання. Проведення

дій, передбачених ч. 4 ст. 336 КПК України, суд, який здійснює кримінальне провадження, може доручити своєю ухвалою тому суду, на території якого перебуває така особа.

У разі тримання особи, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань, обов'язок перед дистанційним допитом вручити їй пам'ятку про її процесуальні права, перевірити документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з нею до закінчення судового засідання покладається на службову особу даної установи [68, с. 587].

Окрім позитивних моментів застосування відеоконференції на судових стадіях кримінального провадження не можна не сказати і про недоліки дистанційної форми судового засідання, до яких відносяться: дещо повільна передача сигналу, недостатній для нормального спілкування рівень технічного зв'язку між судом та установою виконання покарань (попереднього ув'язнення), в тому числі періодичне зникнення звуку і зображення під час відеоконференції, перешкоджання шумів та відлуння, що негативно впливає на повне розуміння висловлених учасниками процесу фраз і, як наслідок, ускладнене розуміння спеціальних питань, відсутність лінії погляду «віч-на-віч», неможливість сприймати невербальну інформацію від доповідача, зокрема фізіологічні прояви емоційного стану учасників спілкування. Вирішення таких проблем можливе через організацію відеоконференцзв'язку класу телеприсутності, тобто технології відтворення ефекту присутності за рахунок спеціальним чином встановлених відеокамер, екранів, меблів, а також комп'ютерної обробки відеосигналу. Окрім того технологія телеприсутності забезпечує ефект спілкування співрозмовників в одній кімнаті, природне акустичне оточення та освітлення [105].

Ще одним проблемним питанням є неможливість подання на розгляд суду письмових клопотань, доказів та інших процесуальних документів, які є на руках у учасника процесу, що перебуває в установі виконання покарань [105].

Також до проблемних питань слід віднести неможливість для учасника процесу, що перебуває в установі виконання покарань, конфіденційно порадитись зі своїм захисником (адвокатом), який перебуває у залі суду територіально в іншому місці. Для врегулювання цієї проблеми, учаснику процесу, що перебуває в установі виконання покарань, необхідно мати як мінімум вдвічі більше захисників (а це подвійні фінансові витрати) у порівнянні з ситуацією, коли усі учасники судового розгляду перебувають у залі засідань [105].

У разі ж, якщо адвокат перебуватиме разом із своїм підзахисним, він не може передати суду клопотання, докази, документи, підготовлені до засідання, але які за законодавством подаються під час судового засідання. Не зважаючи на те, що кримінальним процесуальним законодавством України передбачений порядок проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження, на сьогоднішній день все ж таки існує цілий ряд причин, які впливають на те, що далеко не всі можливості засобів відеоконференції використовуються в повному об'ємі під час розгляду справи у суді.

Законом не передбачений чіткий перелік осіб, які можуть бути допитані в режимі відеоконференції, у зв'язку з чим на практиці склалася думка, що до таких осіб можна віднести лише обвинуваченого, потерпілого чи свідка. На наш погляд, всі інші учасники судового розгляду, в тому числі спеціаліст, експерт, цивільний позивач та цивільний відповідач, також можуть бути допитані в режимі відеоконференції без шкоди для правосуддя [42].

Виходячи з положень кримінального-процесуального закону не зрозумілий процесуальний статус суду-виконавця. Так, залишається невирішеним питанням про можливість з'явлення сторонами відводу судді який виконує доручення про проведення дистанційного судового провадження. У науковців на цей рахунок існують різні погляди. Так, О. В. Смірнов та К. Б. Каліновський вказують на те, що використання відеоконференції не відміняє процесуальних гарантії, у зв'язку з чим, учасники процесу мають

право заявляти відвід судді суду за місцем перебування свідка [51]. Іншої думки Є. С. Босякова та А. В. Босяков які зазначають, що надання сторонам права заявляти відвід судді-виконавцю не доцільно, оскільки даний суддя процесуально важливих рішень не приймає та на хід процесу не впливає, його роль в процесі фактично обмежується виконанням функцій секретаря судового засідання [13, с. 36]. На нашу ж думку, учасникам судового провадження повинен бути оголошений весь склад суду, в тому числі й суддя, який знаходиться за межами залу судового засідання. А оскільки такий суддя може з'явитися не на підготовчому етапі, а в ході безпосереднього судового розгляду, то право на його відвід повинно бути роз'яснено додатково.

Не врегульоване питання застосування відеоконференції щодо таких учасників як свідок чи потерпілий, які перебувають за межами країни. Оскільки під час застосування відеоконференції для забезпечення безпеки інформації, слід встановлювати відповідну апаратуру з виділенням окремого захищеного каналу зв'язку. А на території іноземних країн відповідна безпека каналу зв'язку не може бути гарантована, у зв'язку з чим, проведення допиту в режимі відеоконференції не може бути проведений [42]. Погоджуємось із думкою Ю. В. Козубенка, який пропонує наділити голів дипломатичних представництв та консульських установ, які розташовані в країні перебування особи, яку потрібно допитати, повноваженнями, аналогічними повноваженням судів-виконавців в частині виклику потерпілого чи свідка в зазначену організацію та забезпечення проведення сеансу відеоконференції [50, с. 224]. На наш погляд, така позиція науковця є доволі обґрунтованою.

Отже відеоконференція є одним із найбільш прогресивних нововведень у кримінальному процесі України. У неї досить великі можливості застосування, які не обмежуються лише допитом учасників судового засідання та оглядом доказів. Широке використання технічних засобів та інформаційних технологій в кримінальному судочинстві, в тому числі і відеоконференції, в перспективі дозволить суттєво підвищити результативність та якість здійснення судового розгляду, забезпечити дотримання розумності строків, апробувати нові методи

отримання та закріплення доказів по кримінальному провадженню, забезпечити безпеку учасників судового розгляду. Відповідно, здійснивши аналіз різних думок з цього питання, слід зазначити, що такий інноваційний прорив в системі вітчизняного правосуддя, яким, безсумнівно вважається відеоконференція, через ряд складнощів та законодавчих прогалин поки що не знайшла належного застосування на практиці. Дану ситуацію можна виправити більш повним законодавче врегулюванням цього питання.

3.2. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження у зв'язку із міжнародним співробітництвом

Міжнародне співробітництво у кримінальному судочинстві обумовлене розвитком світових політичних, економічних, соціальних і правових відносин. Постійне зростання міграційних процесів та збільшення числа осіб, що перетинають державний кордон приводить до збільшення злочинності. Це обумовлює необхідність покращення співробітництва України з іншими державами у галузі процесуального законодавства під час взаємодії правоохоронних органів при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Міжнародне співробітництво при розслідуванні кримінальних правопорушень на законодавчому рівні врегульовано на достатньому рівні. Так, важливу роль серед міжнародних договорів, що регулюють співробітництво держав, є: Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини (1950 рік), Європейська конвенція про видачу правопорушників (1957 рік), Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від (1959 рік), Конвенція про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних і кримінальних справах (1993 рік), укладені дво- та багатосторонні договори між державами з приводу здійснення процесуальних дій в рамках міжнародного співробітництва.

Міжнародним договором, який вперше детально врегулював взаємовідносини держав з приводу надання взаємної правової допомоги з

використанням відеоконференції є Конвенція про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу (2000), яка для країн, що підписали і ратифікували її, покликана розширити можливості Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах (1959) [193, с. 327] .

Однією із форм міжнародного співробітництва передбачено використання відео- або телефонної конференції. У 2011 році Україна ратифікувала другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 08 листопада 2001 р. [120], яким впроваджує у практику міжнародного співробітництва нову форму взаємної правової допомоги – збирання доказів із використанням технології відеоконференцзв'язку. Вітчизняне законодавство, зокрема КПК України також регламентує використання відеоконференції як у національному кримінальному провадженні, так і в порядку міжнародної правової допомоги.

Застосування цієї технології у сфері міжнародної правової допомоги надає можливість його учасникам «бути присутніми» на процесі, брати участь у досудовому провадженні або судовому розгляді, не перебуваючи безпосередньо у приміщенні органу, який здійснює досудове розслідування або суду, використовуючи термінали, які розташовані в органах досудового розслідування, в суді та інших приміщеннях [62, с. 988].

Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції при наданні правової допомоги має деякі особливості, та має такі якості, як швидкість, ефективність, процесуальна економія. Під час здійснення міжнародної правової допомоги відеоконференція дає змогу значно прискорити виконання запитів, наприклад, щодо одержання показань від осіб, що перебувають на території іноземної держави.

Крім того, при традиційному виконанні запитуваних процесуальних дій суд, прокурор або слідчий запитуючої держави, як правило, змушені відступити від засади безпосередності дослідження доказів та використовувати в національному кримінальному провадженні докази, що отримують посадові

особи компетентних органів запитуваної держави докази, які найчастіше страждають неповнотою, містять суперечності, викликають сумнів у своїй достовірності. Такі докази завжди опосередковані, їх використання в національному кримінальному провадженні підвищує ймовірність одержання неповної, перекрученої інформації про обставини вчиненого кримінального правопорушення [62, с. 989]. Без сумніву, даної ситуації можна уникнути, завдяки тому, що під час проведення запитуваних процесуальних дій у режимі відеоконференції сторони вступають у безпосередній контакт між собою, одержують реальну можливість брати активну участь у дослідженні доказів, отримувати з першоджерел обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні та використовувати їх при обґрунтуванні рішень, які приймаються у кримінальному провадженні. Адже, ще свого часу М.І. Смирнов вказував, що багато принципів узагалі «не відчують» на собі впливу технології відеоконференцзв'язку, і продовжують діяти також як і при звичайному порядку проведення процесуальних дій [136, с. 90].

Законним приводом до надання правової допомоги в режимі відеоконференції є передбачене міжнародними договорами та чинним кримінальним процесуальним законодавством України запит суду, прокурора або слідчого, які здійснюють кримінальне провадження, до компетентного органу запитуваної держави про проведення процесуальних дій з використанням відеоконференції.

Форма та зміст запиту про надання правової допомоги у режимі відеоконференції має відповідати вимогам, передбаченим у ст. 552 КПК України. Важливо, як зазначає О. О. Мохонько, що запит повинен бути обґрунтованим і відповідати вимогам законів (ст. 552 КПК) та міжнародних договорів України, оскільки це є гарантією забезпечення законності отриманих результатів у межах надання правової допомоги [89, с. 116].

Крім того, у дорученні мають бути зазначені причини, які не дають змогу одержати показання традиційним способом, а також дані про компетентний орган і конкретних осіб, що будуть проводити допит у режимі відеоконференції

з боку запитуючої держави. О. М. Ляшук наголошує, що запит про міжнародну правову допомогу повинен містити витяги з викладенням повного тексту відповідних норм законодавчого акту запитуючої сторони щодо порядку проведення такої процесуальної дії [82, с. 204].

Критеріями, які визначають необхідність проведення допиту в режимі відеоконференції, може бути як неможливість для допитуваної особи внаслідок об'єктивних або суб'єктивних обставин безпосередньо прибути до суду чи слідчого, так і важливість показань для кримінального провадження. Тому в запиті про правову допомогу мають бути наведені обґрунтування, що підтверджують на необхідність одержання показань із застосуванням відеоконференції.

Підставами проведення допиту за запитом компетентного органу іноземної держави є:

- 1) неможливість прибуття певних осіб до компетентного органу іноземної держави;
- 2) необхідність забезпечення безпеки осіб;
- 3) інші підстави, визначені слідчим суддею (судом) [69].

Неможливість прибути певних осіб до компетентного органу іноземної держави може відбутись у випадку її хвороби чи іншої непереборної обставин, значними витратами, пов'язаними з явкою особи до місця проведення процесуальної дії, а також небажання прибути до правоохоронного органу або суд запитуючої держави для дачі показань. Необхідно пам'ятати, що особи, які не є громадянами запитуючої держави й перебувають на території іноземної держави вважаються недоступними.

До наступної підстави для проведення допиту у режимі відеоконференції відноситься забезпечення безпеки осіб. Насамперед, з метою забезпечення безпеки осіб під час проведення допиту необхідно вжити заходів щодо зміни зовнішності й голосу для неможливості її впізнання. Дана процесуальна дія у режимі відеоконференції повинна проводитись за таких умов:

- рішення про проведення допиту в режимі відеоконференції із зміною зовнішності та голосу свідка, потерпілого, іншого учасника процесу, має бути обґрунтованим;
- необхідно забезпечити право підозрюваного (обвинуваченого) на захист;
- можливість ознайомлення працівників (слідчий, прокурор, суддя) які здійснюють провадження із дійсними даними особи, щодо якої здійснюється захист;
- забезпечення дії засад безпосередності дослідження доказів та змагальності.

Як правильно зазначає у своїй праці В. В. Зуєв, закон не дає вичерпного переліку підстав, за наявності яких у порядку надання міжнародної правової допомоги може бути проведено допит особи за допомогою відео- або телефонної конференції [45, с. 59]. Тому, до інших підстав, визначених слідчим суддею (судом) можна віднести такі випадки:

- необхідність одержання показань від осіб, що тримаються під вартою, засуджених і осіб, які відбувають покарання на території іноземної держави;
- використання відеоконференції як реального механізму реалізації права конфронтації (наявність клопотання підозрюваного (обвинувачуваного) про допит свідка, що викриває його у вчиненні злочину і який перебуває на території іноземної держави) тощо.

Виклик особи для дачі показань здійснюється за правилами запитуючої держави. У зв'язку із цим, недопустимість ухилення від дачі показань та відповідальність за дачу завідомо неправдивих показань повинно здійснюватися, також, за законодавством запитуваної сторони. Однак, ми підтримуємо Ю. Грошевого та І. Тітка, які обґрунтовують у своїй роботі із посиланням на міжнародно-правові акти, що особи не можуть бути притягнуті до відповідальності у зв'язку з неявкою, явка свідка, потерпілого, експерта й інших осіб за викликом компетентних органів іноземної держави в порядку надання правової допомоги є їхнім правом, а не обов'язком [29, с. 12].

У той же час, необхідно виважено підходити до питання щодо застосування санкції за дачу завідомо неправдивих показань, оскільки країни, які використовують відеоконференцію містять у своєму законодавстві положення щодо притягнення до відповідальності хоча формально своїми діями (бездіяльністю) перешкоджає іноземному кримінальному провадженню, але фактично буде притягуватись до відповідальності за законами країни, на території якої він фактично давав показання. Цієї думки підтримують автори науково-практичного коментаря за загальною редакцією С. В. Ківалова, С. Н. Міщенко тощо, які вказують, що застосування в таких випадках національного законодавства запитуючої держави означало б екстратериторіальну дію кримінального права у сфері юрисдикції іноземної держави [62, с. 992].

Частина 2 ст. 567 КПК України передбачає, що допит шляхом відео- або телефонної конференції проводиться в порядку, передбаченому процесуальним законом запитуючої сторони тією мірою, в якій такий порядок не суперечить засадам кримінального процесуального законодавства України та загальновизнаним стандартам забезпечення прав людини і основоположних свобод [69]. У такому випадку рішення щодо проведення відеоконференції та спосіб її проведення підлягають погодженню між зацікавленими Сторонами (державами) відповідно до національного законодавства та міжнародних документів [6, с. 91].

У Конвенції про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу від 29 травня 2000 р. передбачено, що слухання (допит) має бути проведено безпосередньо чи під керівництвом посадових осіб компетентних органів запитуючої сторони і відповідно до її кримінально-процесуального законодавства (ст. 10). Завдяки цьому, застосування відеоконференції дає змогу представнику запитуючої сторони безпосередньо проводити допит, без порушення законодавства тієї країни, де фактично перебуває особа. Таким чином, якщо законодавство запитуваної сторони суттєво не суперечить законодавству країни де буде проведено допит у

режимі відеоконференції, то за згодою сторін можемо використовувати положення законодавства запитуючої держави. Необхідно підкреслити, що відмінності у процесуальному становищі осіб, яких допитують у режимі відеоконференції, однозначно, будуть адже процесуальне законодавство різних країн містить окрім загальних норм, які передбачають права та обов'язки учасників провадження, ще і національні особливості. Тому, перевагу необхідно надавати законодавству запитуваної сторони.

Безпосередньо під час допиту в режимі відеоконференції необхідно переконатися, що ніхто і ніщо не перешкоджає особі давати показання, заявляти клопотання, надавати докази тощо. Ми підтримуємо Ю. М. Чорноус, яка вказує, що використання відеоконференції дозволяє представникам компетентних органів не лише отримувати показання відповідного учасника кримінального провадження, але й спостерігати за його поведінкою, вербальними та невербальними комунікаціями [178, с. 463].

Проведення процесуальних дій, а саме допиту в режимі відеоконференції надає можливість спостерігати за поведінкою учасника процесуальної дії, його емоціями, жестами, виразом обличчя, голосом, реакцією на поставлені питання, тобто враховувати всю повноту факторів, що впливають на оцінку показань, створюючи можливість слідчого, прокурора, суду безпосередньо заслуховувати показання допитуваного, що, безумовно, сприяє більш ретельному і повному встановленню обставин вчиненого кримінального правопорушення. Без сумніву, що проведення допиту в режимі відеоконференції є позитивною альтернативою проведення процесуальних дій за запитом (дорученням) про міжнародну правову допомогу, оскільки учасники безпосередньо досліджують докази.

Кримінальне процесуальне законодавство передбачає, що допит за запитом компетентного органу іноземної держави проводиться у присутності слідчого судді за місцем знаходження особи (ч. 1 ст. 567) [69]. На слідчого суддю покладається обов'язок по встановленню особи, що підлягає допиту у режимі відеоконференції, за дотриманням засад кримінального процесуального

законодавства України, загально визнаних стандартів забезпечення прав людини і основоположних свобод. Отже, схвально відносимось до пропозиції О. М. Ляшука, який вважає, що при підготовці слідчих суддів важливо приділяти достатню увагу вивченню як законодавства інших держав, так і міжнародно-правових норм [82, с. 204]. Дану тезу можемо підтвердити на прикладі.

Ужгородським міськрайонним судом Закарпатської області розглянуто у підготовчому відкритому судовому засіданні, в залі суду, матеріали обвинувального акту по кримінальному провадженні відомості про яке 26.05.2015 року внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12015070030001712 по обвинуваченню ОСОБА_2 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст.128 КК України.

В підготовчому судовому засіданні представник потерпілого заявила клопотання про проведення судового засідання у режимі відеоконференції з приміщення Гейчайського міського суду ОСОБА_4 Азербайджан, у якому буде приймати участь потерпілий. Мотивуючи клопотання тим, що потерпілий ОСОБА_5 не зможе прибути в судове засідання внаслідок прийняття Державною міграційною службою України відносно нього рішення про заборону виїзду в Україну строком на три роки. Однак потерпілий зацікавлений в тому, щоб судовий розгляд справи відбувся, у зв'язку із чим просить для участі потерпілого у засіданні провести його у режимі відеоконференції, у найближчому суді, до якого потерпілий може прибути, а саме у Гейчайському міському суді, який знаходиться за адресою: AZ2300, Гейчан, ОСОБА_6, ОСОБА_4 Азербайджан.

Прокурор в судовому засіданні просив клопотання задовольнити, з тих підстав, що участь потерпілого є обов'язковою, а відмова у задоволенні клопотання призведе до порушення прав потерпілого.

Обвинувачений та його захисник заперечили проти задоволення клопотання.

Суд, дослідивши матеріали справи в межах заявленого клопотання про участь у судовому засіданні у режимі відеоконференції, дійшов висновку, що клопотання про участь потерпілого у судовому засіданні у режимі відеоконференції, підлягає задоволенню, виходячи з наступного.

У ст. 336 КПК України зазначено, що судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження), у разі: 1) неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; 2) необхідності забезпечення безпеки осіб; 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; 4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження; 5) наявності інших підстав, визначених судом достатніми.

Одним з елементів права на справедливий суд у розумінні ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, є доступ до суду.

Розглядаючи справу за конституційним зверненням громадянина ОСОБА_2 щодо офіційного тлумачення положень ст. 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу) Конституційний Суд України виніс рішення від 12 квітня 2012 року, в якому вирішив, що в аспекті конституційного звернення положення ст. 24 Конституції України треба розуміти так, що кожен, тобто громадянин України, іноземець, особа без громадянства, має гарантовані державою рівні права на захист прав і свобод у судовому порядку та на участь у розгляді своєї справи у визначеному процесуальним законом порядку у судах усіх юрисдикцій, спеціалізацій та інстанцій, у тому числі й особа, яка засуджена і відбуває кримінальне покарання в установах виконання покарань.

Можливість та необхідність застосування режиму відеоконференцій правоохоронними органами та судами передбачена низкою міжнародно-правових документів, зокрема, Європейською конвенцією про взаємну

допомогу у кримінальних справах 1959 року та двома Додатковими протоколами до неї (1978, 2001 років), Конвенцією про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 року, Конвенцією про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 2002 року тощо [56].

Зважаючи на неможливість явки потерпілого у судові засідання з поважних причин, враховуючи, наявність рішення прийнятого Державною міграційною службою України відносно потерпілого гр-на ОСОБА_4 Азербайджан ОСОБА_5 Елнура про заборону в'їзду в Україну строком на три роки, з метою забезпечення оперативності судового провадження та розумних строків розгляду та з метою дотримання інших засад, визначених ч. 1 ст.7 КПК України суд вважає необхідним провести судові засідання в режимі відеоконференції під час трансляції з приміщення Гейчайського міського суду, який знаходиться за адресою: AZ2300, Гейчан, Гейчан, ОСОБА_6, 56, ОСОБА_4 Азербайджан у зв'язку з чим вважаю за необхідне доручити Гейчайському міському суду забезпечити проведення о 10 год. 30 хв. 31.08.2017 року судового засідання в режимі відеоконференції, в якому буде приймати участь потерпілий у вищевказаному кримінальному провадженні ОСОБА_5 Єльнур Хуйсейн Оглу, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженець ІНФОРМАЦІЯ_2.

10 листопада 1994 року Верховною Радою України ратифіковано Конвенцію про правову допомогу та правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 року, яка набула чинності для України 14 квітня 1995 року.

Порядок допиту осіб за запитом компетентного органу іноземної держави та України шляхом проведення відеоконференції регулюється також ст. 567 КПК України.

Відповідно ч. 1 ст. 551 КПК України суд, прокурор або слідчий за погодженням з прокурором надсилає до уповноваженого (центрального) органу

України запит про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні, яке він здійснює.

Відповідно до пп. 9 п. 3 Положення про Міністерство юстиції України (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228) одним з основних завдань Мін'юсту є здійснення міжнародно-правового співробітництва, забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з правових питань.

Відповідно до ст. 15 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах Судові доручення, передбачені у статтях 3, 4 і 5, а також прохання, передбачені в статті 11, надсилаються Міністерством юстиції запитуючої Сторони Міністерству юстиції запитуваної Сторони і повертаються по тих же каналах.

Суд клопотання представника потерпілого ОСОБА_5 Єльнура - ОСОБА_1 про проведення судового засідання в режимі відеоконференції задовольнив.

Проведення судового засідання у кримінальному провадженні, відомості про яке 26.05.2015 року внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12015070030001712 по обвинуваченню ОСОБА_2 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 128 КК України, яке призначено о 10 год. 30 хв. 31.08.2017 року здійснювати у режимі відеоконференції з Гейчайського міського суду.

Підготовку і організацію розгляду справи в режимі відеоконференції, відповідно до вимог ст. 336 КПК України, розгляд якої призначено о 10 год. 30 хв. 31.08.2017 року доручити Гейчайському міському суду.

Надіслати запит до Міністерства юстиції України про міжнародну правову допомогу шляхом виконання процесуальної дії допиту потерпілого ОСОБА_7 , ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженець ІНФОРМАЦІЯ_2 в режимі відеоконференції під час судового провадження у кримінальному провадженні № 308/6882/16-к відносно ОСОБА_2.

Копію ухвали направити до Гейчайського міського суду, який знаходиться за адресою: AZ2300, Гейчан, Гейчан, ОСОБА_6, 56, ОСОБА_4 Азербайджан для виконання [160].

У зв'язку з цим, якщо під час допиту слідчий суддя виявив порушення засад кримінального процесуального законодавства України та загальновизнаних стандартів забезпечення прав людини і основоположних свобод особою, яка здійснює допит, він повідомляє про це учасників процесуальної дії та зупиняє допит з метою вжиття заходів для його усунення. У даному випадку законодавець передбачив, що допит може бути продовжено тільки після узгодження з компетентним органом запитуючої сторони необхідних змін у процедурі.

Так у прийнятті рішення про проведення судового засідання у режимі відеоконференції відмовлено Жовтневому районному суду м. Запоріжжя при розгляді клопотання ОСОБИ_1 про проведення судового засідання у режимі відеоконференції.

Ухвалою слідчого судді Жовтневого районного суду м. Запоріжжя від 27 березня 2018 року відкрите провадження за скаргою ОСОБА_1 на дії прокурора. У скарзі заявник просить суд забезпечити його участь у судовому засіданні в порядку міжнародної правової допомоги шляхом проведення відеоконференції з уповноваженим судом м. Варна (Болгарія) за участю перекладача. Клопотання вмотивоване тим, що заявник не може особисто з'явитися до судового засідання, оскільки він отримував погрози від осіб, які сприяли фальсифікації кримінального провадження щодо нього, а тому вважає що на Україні існує загроза його життю. Також у клопотанні підозрюваний вказав на те, що він не має діючого паспорту громадянина України для виїзду закордон та візи.

Слідчий суддя, дослідивши матеріали скарги та доводи клопотання, приходить до наступних висновків.

За змістом ч. 2, ч. 3 ст. 306 КПК України скарги на дії прокурора під час досудового розслідування розглядаються не пізніше сімдесяти двох годин з

моменту надходження відповідної скарги за обов'язкової участі особи, яка подала скаргу.

Згідно п.п. 1, 5 ч. 1 ст. 336 КПК України судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження), у разі: неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; наявності інших підстав, визначених судом достатніми.

Взаємна правова допомога щодо підготовки, пересилки та вручення документів, виконання обшуку, вилучення та видачі речових доказів, проведення експертизи, огляду, допиту сторін, свідків, експертів, підозрюваних, обвинувачених і підсудних, а також виконання інших процесуальних дій в порядку міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні врегульований положеннями ст.ст. 551, 552, 567 КПК України, Законом України «Про ратифікацію Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року, та Додаткового протоколу 1978 року до Конвенції» від 16 січня 1998 року № 44/98-ВР.

Як вбачається з матеріалів скарги, ОСОБА_1 не надано жодних доказів в обґрунтування мотивів викладених у клопотанні щодо його знаходження за межами України та неможливості явки до суду, а так саме обставин щодо загрози його життю та здоров'ю.

Слідчий суддя звертає увагу на те, що скарга, яка особисто підписана заявником, відповідно до Реєстру поштових відправлень Укрпошти відправлена 24.03.2018 року в 12-59 годин з поштового відділення № 74 м. Києва, що спростовує посилення скаржника на перебування за межами України.

За таких обставин, враховуючи встановлені обставини, скорочені терміни та порядок розгляду скарги визначені ст. 306 КПК України, слідчий суддя дійшов висновку, що у клопотанні про проведення судового засідання у режимі відеоконференції слід відмовити [156].

Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження у зв'язку із міжнародним співробітництвом виступає гарантією дотримання прав осіб, які беруть у них участь. Даний порядок законодавчо визначений, вимагає від сторін кримінального провадження сумлінного додержання послідовності процесуальних дій та визначених законом особливостей їх виконання.

Висновки до розділу 3

Провівши аналіз підстав та процесуального порядку проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження, доходимо висновку, що національне кримінальне процесуальне законодавство має певні недоліки які необхідно усунути для покращення роботи судових органів під час дистанційного судового провадження.

Сторони кримінального провадження наділені низкою процесуальних прав та обов'язків, серед яких на окрему увагу заслуговують: право подавати докази, письмові пояснення, заявляти клопотання та відводи тощо. З'ясовано, що дане положення неврегульоване у КПК, але з практичної сторони ця проблема вирішується через судового розпорядника чи секретаря судового засідання. У зв'язку з цим запропоновано частину 1 ст. 363 КПК України доповнити таким реченням: *«Якщо під час дистанційного судового провадження у учасників судового провадження виникне необхідність подати докази чи заявити клопотання головуючий повинен визначити у який час вони повинні бути надані»*.

Доведена необхідність надання можливості потерпілому за його клопотанням приймати участь у судовому засіданні з використанням відеоконференції після закінчення його допиту та приймати, таким чином, участь у дослідженні інших доказів, заявляти клопотання, виступати в дебатах.

У зв'язку із неузгодженістю норм КПК України, а саме п. 3 ч. 1. ст. 232 та ч. 3 ст. 351 вбачається за необхідне узгодити ці норми законодавства шляхом

внесення відповідних змін. Так, п. 3 ч. 1. ст. 232 КПК України викласти у такому вигляді: проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого та *обвинуваченого*.

Запропоновано доповнити ч. 3 ст. 232 КПК України положенням: «Використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку *відповідним спеціалістом*». Та ч. 3 ст. 336 КПК України: «Застосування в дистанційному судовому провадженні технічні засоби і технології мають забезпечувати належну якість зображення і звуку, дотримання засади гласності та відкритості судового провадження, а також інформаційну безпеку *відповідним спеціалістом*».

Обґрунтована думка, що проведення судових засідань у режимі відеоконференції позитивно впливає на строки судового розгляду кримінальних проваджень, дотримання «розумних строків» судового розгляду у світлі Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також забезпечує можливість повнофункціональної реалізації особою, яка тримається під вартою, права брати участь в судовому засіданні безпосередньо або викласти свою позицію шляхом використання системи відеоконференцзв'язку.

Доведено, що перелік підстав для проведення дистанційного та судового провадження не є вичерпним, законодавець надав суду можливість приймати таке рішення і за наявності інших підстав, які суд визначить як достатні (наприклад, відсутність коштів для прибуття до суду з іншої частини України або навіть з іншої країни, необхідність конвоювання особи, якщо вона того не бажає тощо).

Запропоновано доповнити ст. 336 КПК новою частиною: «*Сторони мають право вимагати, щоб відеокамера, яка знаходиться поза межами зали судових засідань, була повернута з метою огляду всього приміщення, із якого здійснюється трансляція*».

Встановлено, що особливості проведення допиту у режимі відеоконференції можливе тільки з підстав, передбачених міжнародними договорами та чинним кримінальним процесуальним законодавством України. Допит за допомогою відеоконференції проводиться для запитуючої держави у режимі «реального часу» із дотриманням законодавства цієї держави, з можливістю здійснення контролю за допитуваним та усунення впливу на нього з боку присутніх осіб під час проведення процесуальної дії.

Законом не передбачений чіткий перелік осіб, які можуть бути допитані в режимі відеоконференції, у зв'язку з чим на практиці склалася думка, що до таких осіб можна віднести лише обвинуваченого, потерпілого чи свідка. Обґрунтовано, що всі інші учасники судового розгляду, в тому числі спеціаліст, експерт, цивільний позивач та цивільний відповідач, також можуть бути допитані в режимі відеоконференції без шкоди для правосуддя.

Доведено, що учасникам судового провадження повинен бути оголошений весь склад суду, в тому числі й суддя, який знаходиться за межами залу судового засідання. Оскільки такий суддя може з'явитися не на підготовчому етапі, а в ході безпосереднього судового розгляду, то право на його відвід повинно бути роз'яснено додатково.

Закон не дає вичерпного переліку підстав, за наявності яких у порядку надання міжнародної правової допомоги може бути проведено допит особи за допомогою відео- або телефонної конференції. У зв'язку з цим, до інших підстав, визначених слідчим суддею (судом) можна віднести такі випадки: необхідність одержання показань від осіб, що тримаються під вартою, засуджених і осіб, які відбувають покарання на території іноземної держави; використання відеоконференції як реального механізму реалізації права конфронтації (наявність клопотання підозрюваного (обвинувачуваного) про допит свідка, що викриває його у вчиненні злочину і який перебуває на території іноземної держави) тощо.

Провівши аналіз чинного законодавства, обґрунтовано, що рішення та спосіб проведення процесуальних дій в режимі відеоконференції за запитом

компетентного органу іноземної держави підлягають погодженню між зацікавленими Сторонами (державами) відповідно до національного законодавства та міжнародних документів. Доведено, що проведення допиту в режимі відеоконференції є позитивною альтернативою проведення процесуальних дій за запитом (дорученням) про міжнародну правову допомогу, оскільки учасники безпосередньо досліджують докази.

ВИСНОВКИ

Дослідження процесуального порядку проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні та визначення допустимості відомостей, отриманих за результатами проведення відеоконференції дозволило сформулювати такі основні висновки й пропозиції:

1. Аналіз стану дослідження проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні спонукало до висновку про необхідність дослідження означеної проблеми в контексті: з'ясування змісту, сутності та місця використання сучасних технологій у сфері кримінального судочинства; окреслено підстави та процесуальний порядок проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції.

Першість у питаннях розробки та практичного застосування телекомунікаційної технології відеоконференцзв'язку належить США, де у 1964 році компанія AT&T представила систему відеотелефонії. Розробки в цій сфері продовжились, і на початку 1980-х років американською компанією Compression Labs. Ця система стала загальнодоступною у 1990-х роках у США, а потім у всьому світі завдяки розвитку технологій і територіального розширення мереж, що забезпечують передачу даних, а також значного зниження вартості обладнання, необхідного для її функціонування.

Перші ж нормативні згадки про можливість застосування сучасних телекомунікаційних технологій в сфері кримінального судочинства відносяться до 90-х років XX століття і зустрічаються у документах ООН, де передбачається проведення «прямого відеозапису» або «передача по відеозв'язку» для дачі показань свідків, зокрема у справах про злочини стосовно дітей.

У подальшому, втілення норм міжнародного права у внутрішньодержавній сфері, а саме кримінально процесуальних відносинах, що

дає можливість застосовувати цей вид телекомунікаційного зв'язку під час кримінального провадження.

У зв'язку із цим визначено три історико-правові етапи виникнення та розвитку проведення процесуальних дій в режимі відеоконференції у кримінальному судочинстві: перший етап – застосування телекомунікаційної технології відеоконференцзв'язку в США; другий етап – закріплення у документах ООН можливості застосування сучасних телекомунікаційних технологій в сфері кримінального судочинства; третій етап – імплементація норм міжнародного права щодо застосування відеоконференції у національне законодавство.

2. Положення Кримінального процесуального кодексу України передбачають наявність підстав для проведення допиту, впізнання в режимі відеоконференції, які мають бути втілені у матеріалах досудового розслідування. Наявність підстав для проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції передбачає не тільки потребу в проведенні зазначених слідчих (розшукових) дій, а й можливість проведення їх у режимі відеоконференції. Перелік підстав для проведення допиту, впізнання в режимі відеоконференції не є вичерпаним, але при цьому важливо, щоб ці підстави були належним чином обґрунтовані.

3. Однією з найважливіших вимог під час проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції є інформаційна безпека, яку повинні забезпечувати суб'єкти, які провадять ці дії під час досудового розслідування у дистанційному режимі. Вони повинні забезпечити захищеність інформації та підтримуючої її інфраструктури від випадкового чи навмисного впливу природного чи штучного характеру, що можуть завдати шкоди кримінальному провадженню, призвести до розкриття таємниці досудового розслідування, змісту показань, що були надані під час слідчої (розшукової) дії, особливо даних про осіб, які знаходяться під державним захистом тощо. Органи досудового розслідування, суди повинні бути забезпечені спеціальним програмним забезпеченням та

окремою лінією зв'язку, що дозволить забезпечити інформаційну безпеку під час проведення слідчих (розшукових) дій в режимі відеоконференції.

4. З метою усунення різного тлумачення видів об'єктів впізнання і відповідної прогалини в кримінальному процесуальному праві необхідно закріпити у законі вичерпний перелік об'єктів, які можуть бути пред'явлені для впізнання у режимі відеоконференції. У разі неможливості пред'явлення для впізнання зазначених об'єктів у натуральному вигляді, необхідно пред'являти їх за зображеннями на відповідних носіях. Таке впізнання зумовлює потребу вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням ідентичності об'єктів, які демонструються одночасно у різних місцях.

5. Критерії допустимості відомостей, отриманих за результатами відеоконференції полягають у тому, що оцінка їх допустимості, у випадку отримання за результатами відеоконференції, передуює оцінці їх достовірності та значення у сукупності з іншими доказами. Вимоги про допустимість доказів є запобіжником щодо зловживань та дотримання правил проведення процесуальних дій в режимі відеоконференції з боку сторін кримінального провадження. Ризик визнання доказів недопустимим є важливим стримуючим фактором для органів досудового розслідування від використання протиправних прийомів отримання доказів. Дотримання належної процедури одержання доказів забезпечує послідовність проведення слідчих (розшукових) дій, належне оформлення рішення про їх проведення, дотримання умов і порядку здійснення. Належна процедура вимагає дотримання норм законодавства щодо кола учасників, які повинні брати участь у провадженні певної дії в режимі відеоконференції або повинні бути повідомлені про її проведення.

6 Проведення судових засідань у режимі відеоконференції позитивно впливає на дотримання «розумних строків» судового розгляду у світлі Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також забезпечує можливість повнофункціональної реалізації особою, яка тримається під вартою, права брати участь в судовому засіданні безпосередньо

чи викласти свою позицію шляхом використання системи відеоконференції. Запропоновано доповнити ч. 3 ст. 232 КПК України положенням, що «Використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку відповідним спеціалістом».

7. Проведення допиту в режимі відеоконференції під час судового провадження у зв'язку із міжнародним співробітництвом можливе тільки з підстав, передбачених міжнародними договорами та чинним кримінальним процесуальним законодавством України. Допит за допомогою відеоконференції проводиться для запитуючої держави у режимі «реального часу» із дотриманням законодавства цієї держави, з можливістю здійснення контролю за допитуваним та усунення впливу на нього з боку присутніх осіб під час проведення слідчої (розшукової) дії.

8. Запропоновано доповнити ст. 232 КПК України новою частиною, у якій передбачити можливість надання часу, необхідного для конфіденційного спілкування до допиту із захисником, та за необхідності оголошення перерви під час допиту для такого спілкування. Запропоновані зміни до ст. 228 КПК України, зокрема доповнення позицією, що для участі в проведенні впізнання позавізуальним спостереженням, яке має проводитися у спеціально обладнаній кімнаті, залучається четверо понятих із закріпленням їх обов'язків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абразцов В. А., Богомолова С. Н. Криминалистическая психология : учеб. пособ. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2002. 447 с.
2. Агеев В. С. Психология межгрупповых отношений : учеб. пособ. Москва : Изд-во МГУ, 1983. 144 с.
3. Архипова Е. А. Применение видеоконференцсвязи в уголовном судопроизводстве России и зарубежных стран (сравнительно-правовое исследование) : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.09 / Академия Генеральной прокуратуры Российской Федерации. Москва, 2013. 198 с.
4. Архипова Е., Щерба С. Применение видеоконференцсвязи при допросе как средство обеспечения прав лиц, участвующих в следственных и судебных действиях. *Уголовное право*. Москва : АНО «Юридические программы», 2011. № 5. С. 105–108.
5. Ахтирська Н. М. Застосування відеоконференції у кримінальному судочинстві через призму практики Європейського суду з прав людини. *Судова апеляція*, 2013. № 2. С. 35–40.
6. Ахтирська Н. М. Особливості збору доказів на території інших держав у рамках міжнародного співробітництва під час кримінального провадження та їх оцінка. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*, 2017. Вип. 45. Т 2. С. 89–94.
7. Баулін О. В., Ляш А. О. Використання науково-технічних засобів під час досудового розслідування. *Криміналістичний вісник*, 2013. № 1 (19). С. 91–92.
8. Белкин А. Р. Теория доказывания в уголовном судопроизводстве : учеб. пособ. Москва : Норма, 2005. 527 с.
9. Белкин Р. С. Курс советской криминалистики : в 3 т. «Общая теория советской криминалистики». Москва : РИО Академии МВД СССР, 1977. Т. 1. 338 с.

10. Белкин Р. С. Курс советской криминалистики. Криминалистические средства, приемы и рекомендации : пособие для преподавателей, адъюнктов, соискателей и слушателей учебных заведений МВД СССР. Москва : Изд-во Акад. МВД СССР, 1979. Т. 3. 407 с.
11. Білоус В. В. Інноваційні напрямки інформатизації судочинства. *Теорія та практика судової експертизи та криміналістики*. Харків, 2011. Вип. 11. URI: http://www.hniise.gov.ua/user_files/File/sbornik/2011/Bilous.pdf. (Дата звернення 22.03.2017).
12. Бортун М. Актуальні питання проведення допиту у режимі відеоконференції. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. №1(34). С. 64–70.
13. Босякова Е. С., Босяков А. В. Проблемные вопросы использования видеоконференцсвязи на стадии судебного следствия. *Проблемы отправления правосудия по уголовным делам в современной России: теория и практика* : материалы V междунар. науч.-практ. конф. г. Курск, 11-13 апреля 2013 г. Курск, 2013. 504 с.
14. Булейко О. Л. Участь понятих у кримінальному процесі : моногр. Київ : КНТ, 2010. 168 с.
15. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад, і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
16. Весельський В. К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 1999. 17 с.
17. Видеоконференція. URI: <http://ru.wikipedia.org/wiki>. (Дата звернення 02.06.2017).
18. Вільний тлумачний словник, 2013. URI: <http://sum.in.ua/f/innovacija>. (Дата звернення 16.07.2017).
19. Волеводз А. Г. Правовые основы взаимной правовой помощи по уголовным делам с использованием видеоконференцсвязи. URI: <http://www.mgimo.ru/files/114971/114971.pdf>. (Дата звернення 23.02.2018).

20. Волик О. Ф., Кащева О. В. Митні інформаційні технології : навч. посіб. / за ред. П. В. Пашка. Київ : Знання, 2011. 391 с.
21. Волобуєв А. Ф. Про методи криміналістики. *Про актуальні питання судово-експертного та техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів* : зб. матеріалів міжнарод. наук.-практ. конф. Київ, 2010. С. 28–29.
22. Гендель Р. Уголовная техника. Москва, 1925.
23. Гинзбург А. Я. Оpozнание в следственной, оперативно-розыскной и экспертной практике : учебно-практическое пособие / под ред. проф. Р. С. Белкина. Москва : Ассоциация работников правоохранительных органов, 1996. 128 с.
24. Гинзбург А. Я. Тактика предъявления для опознания : учеб. пособ. Москва: Юридическая литература, 1971. 175 с.
25. Гончаренко В. И. Научно-технические средства в следственной практике : монографія. Киев: Вища шк., 1984. 150 с.
26. Гончаренко В. Г. Вибране. Київ : Прецедент, 2011. 791 с.
27. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Репринтное издание 1908 года / науч. ред. В.В. Крылов. Москва : ЛексЭст, 2002. 1088 с.
28. Грошевий Ю. М., Тацій В. Я., Туманянц А. Р. Кримінальний процес : підручник. Харків : Право, 2014. 824 с.
29. Грошевий Ю., Тітко І. Допит у рамках міжнародного співробітництва: окремі аспекти. *Вісник Національної академії прокуратури*, 2010. № 4. С. 11–15.
30. Губін Г.О. Науково-технічні засоби як одна із гарантій якісного проведення досудового розслідування. URL: <http://www.spilnota.net.ua/us/article/id-1197>.
31. Губін Є.Н. Участь понятих при пре'явленні для впізнання особи, речей та трупа. URL: http://www.lex-line.com.ua/?language=ru&go=full_article&id=1730.

32. Демидов В. Как мы видим то, что видим. Москва : Наука, 1987. 128 с.
33. Дехтяр О. Г. Реалізація засади безпосередності дослідження показань, речей і документів під час судового розгляду кримінальної справи судом першої інстанції. *Наше право*, 2013. № 7. С. 135–142.
34. Добров Г. М., Коренной А. А., Мусиенко В. Б. Прогнозирование и оценки научно-технических нововведений / отв. ред. В. Б. Мусиенко; АН УССР. Центр. исслед. научн.-техн. потенциала и истории науки. Київ : Наук. думка, 1989. 280 с.
35. Допит Порошенка відбудеться у режимі відеоконференції. URI: <http://www.rudenko.kiev.ua/persons/dopit-poroshenka-vidbudetsia-rezhimi>. (Дата звернення 13.09.2017).
36. Другий додатковий протокол Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах. *Офіційний вісник України*. 2012. 16 лист. № 85.
37. Евразийский Совет по стандартизации, метрологии и сертификации (ЕАСС). Межгосударственный стандарт ГОСТ 31279-2004 «Инновационная деятельность. Термины и определения». Мн.: Белгосстандарт, 2005.
38. Експерт про допит Порошенка в режимі відеоконференції: Це не найкращий приклад для громадян. URI: https://zik.ua/news/2018/02/21/ekspert_pro_dopyt_poroshenka_v_rezhymy_videokonferentsii_tse_ne_naykrashchyu_1271013. (Дата звернення 14.09.2017).
39. Жогин Н.В. Теория доказательств в советском уголовном процессе : в 2 т. / отв. ред. Н. В. Жогин : монография. Москва : Юрид. лит., 1966. Часть общая. 585 с.
40. Завлин П. Н., Васильев А. В. Оценка эффективности инноваций. Москва : Бизнес-пресса, 1998. 216 с.
41. Закон Великобританії про кримінальне правосуддя (2003 р.). URI: <https://slynn-foundation.org/wp-content/uploads/2014/07/The-English-system-of->

justice-Ukrainian-judiciary-seminars-Ukrainian-version.pdf. (Дата звернення 02.08.2017).

42. Захарченко О. В. Особливості застосування відеоконференції в судовому розгляді та проблемні питання її використання. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*, 2014. № 4. С. 204–212.

43. Зеленецкий В. С., Глинская Н. В. Теория и практика обоснования решений в уголовном процессе Украины : научное издание. Харьков : Страйд, 2006. 336 с.

44. Зотов Д. В. Уголовно-процессуальное доказывание и научно-технические достижения : теоретические проблемы. Воронеж: Изд-во Воронеж, гос. ун-та, 2005. 200 с.

45. Зуєв В. В. Кримінальні процесуальні гарантії прав особи при міжнародному співробітництві під час кримінального провадження : монографія. Харків: ТОВ «Оберіг», 2017. 204 с.

46. Іванова В. В. Дослідження теорії поняття інновації. URI: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/10355>. (Дата звернення 29.11.2017).

47. Керевич О. В. Застосування технічних засобів фіксування за новим КПК України. *Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 2013. № 1. С. 367–375.

48. Керівні принципи, що стосуються правосуддя з питань, пов'язаних із участю дітей-жертв і свідків. Міжнародний документ від 22 липня 2005 р. № 995. URI: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_e54. (Дата звернення 19.10.2018).

49. Клементьев А. С. Телекоммуникационное обеспечение уголовного процесса : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Владимир, 2007. 175 с.

50. Козубенко Ю. В. О возможности допроса в режиме видеоконференцсвязи потерпевших – граждан иностранных государств, находящихся за рубежом. *Российский юридический журнал*, 2011. № 4. С. 222–225.

51. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный) : Научно-практическое пособие / А. В. Смирнов, К. Б. Калиновский. Москва : Консультант Плюс, 2012. 508 с.

52. Конвенции о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам от 07.10.2002 г. *Зібрання чинних міжнародних договорів України*, 2006. №5. Ст. 1156.

53. Конвенция о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам от 22.01.1993. *Офіційний віник України*, 2005. № 44. Ст.282.

54. Конвенція про права дитини. Міжнародний документ від 20 листопада 1989 р. № 995. URI: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021. (Дата звернення 19.10.2018).

55. Корухов Ю. М. Предъявление для опознания на предварительном следствии и в суде : монография. Москва : ВЮЗИ, 1968. 127 с.

56. Кравчук В. Забезпечення права на доступ до суду осіб, які перебувають під вартою або в місяцях позбавлення волі. URL: http://www.vasu.gov.ua/nkr/nauk_praci/dostup_do_sudu_v_misjah_pozbav_voli.

57. Криминалистика : учеб. пособ. / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. Москва : Юридическая литература, 1988. 627 с.

58. Криміналістика : підруч. / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. 464 с.

59. Кримінальний кодекс Канади від 01 січня 1985 року C-46. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/>. (Дата звернення 03.08.2017).

60. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 544 с.

61. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

62. Кримінальний-процесуальний кодекс Естонії від 12 лютого 2003 року № RT I 2003, 27, 166. URL: <http://jus.ee/download-files/1/10/46/-/>. (Дата звернення 03.08.2017).

63. Кримінальний-процесуальний кодекс Республіки Білорусь від 16 липня 1999 року № 295-3. URL: <http://kodeksy.by/ugolovno-processualnyy-kodeks>. (Дата звернення 03.08.2017).

64. Кримінальний-процесуальний кодекс Республіки Казахстан від 04 липня 2014 року № 231-V ЗРК. URL: <https://zakon.uchet.kz/rus/docs/K1400000231>. (Дата звернення 02.08.2017).

65. Кримінальний-процесуальний кодекс Російської Федерації від 18 грудня 2001 року № 174-ФЗ. URL: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102073942>. (Дата звернення 02.08.2017).

66. Кримінальний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар / відп. ред. : С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одиссей, 2013. 1104 с.

67. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.

68. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : в 2 т. / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 1 786 с.

69. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012. *Голос України*. 2012. 19 трав. (№ 90–91).

70. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон УРСР від 28.12.1960 № 1001-05. *Відомості Верховної Ради УРСР*, 1961. 12 січ. № 2. Ст. 15.

71. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов. Москва : Эксмо, 2010. 944 с.

72. Кучинська О. П., Черниченко І. В. Окремі праксеологічні аспекти застосування режиму відеоконференції у кримінальному провадженні в Україні. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*, 2014. № 5. С. 41–49.

73. Лебедєв Д. В. Тактичні особливості забезпечення безпеки потерпілого та свідка при розслідуванні кримінальних справ про торгівлю жінками з метою їх сексуальної експлуатації. *Актуальні проблеми політики*: збірник наукових праць. 2004. Вип. 21. С. 131–137.

74. Легостаев О. А. Допит експерта під час досудового та судового провадження з використанням відеоконференцзв'язку. *Наше право* : науково-практичний журнал. Спеціальне видавництво ЮНЕСКО, 2013. № 4. С. 114–118.

75. Лисенко Ю. О. Щодо питання про впровадження електронного правосуддя. *Стратегія модернізації приватного права в сучасних умовах* : збірник наукових праць / за ред. В. І. Короля, Ю. В. Білоусова ; НДІ приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України. Київ–Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2013. С. 321–325.

76. Лисицин В. П. Пред'явлення для впізнання вимагає більш чіткої регламентації в нормах КПК України. *Збірник наукових праць Української академії внутрішніх справ* : Проблеми юридичної науки та правоохоронної практики. Київ, 1994. С. 138–150.

77. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник. Київ : Істина, 2014. 432 с.

78. Лук'янчиков Є. Д. Пред'явлення для впізнання : монографія. Макіївка : Графіті, 1998. 145 с.

79. Лук'янчиков Є. Д. Щодо видів пред'явлення для впізнання. *Правничий часопис Донецького університету*. 1997. Вип. 1. С. 35–38.

80. Лукашевич В.Г. Криминалистическая теория общения: постановка проблемы, методика исследования, перспективы использования : монография. Киев : Изд-во Укр. акад. внутр. дел, 1993. 194 с.

81. Луньова О. С. Процесуальні повноваження поліцейських у кримінальному провадженні в Англії та США. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*, 2014. № 2. С. 81–89.

82. Ляшук О. М. Застосування науково-технічних засобів як фактор сприяння здійсненню міжнародного розшуку осіб. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*, 2013. № 4(63). С. 202–207.

83. Малюк А. А., Пазизин С. В., Погожин Н. С. Введение в защиту информации в автоматизированных системах. Москва : Горячая линия-Телеком, 2001. 148 с.

84. Маляренко В. Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів : теорія, історія, практика : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 512 с.

85. Маляренко В. Т., Вернидубов І. В. Про інститут понять у кримінальному процесі України. *Вісник Верховного Суду України*, 2001. № 3. С. 22–27.

86. Мамедов О. Я. Оценка допустимости доказательств на досудебном производстве по уголовному делу: автореф. дис ... канд. юрид. наук. : 12.00.09. Волгоград, 2007. 19 с.

87. Методичні рекомендації щодо пред'явлення для впізнання на попередньому слідстві. Київ : МВС України, 2001. 32 с.

88. Михальчук Т. В. Використання інформації, отриманої телекомунікаційним шляхом, у розслідуванні злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 222 с.

89. Мохонько О. О. Особливості надання міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій. *Науково-практичний журнал «Прикарпатський юридичний вісник»*, 2016. № 5 (14). С. 115–118.

90. Мурадов В. В. Проблеми використання відеоконференцз'язку на сучасному етапі розвитку техніко-криміналістичного забезпечення судового розгляду кримінальних справ. *Право України*. 2011. № 7. С. 235–240.

91. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року / за ред. О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди, М. І. Хавронюка. Харків : Фактор, 2013. 1072 с.

92. Невгад В.В., Дударець Р.М. Проведення слідчих (розшукових) дій із застосуванням звуко- та відеозаписувальних засобів: методичні рекомендації. URL:

<http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/9506/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0%20%D0%97%D0%B2%D1%83%D0%BA%20%D1%82%D0%B0%20%D0%92>.

93. Новейший философский словарь. *Словари и энциклопедии на Академике*. URI: https://dic.academic.ru/contents.nsf/dic_new_philosophy. (Дата звернення 18.01.2017).

94. Ожегов С. И. Словарь русского языка. Москва : Рус. яз., 1989. 878 с.

95. Организационно-правовое обеспечение информационной безопасности : учеб. пос. / А. А. Стрельцов и др.; под ред. А. А. Стрельцова. Москва : Изд. Центр «Академия», 2008. 256 с.

96. Павлова Н. В. Проблеми та перспективи дистанційного судочинства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2013. № 2. С. 477–483.

97. Палатова М. В. Критерії інформативності при дистанційному допиті для забезпечення процесуальної рівності сторін і змагальності процесу. *Європейські стандарти кримінального судочинства* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Донецьк, 27 вересня 2013 року) / ред кол. : О. О. Волобуєва, В. П. Горбачов, Д. С. Паламар. Донецьк: ДЮІ МВС України, 2014. С. 203–206.

98. Панова А. В. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні : монографія. Харків : Право, 2017. 256 с.

99. Панько Н.А. Досвід проведення студентської наукової конференції з використанням відеоконференцзв'язку. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/11997/%CD>.

100. Пашковський М. І. Відеоконференція у кримінальному судочинстві. URI: <https://docs.google.com/document/d/1JEUC4BFLZNPxNzscOyadevJSXJbkihIVpxJnLjlvqk/edit?hl=uk&pli=1>. (Дата звернення 03.04.2018).

101. Пиз А. Язык телодвижений. Как читать мысли других людей по их жестам. Н. Новгород : «Ай Кью», 1992. 268 с.

102. Повітчан В. В. Визначення сутності деяких категорій інноватики. *Економіка розвитку*, 2005. № 2 (34). С. 6–11.

103. Полищук Д. А., Парфентьев А. В. Психологические особенности общения при допросе. *Прокурорская и следственная практика*. 2002. № 1–2. С. 199–215.

104. Порубов Н. И., Порубов А. Н. Допрос: процессуальные и криминалистические аспекты : монография. Москва : Юрлитинформ, 2013. 304 с.

105. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо скасування відеоконференцій”. URL: http://www.zakonoproekt.org.ua/viewhtm.aspx?hn=Pojasnjuvaljna_zapyska_15_02_20132.

106. Про ратифікацію Конвенції про права дитини : Постанова Верховної Ради Української РСР від 27 лютого 1991 р. № 789-XII. URI: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/789-12>. (Дата звернення 14.05.2018).

107. Постановление Европейского суда по делу «Григорьевских против Российской Федерации». URI: <http://hr-lawyers.org/files/docs/1291296455.pdf>. (Дата звернення 23.02.2018).

108. Постановление Европейского суда по делу «Марчелло Виола против Италии» (Marcello Viola v. Italy), жалоба № 45106/04. URI: <http://hr-lawyers.org/files/docs/1291296455.pdf>. (Дата звернення 11.06.2018).

109. Практичний досвід Сполученого Королівства в галузі використання засобів прослуховування на відстані в кримінальному процесі: відповіді на запитання. The Practical Experience of the United Kingdom in the Use of Means to

Hear at a Distance in Criminal Proceedings. *The Lyon Group*: G8 Senior Expert Group on Transnational Organized Crime, 1999. 19 p.

110. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах : Закон України від 16 черв. 2011 р. № 3529-VI. *Голос України*, 2011. 09 лип. № 123.

111. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції: Закон України від 4 липня 2012 р. № 5041-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5041-17>.

112. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо скасування відеоконференцій : Проект Закону від 23 верес. 2013 № 2305/П. URI: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DG1S172A.html. (Дата звернення 06.12.2017).

113. Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження : Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квітня 2013 року № 223-558/0/4-13. *Юридична практика*, 2013. № 4.

114. Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх: Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18 липня 2013 року № 223-1134/0/4не-13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/v1134740-13?lang=en/>

115. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782–XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1994. № 11. ст. 51.

116. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04 черв. 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*, 2002. № 36. Ст. 266.

117. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04 люто. 1998 р. № 74/98–ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1998. № 27–28, ст. 181.

118. Про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження) : Інструкція, затверджена наказом Державної судової адміністрації України від 15 лист. 2012 р. № 155. *Закон і Бізнес*, 2012. № 48.

119. Про практику вирішення слідчими суддями питань, пов'язаних із слідчими (розшуковими) діями. URI: <http://sc.gov.ua/.../Витяг%20з%20узагальнення%20по%20слідчи>. (Дата звернення 21.10.2018).

120. Про ратифікацію Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах : Закон України від 01 черв. 2011 № 3449-VI. *Голос України*, 2011. 30 черв. № 116.

121. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження. URI: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0015323-13>. (Дата звернення 12.03.2018).

122. Реальний час. URI: <http://uk.wikipedia.org/wiki>. (Дата звернення 29.11.2018).

123. Рейсс Р. А. Научная техника расследования преступлений. Курс лекций, прочтенных в г. Лозанне профессором Рейссом чинам русского судебного ведомства летом 1911 г. / под ред. С. Н. Трегубова. СПб. : Сенат. тип., 1912. 178 с.

124. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої ст. 62 Конституції України : Рішення Конституційний Суд від 20 жовт. 2011 р. № 12-рп/2011. *Вісник Конституційного суду України*, 2011. № 6. Стор. 155.

125. Рішення суду. URI: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71504834>. (Дата

звернення 05.11.2018).

126. Самошина З. Г. Вопросы теории и практики предъявления для опознания на предварительном следствии. Москва : МГУ, 1976. 90 с.

127. Селиванов Н. А. Научно-технические средства расследования преступлений: (правовые, методологические основы применения, современное состояние и перспективы развития). Автореф. дис... д-ра юрид. наук. 12.00.09. Москва, 1965. 29 с.

128. Сергеева Д. Б. Щодо визначення поняття слідчих (розшукових) дій за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*, 2013. № 2. С. 52–56.

129. Сердюк В. Видеоконференция в уголовном производстве Украины. *Международный научно-практический правовой журнал «Закон и жизнь» («Legeasi Viata»)*, 2013. № 11/4. С. 180–183.

130. Сизоненко А. Відеозв'язок як засіб проведення слідчих дій за межами України. *Право України*, 2003. № 3. С. 96–99.

131. Сичевський В. В. Актуальні проблеми проведення впізнання. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2016. № 2. С. 137–140.

132. Словник української мови. *Академічний тлумачний словник (1970–1980)*. URI: <http://sum.in.ua>. (Дата звернення 19.01.2017).

133. Смирнов А. А. Обеспечение информационной безопасности в условиях виртуализации общества: опыт Европейского Союза : монография. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2011. 196 с.

134. Смирнов М. Застосування відеозв'язку при одержанні доказів по кримінальних справах у порядку надання взаємної правової допомоги (процесуальні особливості). *Юридична Україна*, 2003. № 8. С. 23–30.

135. Смирнов М. І. Діюча сфера застосування відеоконференцзв'язку при одержанні доказів з кримінальних справ. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки*, 2004. Вип. 60–62. С. 85–87.

136. Смирнов М. І. Застосування відеоконференцзв'язку при одержанні доказів по кримінальних справах у сфері міжнародного співробітництва. *Український часопис міжнародного права*, 2003. № 4. С. 88–92.

137. Смирнов М. І. Особливості надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах з використанням методу відеоконференцзв'язку : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 268 с.

138. Смирнов М.І. Процесуальні особливості проведення слідчих дій у режимі відеоконференції. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2559/%D0%A1%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B2%20%D0%9C.%20%D0%86..pdf?sequence=1>.

139. Советский энциклопедический словарь. 4-е изд. / гл. ред. А. М. Прохоров. Москва : Советская энциклопедия, 1990. 1632 с.

140. Справа «Жуковський проти України» (Заява №31240/03), Страсбург, 3 берез. 2011 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/S0000246.html (Дата звернення 06.03.2018 р.).

141. Справочник следователя. Практическая криминалистика : следственные действия. Москва : Юрид. литер., 1990. Вып. 1. 288 с.

142. Стадник В. В., Йохна М. А. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. Київ: Академ. видав, 2006. 464 с. (Альма-матер).

143. Стахівський С. М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів : науково-практичний посібник. Київ : Атіка, 2009. 64 с.

144. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : монографія. Київ : Нац.акад. внутр. справ України, 2005. 271 с.

145. Тацій В.Я. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/63832-stattya-336-provedennya-protseesualnih-dy-u-rejim-vdeokonferents-pd-chas-sudovogo-provadjennya.html>.

146. Теория доказательств в Советском уголовном процессе : монография, в 2-х т. / отв. ред. Н. В. Жогин. Москва : Юридическая литература, 1973. Т. 1. Часть общая. 736 с.

147. Тимергалиев против России : Решение Европейского суда от 14 октяб. 2008 г. URL: <http://wwwl.umn.edu/humanrts/russian/euro/Rtimergaliyevcase.html>. (Дата звернення 14.10.2017 р.).

148. Тимчишин Д. М. Використання науково-технічних засобів у розслідуванні вбивств : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ., 2014. – 22 с.

149. Толочко О. Гуманізація доказування у кримінальному проваджені. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*, 2014. № 4. С. 187–196.

150. Толочко О. Практика Європейського суду з прав людини в механізмі кримінального процесуального регулювання. *Вісник Національної академії прокуратури України*, 2014. № 3 (36). С. 86–94.

151. Трегубов С. Н. Основы уголовной техники: научно-технические приемы расследования : практическое руководство. Петроград, 1915. 336 с.

152. Урсул А. Д. Отражение и информация. Москва : Мысль, 1973. 231 с.

153. Уткин Е. А. Уголовно-процессуальный аспект классификации научно-технических средств, применяемых в уголовном судопроизводстве. *Правоведение*, 1988. № 1. С. 99–101.

154. Ухвала Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 26 берез. 2018 р., справа № 359/5079/17, провадження № 1-кп/359/105/2018. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72981134>. (Дата звернення 07.10.2018 р.).

155. Ухвала Вишгородського районного суду Київської області від 02 лют. 2017 р., справа № 363/5228/15-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64545220>. (Дата звернення 26.09.2018 р.).

156. Ухвала Жовтневого районного суду м. Запоріжжя від 27 берез. 2018 р., справа № 1-ксс/331/2100/2018, ЄУН 331/2549/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73026075>. (Дата звернення 19.10.2018 р.).

157. Ухвала Луцького міськрайонного суду Волинської області від 13 лип. 2017 р., справа № 161/8421/17, провадження № 1-кп/161/484/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67732675>. (Дата звернення 06.11.2018 р.).

158. Ухвала Надвірнянського районного суду Івано-Франківської області від 27 березня 2018 р., справа № 354/808/16-к, провадження № 1-кп/348/30/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73044003>. (Дата звернення 12.11.2018 р.).

159. Ухвала Сарненського районного суду Рівненської області від 14 серп. 2017 р., справа № 572/354/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/68297194>. (Дата звернення 15.11.2018 р.).

160. Ухвала Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 23 трав. 2017 р., справа № 308/6882/16-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66687361>. (Дата звернення 21.10.2018 р.).

161. Ухвала Фастівського міськрайонного суду Київської області від 13 лип. 2017 р., справа № 161/8421/17, провадження № 1-кп/161/484/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67732675>. (Дата звернення 28.09.2018 р.).

162. Ухвала Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 13 груд. 2016 р., справа № 336/6314/16-к, провадження № 1-кп/336/415/2016. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66643355>. (Дата звернення 22.11.2018 р.).

163. Ухвала Яремчанського міського суду Івано-Франківської області від 18 жовт. 2017 р., справа № 354/452/17, провадження № 1-кп/354/51/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69645330>. (Дата звернення 18.10.2018 р.).

164. Ухвала Яремчанського міського суду Івано-Франківської області від 18 жовт. 2017 р., справа № 354/640/17, провадження № 1-кп/354/3/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75381567>. (Дата звернення 19.10.2018 р.).

165. Фастовець В. Інститут понятьх. Архаїчне явище чи процесуальна гарантія захисту прав учасників кримінального судочинства. *Вісник прокуратури*, 2012. № 3. С. 74–81.
166. Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 400 с.
167. Франк Э. О связях зарубежной полиции с населением. Рекламная кампания по ознакомлению с деятельностью полиции в Бремене. *Полиция. Техника. Движение*, 1973. № 7. 250–251.
168. Фролов Ю. М., Педан В. І. Проблеми участі понятьх у провадженні окремих процесуальних дій на окремих стадіях кримінального процесу. *Вісник Донецького університету*, 2008. Вип. 1. С. 305–309.
169. Фунікова О. В. Інноваційні технології в правозастосовній діяльності. *Гуманітарний часопис*, 2013. № 3. С. 79–84.
170. Халупенко Д. М. Щодо застосування науково-технічних засобів під час проведення слідчих (розшукових) дій. URL: http://C:/Users/Олександр/Downloads/vchfo_2014_4_27.pdf. (Дата звернення 13.05.2017 р.).
171. Цветков П. Л. Криминалистика: актуальные проблемы. Москва : Юридическая литература, 1988. 362 с.
172. Чанин П. Видеоконференции помогают правосудию. *Радио*, 1999. № 12. URL: <http://www.chipinfo.ru/literature/radio/199912/p65.html>. (Дата звернення 25.04.2018 р.).
173. Черкасов В. Н. Информационные технологии и организованная преступность. *Материалы Центра исследования компьютерной преступности*. URL: <http://www.crime-research.ru/articles/Cherkas03>. (Дата звернення 03.12.2017 р.).
174. Черниченко І. В. Застосування відеоконференції у кримінальному провадженні України: теорія і практика : монографія / за заг. ред. О. П. Кучинської. Київ : Алерта, 2015. 272 с.

175. Черниченко І. Генезис використання відеоконференції у кримінальному провадженні: міжнародний та національний аспекти. *Малий і середній бізнес (право, держава економіка)*, 2012. № 3–4 (50–51). С. 130–135.

176. Черняк Н. Процесуальні особливості проведення допиту та пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції за законодавством України. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. Молдова, 2016. С. 199–203.

177. Чорна М. В., Глухова С. В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств : монографія. Харків : ХДУХТ, 2012. 210 с.

178. Чорноус Ю. М. Тактико-криміналістичне забезпечення міжнародної правової допомоги. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 2013. № 4. С. 458–468.

179. Чупрікова І. Л. Допустимість доказів у світлі нового Кримінального процесуального кодексу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2016. 20 с.

180. Чуфаровский Ю. В. Психология оперативно-розыскной деятельности. 2-е изд., доп. Москва : МЗ-Пресс, 2001. 208 с.

181. Чухрай Н. І. Організаційно-управлінські інновації в економіці, що спираються на знання. *Інновації: проблеми науки і практики*, Харків : «Інжек», 2006. С. 107–133.

182. Шейфер С. А. Познательная функция и процессуальная характеристика следственных действий. *Правоведение*, 1980. № 5. С. 92–98.

183. Шейфер С. А. Следственные действия. Основания, процессуальный порядок и доказательственное значение. Самара : Самарский университет, 2004. 230 с.

184. Шепітько В. Ю., Журавель В. А., Авдєєва Г. К. Інновації в криміналістиці та їх впровадження в діяльність органів досудового слідства. *Наукові дослідження*, 2011. Випуск 21. С. 39–45.

185. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Харків, 2007. 432 с.

186. Шингарьов Д. О. Окремі питання забезпечення прав та законних інтересів осіб при проведенні допиту у режимі відеоконференції під час досудового розслідування. *Проблеми законності*, 2016. Вип. 135. С. 212–224.

187. Ширіна С. А. Дистанційний судовий розгляд справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з безпекою дорожнього руху. *Митна справа*, 2011. № 6 (78 частина 2), книга 1. С. 260–265.

188. Штыкова Н. Н. Инновационные технологии ювенальной юстиции и их применение в юридической практике. *Администратор суда*, 2009. № 1. С. 16–18.

189. Шульга Н. В. Допустимість відомостей, отриманих за результатами відео конференції. *Прикарпатський юридичний вісник*, 2017. Випуск 5 (20). С. 222–225.

190. Шульга Н. В. Підстави та процесуальний порядок проведення допиту у режимі відеоконференції під час досудового розслідування. *Visegrad Journal on Human Rights*. URL: http://vjhr.sk/archive/2017_2/part_2/33.pdf.

191. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Москва : Прогресс, 1982. 453 с.

192. Элькинд П. С. Научно-технический прогресс и уголовное судопроизводство. *Советская юстиция*, 1977. № 3. С. 7–8.

193. Юхно О.О., Абламський С.Є. Методичні рекомендації щодо особливостей проведення допиту, впізнання в режимі відеоконференції під час досудового розслідування. URL: <http://www.univd.edu.ua/science-issue/issue/2326>.

194. A Message to Our Customers February 16, 2016. URL: <http://www.apple.com/customer-letter>. (Дата звернення 21.04.2018 р.).

195. Byrne James, Marx Gary. Technological Innovations in Crime Prevention and Policing. *A Review of the Research on Implementation and Impact*. Cahiers Politiestudies. Jaargang 2011-3, nr. 20, p. 17-40. URL: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/238011.pdf>. (Дата звернення 14.06.2017 р.).

196. Case of Sakhnovskiy v. Russia. Application no. 21272/03. Strasbourg, November 2, 2010. URL: <http://hudoc.cchr.coe.int/sites/eng/Pages/search>. (Дата звернення 13.08.2018 р.).

197. Case of Shulepovv. Russia. Application no. 15435/03. Strasbourg, December 1, 2008. URL: [http://hudoc.cchr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{{«fulltext»:\[«Shulcpov»\]«documentcollectionid2»:\[«GRANDCHAMBER»,«CHAMBER»\]«itemid»:\[«001-87229»\]}}](http://hudoc.cchr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{{«fulltext»:[«Shulcpov»]«documentcollectionid2»:[«GRANDCHAMBER»,«CHAMBER»]«itemid»:[«001-87229»]}}). (Дата звернення 07.09.2018 р.).

198. Commission Recommendation 94/820/EC of 19 October 1994 relating to the legal aspects of electronic data interchange. *Official Journal of the European Communities*, 1994. L 338. P. 0098–0117.

199. FBI Director Comments on San Bernardino Matter, FBI National Press Office, Washington, Case. February 21, 2016 URL: <https://www.fbi.gov/news/pressrel/press-releases/fbi-director-comments-on-san-bernardino-matter>. (Дата звернення 29.08.2018 р.).

200. Lawyers to get tablet computers in move towards paperless courts. URL: <http://www.theguardian.com/law/2011/dec/02/lawyers-tablet-computers-paperless-courts>. (Дата звернення 15.09.2018 р.).

201. Nelson R. R., Winter S. G. An Evolutionary Theory of Economic Change. Cambridge (Mass.) : Belknap Press, 1982. 437 p.

202. NSA Targets World Leaders for US Geopolitical Interests, 23 February 2016. URL: <https://wikileaks.org/nsa-201602>. (Дата звернення 11.04.2018 р.).

203. Patterson Jeffrey L. Policing in a Global Society. *Law Enforcement Bulletin April*, 2000. P. 9.

204. Response to the Questionnaire Regarding Video Conferencing Capabilities of the Eight. Cologne, January 1999. The Lyon Group. GS Senior Expert Group on Transnational Organized Crime. Provisional Archive: June 1995 – June 1999 / Published: November 14, 1999 / Designed and Published by the Rule of Law Foundation for free distribution within the Lyon Group, with support from the U.S. Department of State. Washington, DC USA. 16 p. (Дата звернення 13.02.2018 р.).

205. Sabine Braun and Judith L. Taylor Videoconference and Remote Interpreting in Criminal Proceedings / Guildford : University of Surrey. AVIDICUS. 2011. P. 11, 12. URL: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&ved=0CEIQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.videoconferenceinterpreting.net%2FBraunTaylor2011%2F00_Braun_Taylor_2011_ToC.pdf&ei=ZLfeUsyTAan-4QT_8oGYDw&usg=AFQjCNE5y845m_XaDDSlpo0lg3e4alTCiQ&sig2=45gBLUX3SyJ_O6AUuhHrg&bvm=bv.59568121,d.bGE. (Дата звернення 15.06.2018 р.).
206. Snowden Der Spiegel Interview, 7 July 2013. URL: <https://cryptome.wikileaks.org/2013/07/snowden-spiegel-13-0707-enhtml>. (Дата звернення 23.11.2018 р.).
207. The Independent becomes the first national newspaper to embrace a global, digital-only future. URL: <http://www.independent.co.uk/news/media/press/the-independent-becomes-the-first-national-newspaper-to-embrace-a-global-digital-only-future-a6869736.html>. (Дата звернення 11.10.2018 р.).
208. The Police and Criminal Evidence Act 1984. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/>. (Дата звернення 14.09.2017).

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

опитування слідчих

На кафедрі кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ проводиться дослідження щодо проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні.

З метою вивчення проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні просимо Вас висловити свою думку з питань, що містяться в анкеті. Це дозволить досягти більш достовірних результатів в дослідженні окремих проблем теми роботи.

Анкета носить анонімний характер, її дані будуть використані для узагальнення у наукових цілях. Від Ваших відповідей у значній мірі буде залежати достовірність результатів дослідження. Тому просимо Вас з усією можливою дбайливістю віднестись до заповнення анкети. Необхідно відповісти на кожне питання, підкреслюючи потрібний варіант відповіді.

- Ваш стаж роботи слідчим:
а) до 5 років; б) від 5 до 10 років; в) від 10 до 20 років; г) більше 20 років

1. Чи потрібно впроваджувати у слідчу та судову практику новітні технічні засоби?

Так ____

Ні ____

Якщо так, то які саме _____.

2. Чи зможемо використовувати у кримінальному провадженні, більш досконалі технічні засоби, зокрема носії інформації, які через деякий час будуть з'являться?

Так ____

Ні ____

Якщо так, то які саме _____.

3. Хто краще використовує наявні в розпорядженні органів досудового розслідування науково-технічні засоби виявлення й фіксації інформації:

- процесуальні особи (слідчий, прокурор або співробітники оперативних підрозділів за їх дорученням) самостійно _____;

- запрошені ними спеціалісти _____.

4. На вашу думку, чи необхідно передбачити у КПК перелік «тяжких хвороб» для здійснення дистанційного досудового розслідування.

Так ____

Ні ____

Якщо так, то які саме _____.

5. Як Ви вважаєте, чи відповідає кримінальному процесуальному змісту поняття «відеоконференція»?

Так ____

Ні ____

Ваше бачення _____.

6. На Вашу думку, під час проведення вербальних слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції знижується рівень комунікативного контакту?

Так ____

Ні ____

Якщо так, то які нюанси поведінки допитуваного під час дачі показань необхідно враховувати _____.

7. У випадку проведення допиту у режимі відеоконференції, хто окрім наявних учасників даної слідчої (розшукової) дії повинен фіксувати текст підписами?

Захисник _____.

Поняті _____.

Ваше бачення _____.

8. Як Ви вважаєте, чи потрібно щоб правоохоронні органи були забезпечені спеціальним програмним забезпеченням та окремою лінією зв'язку, що дозволить забезпечити інформаційну безпеку під час проведення допиту в режимі відеоконференції?

Так _____

Ні _____

Ваше бачення _____.

9. За результатами опитування, проведеного у режимі відео- або телефонної конференції, слідчий, прокурор складає рапорт. На Вашу думку достатньо складання рапорту чи необхідно складення додаткового документу із внесенням змін до чинного КПК України?

Так _____

Ні _____

Якщо так, то які саме _____.

10. На Ваш розсуд, чи необхідно залучати понятих при проведенні впізнання у режимі відеоконференції?

Так _____

Ні _____

Ваше бачення _____.

11. На Вашу думку, якщо немає можливості знаходження захисника поруч з особою, яку допитують, чи потрібно виділяти окремий канал для конфіденційного їхнього спілкування?

Так____

Ні____

Ваше бачення _____.

12. Невирішеним залишається питання, пов'язане з участю в суді потерпілого, зокрема чи вправі він приймати участь в судовому засіданні з використанням відеоконференції після закінчення його допиту та приймати, таким чином, участь в дослідженні інших доказів, заявляти клопотання, виступати в дебатах?

Так____

Ні____

Ваше бачення _____.

ДЯКУЄМО ЗА ДОПОМОГУ У ПРОВЕДЕННІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Додаток Б

**Зведені дані анкетування слідчих Національної поліції України
у зв'язку з дослідженням проблем проведення процесуальних дій у режимі
відеоконференції у кримінальному провадженні**

В анкетуванні взяли участь 176 слідчих Національної поліції України в м. Києві, Київської та Житомирської областей

Запитання	Результат	
	особи	%
Ваш стаж роботи слідчим НП України:		
а) до 5 років	118	67,0
б) від 5 до 10 років	58	33,0
1. Чи потрібно впроваджувати у слідчу та судову практику новітні технічні засоби?		
а) так	176	100
б) ні	-	-
2. Чи зможемо використовувати у кримінальному провадженні, більш досконалі технічні засоби, зокрема носії інформації, які через деякий час будуть з'являться?		
а) так	156	88,6
б) ні	20	11,4
3. Хто краще використовує наявні в розпорядженні органів досудового розслідування науково-технічні засоби виявлення й фіксації інформації:		
а) процесуальні особи (слідчий, прокурор або співробітники оперативних підрозділів за їх дорученням) самостійно	111	62,8
б) запрошені ними спеціалісти	65	37,2
4. На вашу думку, чи необхідно передбачити у КПК перелік «тяжких хвороб» для здійснення дистанційного досудового розслідування.		
а) так	131	74,2
б) ні	45	25,8
5. Як Ви вважаєте, чи відповідає кримінальному процесуальному змісту поняття «відеоконференція»?		
а) так	99	56,3
б) ні	77	43,7
6. На Вашу думку, під час проведення вербальних слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції знижується рівень комунікативного		

контакту?		
а) так	118	67,3
б) ні	58	32,7
Якщо так, то які нюансів поведінки допитуваного під час дачі показань необхідно враховувати: поганий зв'язок, відсутність прямого контакту з оточуючими		
7. У випадку проведення допиту у режимі відеоконференції, хто окрім наявних учасників даної слідчої (розшукової) дії повинен фіксувати текст підписами?		
а) захисник	78	44,5
б) поняті	60	34,2
Достатньо відеозапису допиту як додатку до протоколу, який фіксується лише підписом слідчого	38	21,3
8. Як Ви вважаєте, чи потрібно щоб правоохоронні органи були забезпечені спеціальним програмним забезпеченням та окремою лінією зв'язку, що дозволить забезпечити інформаційну безпеку під час проведення допиту в режимі відеоконференції?		
а) так	173	98,3
б) ні	3	1,7
9. За результатами опитування, проведеного у режимі відео- або телефонної конференції, слідчий, прокурор складає рапорт. На Вашу думку достатньо складання рапорту чи необхідно складення додаткового документу із внесенням змін до чинного КПК України?		
а) так	112	63,6
б) ні	64	36,4
Замінити рапорт на протокол із додатками (відеозаписом), який є законним процесуальним документом		
10. На Ваш розсуд, чи необхідно залучати понятих при проведенні впізнання у режимі відеоконференції?		
а) так	45	25,6
б) ні	131	74,4
11. На Вашу думку, якщо немає можливості знаходження захисника поруч з особою, яку допитують, чи потрібно виділяти окремий канал для конфіденційного їхнього спілкування?		
а) так	154	87,3
б) ні	22	12,7
12. Невирішеним залишається питання, пов'язане з участю в суді потерпілого, зокрема чи вправі він приймати участь в судовому засіданні з використанням відеоконференції після закінчення його допиту та приймати, таким чином, участь в дослідженні інших доказів, заявляти клопотання, виступати в дебатах?		
а) так	145	82,6
б) ні	-	-
Ваше бачення: за бажанням потерпілого	31	17,4

Додаток Ж

Трансляції судових засідань технічними засобами судів розпочато завдяки плідній співпраці громадських організацій, адвокатів, Ради суддів України, Державної судової адміністрації України, прес-служби органів суддівського самоврядування.

Перша трансляція судового засідання онлайн техзасобами судів до мережі Інтернет відбулась 6 липня 2015 року у Святошинському райсуді м. Києва у справі № 759/3498/15-к про «Вбивства людей 20.02.2014 під час Євромайдану».

Трансляції судових засідань онлайн технічними засобами судів вже проводяться у 12 областях

Загалом
здійснено
трансляцій:

47

справ

у

29

судах

КОМЕНТУВАННЯ СУДОВИХ ЗАСІДАНЬ СУДОВИМИ КОМЕНТАТОРАМИ «СУД ЛЮДСЬКОЮ МОВОЮ»

У червні 2015 року створено проект «Суд людською мовою», що є механізмом коментування судових процесів для захисту права на справедливий суд та просвітницької роботи у цій галузі.

Судові коментатори — це адвокати, юристи та експерти в сфері судочинства, які пройшли навчання та відбір

Дотримуються
принципів:

об'єктивності

нейтральності

аполітичності

недискримінації

Переглядайте усі коментарі тут: [YouTube goo.gl/0cuwBS](https://www.youtube.com/watch?v=0cuwBS)

[facebook.com/hrvector.org](https://www.facebook.com/hrvector.org)

[facebook.com/trialinsimplewords](https://www.facebook.com/trialinsimplewords)

Матеріал підготовлено експертами ГО «Вектор прав людини», в рамках проекту «Суд людською мовою» за результатами аналізу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII, процесуальних кодексів та листа Державної судової адміністрації України № 15-1924/16 від 14.03.2016 року. Проект «Суд людською мовою» здійснюється за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Нове правосуддя». Погляди авторів, наведені у інфографіці, не обов'язково відображають погляди Агентства США з міжнародного розвитку або Уряду Сполучених Штатів Америки.

Інформація підготовлена станом на 26 вересня 2017 року.
Дизайн: Михайло Федішак

USAID
U.S. AID

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Перший проректор НАВС
 доктор юридичних наук, професор
С.Д. Гусарєв
 08.01.2018 р.

Акт

про впровадження результатів дисертаційного дослідження ад'юнкта наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ № 1 Шульги Наталії Валеріївни на тему: «Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні» у навчальний процес та науково-дослідну роботу Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі начальника відділу організації та координації освітнього процесу, кандидата юридичних наук **Дубівки І.В.**, заступника начальника відділу організації науково-дослідної роботи – завідувача відділення організації науково-дослідної роботи перемінного складу, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника **Калиновського О.В.** та т.в.о. завідувача докторантури та аспірантури, доктора юридичних наук, доцента **Дрозда О.Ю.** склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження «Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні» ад'юнкта наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ № 1 Шульги Наталії Валеріївни впровадженні у навчальний процес та науково-дослідну роботу академії.

1. Матеріали дисертаційного дослідження Шульги Н. В. застосовуються у навчальному процесі при підготовці лекційних, семінарських та практичних занять з навчальної дисципліни «Кримінальний процес».

2. Результати дисертаційного дослідження Шульги Н. В. використовувалися при розробці науково-практичних та навчально-методичних матеріалів з вищезазначеної навчальної дисципліни, де в якості джерел рекомендовано такі публікації:

- Шульга Н.В. Використання інноваційних технологій у кримінальному процесі // Науковий вісник публічного та приватного права: зб. наук. праць. 2016. Вип. 6. Т. 2. С. 208–212.

- Шульга Н.В. Підстави та процесуальний порядок проведення допиту у режимі відео конференції під час досудового розслідування // Visegrad Journal on Human Rights. 2017. № 2/2. С. 183-188.

- Шульга Н.В. Допустимість відомостей, отриманих за результатами відеоконференції // Прикарпатський юридичний вісник. 2017. № 5(20). С. 222-225.

- Шульга Н.В. Відеоконференція як сучасна технологія в кримінальному процесі // Науковий потенціал та перспективи розвитку юридичної науки:

матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 17-18 березня 2017 року). Запоріжжя: 2017. С. 113-116.

- Шульга Н.В. Опитування особи у режимі відео- або телефонної конференції // Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 16-17 червня 2017 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2017. С. 95-96.

- Шульга Н.В. Позитивні сторони впровадження режиму відеоконференції у кримінальному процесі // Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2017 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. С. Чернявський, Л. Д. Удалова та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 2. С. 96-99.

- Шульга Н.В. Участь спеціаліста у дистанційному досудовому розслідуванні // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 85-річчя доктора юридичних наук, професора Ніни Іванівни Клименко (м. Київ, 27 лютого 2018 року). Київ-Маріуполь: 2018. С. 399-400.

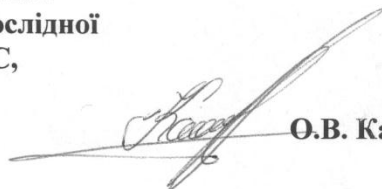
Члени комісії:

**Начальник відділу організації
та координації освітнього процесу НАВС,
кандидат юридичних наук**

І.В. Дубівки

**Заступник начальника відділу організації
науково-дослідної роботи – завідувач
відділення організації науково-дослідної
роботи перемінного складу НАВС,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник**

О.В. Калиновського

**Т.в.о. завідувача докторантури
та аспірантури НАВС,
доктор юридичних наук, доцент**

О.Ю. Дрозда

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник начальника
Головного слідчого управління
Національної поліції України
кандидат юридичних наук,
Заслужений юрист України

М.С. Цуцкідзе

«19» 10 2018 року

А К Т

**впровадження у практичну діяльність органів досудового розслідування
матеріалів дисертаційного дослідження Шульги Наталії Валеріївни на
тему: «Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у
кримінальному провадженні»**

Комісія у складі: заступника начальника відділу ГСУ НП України, кандидата юридичних наук Мірковця Д.М., заступника начальника відділу ГСУ НП України, кандидата юридичних наук Шевчишена А.В., старшого слідчого в особливо важливих справах ГСУ НП України Борця І.В. склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження Шульги Наталії Валеріївни на тему: «Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні» можуть застосовуватись у практичній діяльності слідчих підрозділів, а також під час проведення занять в системі службової підготовки.

**Заступник начальника відділу
ГСУ НП України
кандидат юридичних наук**

Д.М. Мірковець

**Заступник начальника відділу
ГСУ НП України
кандидат юридичних наук**

А.В. Шевчишен

**Старший слідчий в особливо важливих
справах ГСУ НП України**

І.В. Борець

“Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка
Степана Дем’янчука”
Адреса: Україна, 33000, м. Рівне,
вул. академіка Степана Дем’янчука, 4
тел./факс: (0362) 23-01-86
р/р 26003301587972 в Промінвестбанку
м. Рівне, МФО 333335, код ЗКПО 24171048

The Higher Educational Establishment of private form
of property “International University of
Economics & Humanities named after
academician Stepan Demianchuk”
Address: Ukraine, 33000, Rivne
Academician Stepana Demianchuka street, 4
Tel/fax (0362) 23-01-86
26003301587972 in Prominvestbank
Rivne, MFO 333335, code 24171048

від 30.05.18 2018 р. № 031/98

Затверджую

Ректор

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет ім.акад. С.Дем’янчука»
проф. Дем’янчук А.С.

**Акт про впровадження в освітній процес
результатів дисертаційного дослідження
Шульги Наталії Валеріївни**

Комісія у складі: голови – першого проректора, к. ю. н., доц. Дем’янчука В.А., та членів комісії – проректора з навчально-методичної роботи, д. ю. н., проф. Колба О.Г., проректора з Європейської інтеграції та міжнародних відносин, к. ю. н., доц. Батюка О.В. розглянула матеріали дисертації ад’юнкта наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ Шульги Н. В. на тему «Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

При розгляді зазначених матеріалів дисертації Н.В. Шульги комісія дійшла висновку, що у них розроблені теоретично й практично значущі положення щодо підстав і умов прийняття процесуального рішення по проведенню процесуальних дій у режимі відеоконференції, які використовуються у Міжнародному економіко-гуманітарному університеті ім. акад. С. Дем’янчука при викладенні навчальних курсів.

Відповідно до навчально-методичних матеріалів, студентам при підготовці до занять рекомендовані наукові праці Н.В. Шульги, зокрема:

1. Шульга Н.В. Використання інноваційних технологій у кримінальному процесі // Науковий вісник публічного та приватного права: зб. наук. праць. 2016. Вип. 6. Т. 2. С. 208–212.

2. Шульга Н.В. Підстави та процесуальний порядок проведення допиту у режимі відео конференції під час досудового розслідування // Visegrad Journal on Human Rights. 2017. № 2/2. С. 183-188.

3. Шульга Н.В. Допустимість відомостей, отриманих за результатами відеоконференції // Прикарпатський юридичний вісник. 2018. № 5(20). С. 222-225.

4. Шульга Н.В. Відеоконференція як сучасна технологія в кримінальному процесі // Науковий потенціал та перспективи розвитку юридичної науки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 17-18 березня

2017 року). Запоріжжя: 2017. С. 113-116.

5. Шульга Н.В. Опитування особи у режимі відео- або телефонної конференції // Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 16-17 червня 2017 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2017. С. 95-96.

Голова комісії:

Члени комісії:

Дем'янчук В. А.

Колб О. Г.

Батюк О. В.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Шульга Н. В. Використання інноваційних технологій у кримінальному процесі. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 6. Т. 2. С. 208–212.

2 Шульга Н. В. Підстави та процесуальний порядок проведення допиту у режимі відео конференції під час досудового розслідування. *VISERGRAD JOURNAL ON HUMAN RIGHTS*. 2017. № 2/2. С. 183–188.

3. Шульга Н. В. Допустимість відомостей, отриманих за результатами відеоконференції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 5(20). С. 222–225.

4. Шульга Н. В. Окремі питання проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження. *Право та державне управління*. 2018. № 1 (30). С. 221–226.

5. Шульга Н. В. Особливості проведення допиту у режимі відеоконференції у зв'язку із міжнародним співробітництвом. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 1. Т. 2. С. 209–213.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Шульга Н. В. Відеоконференція як сучасна технологія в кримінальному процесі. *Науковий потенціал та перспективи розвитку юридичної науки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 17-18 берез. 2017 р.)*. Запоріжжя, 2017. С. 113–116.

7. Шульга Н. В. Опитування особи у режимі відео- або телефонної конференції. *Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні: матеріали*

міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 16-17 черв. 2017 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2017. С. 95–96.

8. Шульга Н. В. Позитивні сторони впровадження режиму відеоконференції у кримінальному процесі. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2017 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. С. Чернявський, Л. Д. Удалова та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 2. С. 96–99.

9. Шульга Н. В. Участь спеціаліста у дистанційному досудовому розслідуванні. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 85-річчя доктора юридичних наук, професора Ніни Іванівни Клименко (Київ, 27 лют. 2018 р.). Київ-Маріуполь, 2018. С. 399–400.

10. Шульга Н.В. Забезпечення прав учасників судового провадження під час проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції. *Особливості розвитку законодавства України у контексті Євроінтеграційних процесів*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 31 трав. – 01 черв. 2019 року). Харків, 2019. С. 102–105.